

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. JANA HEGROVÁ

**POLITICKÉ ZMĚNY V ARABSKÉM SVĚTĚ NA PŘELOMU 20. A 21.
STOLETÍ**

Olomouc 2013

Vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph. D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Politické změny v arabském světě na přelomu 20. a 21. století“ vypracovala samostatně a jen na základě uvedených zdrojů.

V Olomouci, dne 18. dubna 2013

.....

Jana Hegrová

Děkuji Mgr. Davidovi Hamplovi, Ph.D. za odborné vedení, jeho cenné rady a připomínky při zpracování této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. POLITICKÝ ISLÁM.....	9
1.1 Charakteristika islámu.....	9
1.2 Islám a stát.....	11
1.3 Fundamentalismus.....	12
1.4 Islamismus.....	13
2. TEORIE KONFLIKTŮ.....	17
2.1. Teoretické vymezení.....	17
2.2 Klasifikace politických konfliktů.....	17
2.3 Konflikty v arabském světě.....	19
3. POLITICKO-GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA.....	23
1.2 Vymezení arabského světa.....	23
3.1.1 Severní Afrika.....	23
3.1.2 Arabský poloostrov.....	24
3.1.2 Ostatní státy arabského světa.....	24
3.2 Přírodní podmínky arabského světa a těžba surovin.....	25
3.3 Obyvatelstvo a jazyk.....	28
3.4 Náboženství.....	29
4. HISTORICKÉ SOUVISLOSTI.....	30
4.1 Osmanská říše a ostatní státy arabského světa.....	30
4.2 První světová válka.....	31
4.3 Dvacátá a třicátá léta v arabském světě.....	33
4.4 Druhá světová válka a poválečné období.....	34
4.5 Padesátá a šedesátá léta v arabském světě.....	35
4.6 Sedmdesátá a osmdesátá léta.....	37
4.7 Devásátá léta až rok 2001.....	40
4.7.1 Vývoj v arabských zemích.....	40

5. HLAVNÍ KONFLIKTY V ARABSKÉM SVĚTĚ NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ	43
5.1 Charakteristika režimů.....	43
5.2 Egypt.....	43
5.3 Libye.....	46
5.4 Sýrie.....	48
5.5 Tunisko.....	49
5.6 Alžírsko.....	50
5.7 Jordánsko.....	51
5.8 Maroko.....	53
5.9 Jemen.....	53
5.10 Bahrajn.....	54
5.11 Irák.....	55
5.12 Írán.....	56
6. SOUČASNÝ VÝVOJ	57
6.1 Egypt.....	57
6.2 Libye.....	59
6.3 Sýrie.....	60
6.4 Tunisko.....	62
6.5 Alžírsko.....	63
6.6 Jordánsko.....	64
6.7 Maroko.....	65
6.8 Jemen.....	66
6.9 Bahrajn.....	67
6.10 Irák.....	68
6.11 Írán.....	69
6.12 Důsledky Arabského jara.....	70
7. PEDAGOGICKÁ APLIKACE	73
7.1 Občanský a společenskovední základ.....	73
7.1.1 Člověk ve společnosti.....	73
7.1.2 Občan ve státě.....	74

7.1.3 Mezinárodní vztahy, globální svět.....	75
7.1.4 Úvod do filozofie, religionistiky.....	75
7.2. Dějepis.....	76
7.2.1 Středověk.....	76
7.2.2 Novověk, moderní doba a soudobé dějiny.....	76
7.3 Geografie.....	77
7.3.1 Sociální prostředí.....	77
7.3.2 Regiony.....	77
7.4 Průřezová témata.....	78
7.4.1 Výchova k myšlení v evr. a glob. souvislostech.....	78
7.4.2 Výchova demokratického občana.....	79
7.4.3 Multikulturní výchova.....	79
7.4.3 Mediální výchova.....	80
ZÁVĚR	81
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	83
SEZNAM ZKRATEK.....	93
PŘÍLOHY	
ANOTACE	

ÚVOD

Cílem této diplomové práce je charakterizovat politické změny v arabském světě, které se udály na přelomu 20. a 21. století, důraz je kladen především na události a důsledky Arabského jara. Zohledněn bude také vývoj jednotlivých zemí arabského světa v širším kontextu historických událostí a konfliktů, které měly zásadní dopad na formování současných států a jejich politických systémů.

Tato diplomová práce bude rozdělena do sedmi hlavních kapitol. V první kapitole bude vymezena historie islámu a jeho základní znaky, důraz bude kladen především na vztah islámu a státu, charakteristiku fundamentalismu a islamismu.

Druhá kapitola vymezí v teoretické rovině politické konflikty, které budou dále specifikovány podle různých hledisek. Toto teoretické vymezení bude také aplikováno na konkrétní konflikty, které proběhly v arabském světě.

Třetí kapitola bude zaměřena na politicko-geografickou charakteristiku arabského světa a popis jednotlivých států. Důraz bude kladen na politické zřízení jednotlivých států a polohu, budou zde také přiblíženy přírodní podmínky jednotlivých zemí, především těžba surovin a to hlavně ropy, nastíněny budou také konflikty související s ropnou problematikou. Pozornost bude věnována také obyvatelstvu a problematice náboženství.

Čtvrtá kapitola bude zaměřena na analýzu historického vývoje od dob Osmanské říše až po konec 90. let 20. století. Budou zde zmíněny zásadní momenty, které podstatným dílem ovlivnily současný ráz arabského světa a jeho politický vývoj. Jedná se především o kolonialismus, události 1. a 2. světové války, poválečný vývoj, vznik samostatných států, růst nacionalistických tendencí či nástup autoritativních vůdců do čela států.

Pátá kapitola bude zahrnovat popis historického a politického vývoje od sklonku 90. let 20. století až po začátek Arabského jara. Budou zde charakterizovány jednotlivé státy arabského světa, jejich politické uspořádání a také konflikty, které Arabskému jaru předcházely. Pozornost bude věnována státům, kde došlo k výraznějším nepokojům a změnám, a to konkrétně Egyptu, Libyi, Tunisku, Sýrii, Jordánsku, Alžírsku, Jemenu, Maroku, Bahrajnu, Iráku a Iránu.

Šestá kapitola se bude věnovat analýze současného vývoje ve výše uvedených

zemích. Důraz bude kladen především na průběh Arabského jara a na konflikty, které následovaly. V této kapitole budou také přiblíženy politické a společenské změny následující po Arabském jaru a současná situace.

Sedmá kapitola bude zaměřena na pedagogickou aplikaci daného tématu. Pozornost bude věnována jednotlivým vzdělávacím předmětům a vzdělávacím oblastem, ve kterých je možné toto téma použít, opomenuta nebudou ani průřezová témata.

Monografií, které by se samostatně věnovaly současným politickým změnám v arabském světě, je dosud malé množství, a to díky dynamickému charakteru tohoto procesu. K dispozici je řada publikací, které se věnují problematice arabského světa v širších souvislostech, především politickému vývoji či problematice islamismu a fundamentalismu. Problematice politického vývoje arabských zemí se věnuje v českém prostředí řada autorů, jedná se například o Eduarda Gombára, Pavla Baršu či Zdenka Müllera. Podnětná byla také například kniha Islámský fundamentalismus od Luboše Kropáčka či Dějiny arabského světa od 7. století po současnost od Alberta Houraniho.

Pro analýzu současné situace byly podnětné české i zahraniční internetové zdroje, které představovaly vhodný zdroj aktualizace.

1 POLITICKÝ ISLÁM

V této kapitole stručně charakterizujeme historii islámu a jeho základní znaky, zaměříme se také na vztah islámu a státu a budou zde také přiblíženy pojmy jako islámský fundamentalismus, islamismus a jeho podoby.

1.1 Charakteristika Islámu

Islám patří mezi nová monoteistická náboženství. Jedná se o dokonce o nejmladší světové náboženství. Vznikl v 7. století n. l. v oblasti Arabského poloostrova na základě učení proroka Muhammada, kterému Bůh (Alláh) zjevil Korán a Muhammad se tak stal prorokem a náboženským vůdcem. Získal si mnoho přívrženců, ale také mnoho nepřátel a odpůrců. Nelíbilo se jim, že Muhammad šířil striktně monoteistické náboženství a snažil se potírat polyteismus, víru v různé bohy a předměty. Významným okamžikem pro muslimy je Muhammedovo přemístění do Mediny, které se datuje do roku 622 n. l., což je zároveň první rok nového islámského letopočtu. V Medině prorok založil první islámskou obec – ummu. Muhammad zemřel roku 632 v Medině. Dnes je toto město společně s Mekkou druhým svatým městem islámu. Ten v době Muhammadově smrti už ovládl celý Arabský poloostrov a z této oblasti se stalo centrum islámu.

Muhammadova smrt znamenala definitivní uzavření Božích seslání – jeho prorockou roli nikdo další nepřevzal. Korán byl vzat jako souhrn všech nařízení, která Bůh lidstvu dal. Velmi záhy se však ukázalo, že Korán sám o sobě sice obsahuje řadu pravidel, ale ty mají obvykle pouze formu doporučení a vztahují se často jen ke konkrétní situaci, ve které se v době seslání muslimská obec nacházela¹. Přirozeným řešením se stala *sunna*, obyčej. Jedná se o zvyky a náboženskou praxi proroka Muhammada, které pro budoucí generace zaznamenali jeho druhové a rodina a jsou považovány za ideální islámskou normu².

Podnětem k první muslimské občanské válce – Korán ji přísně zapovídá – nebyly

1 MENDEL, M. Džihád: *Islámské koncepce šíření víry*. 1. vyd. Praha : Atlantis, 1997. str. 20.

2 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2008. str. 232

věřoučné spory o pravověrnost, ale spory o pravé následnictví po smrti proroka. Došlo ke krizi paradigmatu obce a dodnes je prvotní obec rozdělena na tři frakce. Rozlišujeme zde sunnitskou frakci, k níž patří dodnes většina muslimů a která uznává „sunnū“ a tzv. rašidún³. Dále šítskou frakci, stranu Alího, Muhammadova bratrance, kterou dodnes tvoří menšina (asi 10% muslimů) a která uznává jako právoplatného nástupce Alího, a také charídžitskou frakci, kteří jako nástupce chtěli přijmout toho nejlepšího muslima (dnes to jsou jen např. Berbeři).⁴

Nejposvátnější knihou pro muslimy je Korán. Jedná se o knihu, která tvoří jediný celek (na rozdíl od Starého a Nového Zákona, které jsou sbírkou často velmi různorodých knih a textů) a o první arabské prozaické literární dílo.

S výkladem Koránu souvisí i poněkud zjednodušený mediální výklad tzv. *džihádu*. Hlavní význam tohoto pojmu je zápas, úsilí. Týká se vnitřního úsilí o změnu špatných zvyků islámského společenství nebo jednotlivého muslima. V užším smyslu označuje válku vedenou z náboženských důvodů⁵. Řada často konspirativních organizací, které vznikaly koncem 20 století a které si daly do názvu Džihád, neměly na mysli mravní úsilí - „velký džihád“ v pojetí Muhammedově – ale především význam implikující násilí. Džihád však není individuální, ale kolektivní povinnost obce⁶. Na druhou stranu však Korán hovoří mnohokrát o džihádu a to většinou v pojetí ozbrojeného boje. Muslimové, kteří kladou důraz na mírový charakter islámu, tak stojí před problémem. Na jedné straně tu máme spravedlivý a čestný boj, na straně druhé důraz na odvetu a krevní mstu.

Přesto je islám známý svými ambicemi šířit své náboženství a názory. Brzy po Muhammedově smrti došlo k několika vojenským výpadům. Islám se rozšířil nejdříve do Byzance a do sasánovské perské říše, která byla arabským vpádem poražena. V letech 633 – 640 Arabové dobyli Palestinu a Sýrii, později také Egypt a severní Afriku⁸. Jako klíčový moment můžeme vnímat vpád Arabů na Iberský poloostrov, kde se Evropané poprvé setkali s islámem. V letech 717-718 Arabové překročili Pyreneje a zřídili si základnu v jihofrancouzském Narbonne. Pronikli

3 Čtyři chalífové „jdoucí správnou cestou“, kteří byli druhy a bezprostředními nástupci Muhammada.

4 KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. str. 201

5 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Sloart, 2008. str. 230.

6 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 97.

8 Tamtéž, str. 19

také do střední Francie, kde byli roku 732 poraženi francouzským vojskem Karla Martela u Tours a Poitiers.⁹ Historickým souvislostem budou věnovány následující kapitoly.

1.2 Islám a stát

Korán nepodává jednoznačné pokyny, jak uspořádat stát. Islámské politické teorie byly proto vyvozeny z Muhammadova způsobu vlády v Medině a pak dále z praxe, která se ustanovila po jeho smrti. Doba čtyř prvních chalífů je dnes nostalgicky považována za zlatý věk islámu¹⁰.

Koloniální zkušenost a střet s Evropou rozvrátily islámskou společnost, která se změnila. Zásadním rozdílem je to, že Západ odděluje politiku a náboženství. Dominantní formou vlády na Západě je demokracie, založená na spravedlnosti a rovnosti. Pro arabské země je však tato forma vlády cizím prvkem, navíc západní země měly celá staletí prostor pro rozvoj demokracie.

Zatímco v křesťanství je politika druhotným jevem, v islámu se jedná o dějiště jejich náboženského hledání. Spása znamená vytvoření spravedlivé společnosti, politické uspořádání je záležitostí nejvyšší důležitosti a po celé 20. století probíhalo několik pokusů o vytvoření ideální islámské společnosti, což bylo velmi obtížné. Můžeme hovořit o tzv. ideji *tawhídu*, kterou lze chápat jako sjednocení. Jedná se o Boží jednotu, kterou se muslimové snaží napodobit v osobním i společenském životě, integrací svých institucí a priorit a uznáním naprosté Boží svrchovanosti.¹¹

Islám umožňuje cestu k sekulární společnosti, záleží však na konkrétní společnosti, jestli se sekularizaci brání nebo ne. Sekularizace probíhala v arabském světě odlišně a často velmi kontraproduktivně. Jako příklad může sloužit Atatürk, který nutil muže i ženy nosit západní oděv a nechal uzavřít islámské školy při mešitách, tzv. madrasy.

Základem je tedy idea tzv. *ummy*, jakási jednotu arabského obyvatelstva. Ve 20. století se ale arabský svět rozdělil na státy či království, jejichž hranice určily západní mocnosti. Také idea demokracie byla problémem, ačkoliv část Koránu se

9 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 19.

10 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 63.

11 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2008. str. 232.

shoduje s demokratickým ideálem. Jako problematický ze strany islámu můžeme vnímat západní výklad demokracie, tedy jako „vládu lidu, lidem a pro lid“. V islámu totiž legitimuje stát Bůh, nikoli lid. Toto vyzdvihování lidstva se mohlo jevit jako *širk* (polyteismus)¹².

1.3 Fundamentalismus

V muslimském světě narážíme na řadu pojmů, které jsou často zaměňovány nebo chybně interpretovány. Významný český islamolog Luboš Kropáček se pokusil o následující schéma. Rozlišuje *fundamentalismus*, který definuje jako zpravidla netolerantní postoj majetnictví výlučné pravdy¹³, dále *politický islám* neboli *islamismus*, což znamená organizované úsilí o mocenské prosazení islámského řádu a pokud je za tímto účelem používáno násilí, je na místě hovořit o *extremismu*, případně přímo o *terorismu*¹⁴.

Stephan H. Pfurtner definuje fundamentalismus jako „útěk k radikalismu“, často spjatý s násilím, spolu s odmítáním dostatečné vnímavosti k realitě, racionality a rozvíjení svobody pro jednotlivce a společnost¹⁵. Dále vymezuje jeho znaky. Identifikuje je jako strach z nejistot, dospívající jednak k agresivitě, jednak k úzkostlivému lpění na starých hodnotách a vypjatému konzervatismu; jako nehistorický způsob myšlení a života, který se na náboženském poli projevuje neustálým návratem k „původnímu fundamentu“ bez vnímavosti k přítomnému smysluplnému času a bez otevřenosti k budoucnosti a jako útěk k radikalismu, vedený příliš ukvapenou, příliš bázlivou a příliš úzce pojatou životní filozofií¹⁶.

Pojem fundamentalismus může být také spojený s náboženstvím. Původně se ale vázal na protestantská hnutí, která spojoval odpor k moderně a až fanatické lpění na doslovném chápání Bible.

Poprvé se termín islámský fundamentalismus objevil v 60. letech 20. století, byla to však doba, kdy zatím islám nebyl veřejností vnímán jako hrozba a muslimové se

12 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2008. str. 190.

13 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 82.

14 Tamtéž, str. 82

15 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 14.

16 Tamtéž, str. 14.

většinou nebránili postupující sekularizaci¹⁷. Situace se změnila v 70. a 80. letech 20. století. Důvodů je zde několik, můžeme zde uvést např. drtivou porážku Arabů v šestidenní válce v roce 1967, zbohatnutí islámských ropných monarchií po Jomkipurské válce s Izraelem v roce 1973 či vítězství islámské revoluce v Íránu v roce 1979.

Poté, co egyptské, syrské a jordánské armády utrpěly v roce 1967 drtivou porážku, se na celém Blízkém Východě probudil zájem o náboženství. Snahy o sekularismus v arabském světě se jevily jako zdiskreditované a lidé měli pocit, že muslimové neuspěli proto, že nezůstali věrni svému náboženství. V těchto desetiletích začal být islámská fundamentalismus vnímán západním světem jako reálná hrozba.

Jako příklad extrémního fundamentalismu může sloužit hnutí Taliban, jehož stoupenci se rozhodli sloužit původní podobě islámu (alespoň se domnívali, že se jedná o původní podobu). Jenže jejich chápání víry je značně překrucováno a např. jejich diskriminace žen je v protikladu ke Koránu, stejně tak jejich chápání násilí. I v rámci sunnitského islámu je tato interpretace Talibanu ne zcela přijatelná. Většina fundamentalistických hnutí, která vznikla v 70. a 80. letech 20. století, se pokoušela změnit svět méně drastickými, zato účinnějšími způsoby. Taliban lpí na šarii (soubor posvátného islámského práva) a vychází také z wahhábistické tradice¹⁸.

Fundamentalismus by však neměl být ztotožňován s politickým islámem. Fundamentalisté totiž usilují o nápravu věcí prostřednictvím návratu ke Koránu a sunně, radikální islamisté fundamentalismus výrazně obohacují o politický rozměr a o organizované, někdy velmi radikální akce. Fundamentalismus také musíme odlišit od tradičního islámu.

1. 4 Islamismus

O islamismu hovoří významný politolog Robert Malley: *„Idea monolitního islámu jde proti skutečnosti i zdravému rozumu. Islám vyznává zhruba jedna miliarda věřících, existuje na několika kontinentech a v desítkách zemí. Zahrnuje širokou škálu různých, často rozporuplných a někdy i neslučitelných nauk a praktik. Jakožto*

17 Sekularizace znamená odproštění životního stylu od náboženských představ - desakralizace, demytologizace a demystifikace všech jevů a procesů v běžném životě.

18 Sunnitská fundamentální forma islámu. Wahhábismus založil v 18. století na Arabském poloostrově Muhammad bin Abdalwahháb jako reformní islámské sunnitské hnutí. Cílem bylo znovuoobnovení uctívání jednoho Boha, znovuzrození islámu a vymýcení všech inovací

*náboženský systém víry požívá dostatečné volnosti, aby umožnil ospravedlnit otevření vnějšimu světu i uzavření se před ním, politický konzervatismus i militantismus, džihád jako úsilí o dosažení vlastní spásy a džihád jako válku proti druhým.*¹⁹“

Události na rozhraní 60. a 70. let 20. století vyvolaly na Západě i na muslimském Východě vzájemně protikladné změny. Pro muslimské společnosti vstup do nového období předznamenaly drtivé porážky. Zde bychom mohli uvést šestidenní válku, Pákistán ve válce s Indií v roce 1971 apod. V reakci na toto trauma nabyly na síle hlasy požadující rozchod s importovanými ideologiemi a nabízející perspektivu obrody v důsledku přimknutí k domácím, islámským hodnotám. Postupně se ve všech zemích zformovala islámská hnutí²⁰.

Podle arabisty Zdeňka Müllera je islamismus ideologií obnovy slávy a uzdravení zraněného srdce islámu. Hlásá návrat ke kořenům, k víře v poslání muslimů jako konečných vítězů, k naději na likvidaci nepřátel islámu a slabochů ve vlastních řadách. Jeho nebezpečí spočívá v tom, že vytváří politickou iluzi se smrtonosnými efekty. S těžkými dopady pro svět i pro samotný islám²¹. Tento radikální islamismus vstupuje do konfliktu moderního a archaického islámu, zbraní revolučních fundamentalistů je navíc terorismus.

Islamismus je konzervativní a zároveň revoluční hnutí. Zaměřuje se především na minulost, nikoliv budoucnost, a své kořeny zapouští do nejstarších dějin islámu. Nahrazuje modernizační nacionalistický sekularismus. Modernisté mezi muslimy si mysleli, že stát je tajemstvím úspěchu, snažili se dohnat Západ a usilovali o jakousi etatistickou²² obnovu, která by zajistila důstojnost muslimské společnosti ve světě.

Pro Islamisty není základem stát, ale komunita věřících. Cílem je obnovit pořádek na základě islámského práva a zvyklostí, což by mělo ovlivnit i podobu státu, který však není všemocný. Rozhodují zde spíše kolektivní orgány a rady. Stejně tak islámské právo musí korespondovat s islámskými zvyklostmi. A v čele by měl stanout nikoli osvícený monarcha, ale skupina těch nejvěrnějších a nejschopnějších

19 BARŠA, P. *Západ a islamismus : střet civilizací, nebo dialog kultur?* 1.vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. str. 70

20 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize.* 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 81

21 MÜLLER, Z. *Islám a islamismus.* 1. vyd. Praha : Academia, 2010. str. 40.

22 Koncentrace ekonomické kontroly a plánování do rukou vysoce centralizované vlády často rozšířené i do oblasti průmyslu; postoj, který zdůrazňuje roli státu při řešení společenských a hospodářských problémů.

Dostupné z: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/statism>

věřících.

Islamismus má v úmyslu demilitarizovat muslimský svět. Zde se však nejedná o odmítání válek pacifismem. Vadí mu racionální prvek obsažený v profesionální armádě. Myšlení vojáků je obecně vzato ovlivňováno technickou, technologickou a ekonomickou stránkou jejich aktivity. Racionalita je jim bližší než ideologie. Proti armádě staví ozbrojené formace milic, skupiny ideově zapálených horlivců²³. Tyto milice se mohou snadno stát „armádou“ sebevrahů, kteří se pomocí vlastní smrti snaží zabít co nejvíce nepřátel. To je již radikální odnož islamismu.

Muslimské země zažily po druhé světové válce dva typy modernizace. Revoluční (např. národně-socialistická revoluce v Egyptě) a konzervativní (šáh v Íránu). Zatímco oba tyto přístupy představují pokus uzpůsobit muslimské společnosti evropské modernitě, islamismus jako politické hnutí, jehož programem je „reislamizace“ společnosti je deklarativně „antimoderní“ a „antizápadní“. Přesto nemůže islamismus zapřít svůj původ v modernizaci samotné, už z toho důvodu, že přeměňuje islám z pouhého náboženství v politickou ideologii²⁴.

Islamisté chtějí sjednotit etiku, ekonomiku a politiku, základem má být boží zákon šaría formulovaný v Koránu a sunně. Můžeme zde shrnout tři teze: (1) suverénní vláda zkažené byrokratické moci státu má být nahrazena suverénní vládou boží, (2) sociální propasti vytvářené kapitalistickým trhem mají být nahrazeny rovností a (3) univerzální umma, doposud rozdrobena do mnoha teritoriálních států, má být znovu sjednocena²⁵.

Tedy: současný politický islám ve svých nejpregnantnějších formách razí tyto hlavní teze: Suverenita (*hákimija*) patří jedině Bohu, jen On je výhradním soudcem a zákonodárcem. Vláda má být vykonávána jen prostřednictvím Božího zákona, a to celého; nic z jeho ustanovení není dovoleno upravovat, pozastavovat, nebo pokládat za relativní či zastaralé. Současná společnost propadla pohanství a je třeba ji od základu změnit. Jsou jen dvě strany: Boží (*hizb-Alláh*), tj. vůdci a stoupenci islámu, a satanova, zahrnující všechny jejich protivníky. Boží strana je povolena vést nelítostný džihád až do ustanovení Boží vlády²⁶.

23 MÜLLER, Z. *Islám a islamismus*. 1. vyd. Praha : Academia, 2010. str. 41.

24 BARŠA, P. *Západ a islamismus : střet civilizací, nebo dialog kultur?* 1.vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. str. 72.

25 Tamtéž, str. 73.

26 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 66.

Závěrem je však nutno podotknout, že tyto teze rozpracovávají různé radikální proudy s nestejným věcným obsahem. Například pojmem „islámský terorismus“ bývají míněny zpravidla jen násilné akce mimovládních (často i protivládních) skupin, které svou bojovou rétoriku a integrační rituál bohatě vyztužují cíleně vytrhávanými citacemi z Koránu, hadísů, klasiků islámského práva i vlastních charismatických vůdců. Naprostá většina muslimů odmítá označení, které spojuje s odpudivou představou terorismu s vysokou hodnotou, jakou představuje islám²⁷. Stejně tak se většina muslimů odvrátila od událostí z 11. září 2011 a zdůraznila, že taková ukrutnost je překročením všech islámských zásad. Korán odsuzuje jakékoli agresivní válčení a učí, že jedinou spravedlivou válkou je válka obranná²⁸.

27 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 111.

28 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2008. str. 217.

2 TEORIE KONFLIKTŮ

V této kapitole se zaměříme na teoretické vymezení konfliktů a politických konfliktů. Politické konflikty budou dále specifikovány podle různých hledisek, jednotlivé druhy budou aplikovány na konkrétní konflikty, které proběhly v arabském světě.

1.1 Teoretické vymezení

Konflikt je obecně vnímán jako střet dvou a více subjektů o to, jaké hodnoty či zájmy budou za dané situace upřednostněny¹. Politické konflikty se týkají hodnot a zájmů, které jsou pro existenci subjektu a společnosti vnímány jako klíčové, a jsou proto garantovány nebo zajišťovány prostřednictvím státu. Politické konflikty mohou být spojeny jednak přímo s činností vedoucí k ovládnutí státu, tj. se zajištěním mocenské pozice subjektu jako předpokladu realizace jeho zájmů nebo hodnot, jednak mohou být spojeny s jakýmkoli dalšími zájmy a hodnotami, pokud jejich nerealizace ohrožuje schopnost subjektu existovat v daném prostředí a pokud si je musí zároveň zajišťovat proti vůli nebo při nedostatečné vůli jiných subjektů, které v daném případě představují konkurující skupinu².

Politický konflikt je tedy střet překrývajících se zájmů v oblasti národních hodnot a témat (např. právo národů na sebeurčení, problematika vymezení hranic apod.) Dvě strany jsou ochotny bojovat za prosazení svých zájmů. Účastníky mohou být i organizace i organizované skupiny.

1.2 Klasifikace politických konfliktů

Politické konflikty můžeme dále specifikovat:

- 1.) podle umístění konfliktu v mezinárodním systému (systémové konflikty, mezistátní konflikty, vnitrostátní konflikty)
- 2.) podle použitých prostředků v konfliktu (násilné a nenásilné konflikty)

1 PROROK, V. *Teorie a praxe řešení politických konfliktů*. 1. Vyd. Praha : Grada, 2011. str. 42.

2 Tamtéž, str. 42.

3.) podle příčin, resp. druhu neslučitelných zájmů (teritoriální, mocenské, konstituční, ideologické, ekonomické konflikty atd.)³

Zaměříme se na specifikaci podle umístění konfliktu. Systémové konflikty jsou takové, které mění základní strukturu systému, jeho pravidla, distribuci moci a hodnoty. Příkladem zde mohou být např. obě světové války nebo konflikt mezi Západem a Východem.

Konflikty, které se odehrávají mezi státy, nazýváme *mezinárodní konflikty*, které na rozdíl od systémových konfliktů nemají ambice ani potenciál měnit hodnoty či pravidla systému.

Konflikty, které se odehrávají uvnitř jednotek/států, se nazývají *vnitrostátní konflikty*. Jedná se o spory, kde se nevládní či opoziční skupina nebo hnutí postaví proti vládě státu, případně o takové konflikty uvnitř státu, kde legitimní vláda neexistuje a proti sobě bojují nejrůznější vnitrostátní skupiny ve snaze získat moc a ovládnout území státu⁴. Jako příklad můžeme uvést např. konflikt mezi Španělskem a Baskickem apod. Důležitou poznámkou je zde to, že vnitrostátní konflikt může nabýt mezinárodních rozměrů (rozšířit se do okolních států apod.)

Konflikty také můžeme rozdělit na konflikty *nízké a vysoké intenzity*. Konflikty nízké intenzity nastávají, když příslušníci některé ze stran konfliktu sáhnou po zbraních a odhodlají se k regulérním střetům s protivníkem. V této fázi se jedná zatím o konflikty mezi určitými aktéry, většinou v konkrétní oblasti. Příkladem mohou být povstalecká hnutí v určité části země⁵.

Konfliktem vysoké intenzity je tzv. občanská válka. Ta nastává ve chvíli, kdy se objevují regulérní, plnohodnotné vojenské střety mezi státem a povstalcí. Veškeré obyvatelstvo bývá rozděleno podle etnických a dalších vodítek k jednotlivým táborům, neexistují lidé mimo konflikt⁶.

Specifikujeme-li konflikty podle síly, můžeme identifikovat:

(1) latentní konflikty;

(2) krize (mají zpravidla nenásilný průběh, konfrontace mezi stranami konfliktu,

3 WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. str. 37

4 WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk s.r.o. 2009. str. 183

5 ŠMÍD, T. – VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: CDK, 2007. str. 32

6 Tamtéž, str. 32

kteřé chtějí prosadit své zájmy; může docházet ke zbrojení a jde spíše o hrozbu silou než o ozbrojené střetnutí, např. karibská krize);

(3) vážné krize (mají zpravidla násilný průběh);

(4) války (dlouhodobý projev organizovaného ozbrojeného násilí přibližně stejně silných protivníků, kteří jsou vystaveni materiálním i lidským ztrátám).⁷

Každý konflikt prochází určitými stádii. Za základní stupně intenzity konfliktu můžeme považovat:

(1) latentní konflikt (nebo též nestabilní mír – situace, kdy aktéři mají zájem o stejný statek, dochází k neslučitelnosti zájmů, ale rozpory nejsou tak velké)

(2) manifestaci konfliktu, (artikulace neslučitelných zájmů)

(3) eskalaci konfliktu, (žádná strana nechce ustoupit a snaží se hledat podporu u dalších aktérů)

(4) mrtvý bod konfliktu, (žádná ze stran nemá dost sil ke zničení protivníka)

(5) deeskalaci konfliktu, (oslabení konfliktu, oživení komunikace...)

(6) řešení konfliktu a (resp. jeho ukončení, např. rozdělení sporného statku...)

1. postkonfliktní urovnání vztahů (budování míru, obnova vztahů mezi stranami)⁸

2.3 Konflikty v arabském světě

Nyní se zaměříme na aplikaci teorie na konkrétní konflikty v arabském světě.

Příkladem pro mezinárodní konflikt zde můžeme uvést irácko-iránské války, které probíhaly v letech 1980-1988. Válka začala přesně 22. září 1980 invazí iráckých vojsk do Íránu a skončila 20. srpna 1988 uzavřením příměří. Příčinou konfliktu byly jednak historické územní nároky (tedy teritoriální příčiny), dále státy bojovaly o ropná naleziště a v neposlední řadě také šlo o důvody nábožensko-ideologické. Obě strany totiž používaly náboženských argumentů, i když se na irácké straně častěji ozývala národní rétorika o staletém boji mezi Araby a Peršany a do světa

⁷ WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. str. 42.

⁸ WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk s.r.o. 2009. str. 185-188

směrovaly také pomluvy o obraně civilizace před středověkým barbarstvím⁹.

Jak je již psáno výše, v některých případech může vnitrostátní konflikt přejít do konfliktu mezinárodního. Příkladem může být konflikt v Afghánistánu. Ve druhé polovině 70. let 20. století zde hrozila válka mezi politickými skupinami, které bojovaly o moc ve státě. V roce 1979 SSSR zemi vojensky intervenoval a dosadil zde prosovětskou vládu. Až do konce 80. let 20. století probíhal v zemi boj za nezávislost a různé protisovětské akce byly podporovány přímo USA. Po stažení sovětských vojsk v roce 1989 se v zemi opět rozhořely boje mezi jednotlivými politickými a etnickými skupinami. Většinu území ovládl až do konce 90. let 20. století

Taliban¹⁰. Těsně po útocích z 11. září zaútočily na zemi USA. Boj proti terorismu podpořily další státy, když intervence proti režimu Talibanu získala mandát Rady bezpečnosti OSN¹¹.

Konflikty probíhají i uvnitř samotného islámu. Jak je již psáno výše, islám se dělí na dvě základní větve – sunnitskou a šiitskou. Již sám Korán podává svědectví o vnitřních rozporech v ummě. Čím dál větší rozpory nakonec vedly k rozdělení islámu. Majoritní větev tvoří sunnitě, kteří uznávají legitimitu prvních čtyř chalífů. Kořeny oddělení šiitů od hlavního proudu spočívala v otázce nástupnictví po Prorokovi. Jak víme, uznávají jako legitimního vůdce islámské obce jen Alího a jeho potomky. Šiité byli většinou opozičním a pronásledovaným směrem a nezřídka přímo ideovým výrazem protestu mas, to se odrazilo i na charakteru jejich učení. Írán zůstal jedinou zemí, kde šiité naprosto převažují a kde je šiismus státním náboženstvím¹².

Nepřátelství mezi státy může souviset s nespokojeností určitých domácích skupin obyvatelstva. Patří sem např. etnické konflikty (které můžeme zařadit do konfliktů nízké intenzity). Příkladem mohou být rozpory mezi Kurdy a Araby v Iráku. Kurdská menšina obývá severovýchod země, žijí převážně v odlehlých oblastech a vždy se bránili kontrole městské správy. Často se bouřili už za britského mandátu a od irácké revoluce v roce 1958, kdy se začali lépe organizovat a mohli spoléhat na

9 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 171.

10 Sever země zůstával pod kontrolou Severní aliance tvořená Dostúmovými Uzbeky a Masúdovými Tádžiky

11 WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. str. 39.

12 KOVÁŘ, J. *Islám a muslimské země*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1984. str. 24.

pomoc zemí, s níž neměl Irák přátelské vztahy, bojovali o samostatnost ještě usilovněji. Určitou dobu za nimi stál Írán, ale v roce 1975 se s Irákem na otázkách zavádajících důvod ke sporům dohodl a pomoc jim poskytovat přestal.¹³ Později také nepokoje neutichly, za iránsko-iracké války se objevily znovu.

Občanské války řadíme do tzv. konfliktů vysoké intenzity. Jako příklad zde může sloužit občanská válka v Libanonu, která se odehrávala mezi muslimským a křesťanským obyvatelstvem v letech 1975 až 1990. Libanon se vždy odlišoval od ostatních arabských států svou etnicko-náboženskou rozmanitostí a také nevídanou prosperitou, díky které se mu přezdívalo Švýcarsko východu. Napětí mezi libanonskými komunitami se však postupně stupňovalo. Hlavním předmětem sporu mezi muslimy a maronitskými křesťany se stali Palestinci. Křesťané usilovali o vykořenění OOP (Organizace na osvobození Palestiny, která poté, co byla v letech 1970-1971 vyhnána z Jordánska, se přemístila do jižního Libanonu), muslimové naopak chtěli Palestincům poskytnout ochranu. V roce 1975 vláda ztratila kontrolu nad státem a záminkou k vypuknutí občanské války se nakonec stal útok na autobus plný palestinských Arabů¹⁴. Jih země byl ovládán teroristickými skupinami a hlavní město Bejrút rozděleno na muslimskou a křesťanskou část. Později se do války zapojila také Sýrie a Izrael.

Aktuálnějším příkladem občanské války je občanská válka v Libyi, která začala v roce 2011. Tyto protesty začaly v návaznosti na nepokoje v ostatních arabských zemích (tzv. Arabské jaro). Důvodem byl odpor k režimu Muammara Kaddáfího, který stál v čele Libye od roku 1969, tedy mnohem déle než těsně předtím svržení prezidenti Tuniska a Egypta. K moci se dostal při vojenském převratu, jímž byl sesazen král Idrís I. Po převratu pak byla vyhlášena republika, ale zemi vládlo bez ústavy a parlamentu pětičlenné revoluční vedení. Kaddáfí se vydával za revolučního vůdce bez oficiální funkce, ale v rukou měl absolutní moc. Kontroloval nejen politiku státu, ale také armádu a bezpečnostní složky¹⁵. Nakonec se povstalcům podařilo dobýt téměř celé území Libye, Kaddáfí byl dopaden, zlynčován a

13 HOURANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. str. 426

14 ČEJKA, M. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 3. vyd. Brno : Centrum strategických studií, 2005. str. 153

15 Zdroj: *Protesty dorazily i do Libye. Vidět jsou ale více stoupenci Kaddáfího*. Wwww.idnes.cz. [online] 16.2.2011 [cit. 2012-11-16]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/protesty-dorazily-i-do-libye-videt-jsou-ale-vice-stoupenci-kaddafiho-1it-/zahranicni.aspx?c=A110216_094444_zahranicni_ip1

zastřelen. Situace v Libyi bude podrobněji analyzována v následujících kapitolách.

Jako příklad krize zde můžeme uvést Suezskou krizi odehrávající se v roce 1956. Faktory jako rozdělení světa na západní a východní blok, postoj arabských zemí k Izraeli, vojenská vláda v Egyptě a její politika nezúčastněnosti daly vzniknout celé řadě krizí. Egyptský prezident Gamal Abd an-Násir navázal vztahy s Jugoslávií a Indií, hlavními zastánci neutrality, a uzavřel smlouvu se SSSR a jeho satelity o nákupu zbraní. Západní velmoci a Izrael to vnímaly jako velmi závažný krok a ohrožení stability. USA slíbily Egyptu finanční pomoc na stavbu Asuánské přehrady, která měla poskytovat dostatek vody na zavlažování, ale v roce 1956 svou nabídku rychle stáhly. Egypt odpověděl znárodněním Společnosti Suezského průplavu a převzal jeho provoz do svých rukou. Všechny uživatele to velice zneklidnilo, protože vzniklo nebezpečí, že o právu svobodné plavby začne rozhodovat politika¹⁶. Západní velmoci to vnímaly jako nepřátelský akt a Izrael si mezitím chystal tajný plán k zaútočení. Tato krize vedla později k Suezské válce.

16 HOURANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. str. 362.

3 POLITICKO-GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA

Kapitola je zaměřena na charakteristiku arabského světa a popis jednotlivých států s důrazem na politické zřízení a polohu, dále zde budou nastíněny přírodní podmínky, především těžba surovin a to hlavně ropy. Pozornost bude věnována také obyvatelstvu, jazyku a problematice náboženství.

3.1 Vymezení arabského světa

Arabský svět zahrnuje rozsáhlá území, zde můžeme uvést severní Afriku a oblast jihozápadní Asie. Na první pohled se jedná o homogenní celek, najdeme zde několik spojujících prvků, kterým je hlavně islám a jazyk, kterým je převážně arabština, ale také řadu rozdílů, které jsou patrné hlavně v jednotlivých státech. Zatímco některé státy arabského světa jsou bohaté (především díky ropě), některé státy jsou naopak velmi chudé.

3.1.1 Severní Afrika

Do států severní Afriky můžeme zařadit tzv. Maghribské země¹. Patří sem Alžírsko, Libye, Maroko, Mauritánie a Tunisko. Alžírsko je země, která se rozkládá na pobřeží Středozemního moře až hluboko do nitra Sahary. Jedná se také o největší stát Afriky, státním zřízením je to republika. Na západě sousedí s Marokem, na severovýchodě s Tuniskem a na východě s Libyí. Tuniská republika leží na pobřeží Středozemního moře mezi Alžírskem a Libyí. Po celou svou historii byla země značně ovlivněna Evropou a je pozoruhodná svou pokrokovou muslimskou společností². Libye je v současné době parlamentní republika, ale ještě v nedávné době zde existovala Přechodná národní rada (PNR), která vedla Libyi v době takzvaného Arabského jara, revoluce, jež vedla až ke svržení vládce Muammara Kaddáfího³.

1 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. s. 128

2 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 136

3 Zdroj: Moc v Libyi převzal nový parlament. Přechodná národní rada končí. www.rozhlas.cz. [online] 9.8.2012 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: http://www.rozhlas.cz/zpravy/afrika/_zprava/moc-v-libyi-prevzal-novy-parlament-prechodna-narodni-rada-konci--1095859

Mezi další islámské země severní Afriky patří Egypt a Súdán. Egypt se rozkládá mezi Středozemním a Rudým mořem na pomezí Afriky a Asie. Státním zřízením je Egypt republikou v čele s prezidentem, kterého volí jednokomorové Lidové shromáždění⁴. Republika Súdán je stát v severovýchodní Africe při pobřeží Rudého moře. Jedná se o málo rozvinutý zemědělský stát orientovaný na pěstování plodin na vývoz⁵. Nejnovějším státem v této oblasti je Jižní Súdán. Ten se na základě referenda stal nezávislým dne 9. července 2011⁶.

3.1.2 Arabský poloostrov

V oblasti jihozápadní Asie můžeme rozlišit Arabský poloostrov, kde se nachází státy jako Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Jemen, Omán, Katar, Bahrajn a Kuvajt. Saúdská Arábie tvoří většinu tohoto poloostrova a zároveň je druhým největším státem arabského světa. Jedná se o absolutní teokratickou monarchii, což znamená, že panovníkova moc není omezena žádnou další mocí. Dalším významným státem, který se nachází na Arabském poloostrově, jsou Spojené arabské emiráty, dříve Smluvní Omán, které jsou federací sedmi emirátů na jižním pobřeží Perského zálivu. Jedná se o absolutistické monarchie s výjimkou Abú Zabí, jehož režim je blízký konstituční monarchii⁷. Tradiční monarchií, která leží na poloostrově vybíhajícím z Arabského poloostrova do Perského zálivu, je Katar, ostatní menší státy jako Bahrajn, Kuvajt a Omán jsou taktéž monarchiemi. Výjimku tvoří Jemenská republika, která vznikla v roce 1990 po sjednocení Jemenské arabské republiky při pobřeží Rudého moře a bývalé Jemenské lidově demokratické republiky (jižní Jemen) ležící při Adenském zálivu.⁸

3.1.3 Ostatní státy arabského světa

Při pobřeží Středozemního moře (v oblasti tzv. Blízkého východu) se nacházejí státy jako Libanon, Sýrie, Jordánsko a můžeme zde také zařadit Palestinskou

4 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 141.

5 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. s. 723

6 Zdroj: *South Sudan: Moving toward southern independence*. www.britannica.com. [online] 2013. [cit. 2013-01-23]. Dostupný z WWW:) <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1779607/South-Sudan/300726/Moving-toward-southern-independence>

7 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. s. 697

8 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 399.

autonomii. Libanon je velmi hornatá země sousedící s Izraelem a Sýrií, jehož státní zřízení je republika. Republikou je také Sýrie, která leží na východním konci Středozemního moře a sousedí s Tureckem, Irákem, Jordánskem, Libanonem a Izraelem. Jordánsko je země, která nemá přístup ke Středozemnímu moři, disponuje pouze úzkým přístupem k Rudému moři. Jeho státní zřízení je konstituční monarchie. Problematickým územím, které je zdrojem konfliktů mezi Izraelem, Palestinci i okolními arabskými státy, je Palestinská autonomie. Cesta k autonomii byla dlouhodobý proces. Větší úspěch přinesla až 90. léta 20. století, konkrétně Dohoda z Osla (1993) a Přečodná dohoda (1995). První z nich obsahovala mimojiné pasáže o uznání práva Izraele na existenci v míru a bezpečí a uznání OOP (Organizace na osvobození Palestiny) jako zástupce palestinského lidu⁹. Izrael však nikdy neuznal právo Palestiny na vlastní stát a krok uznání palestinského státu je doposud pouze jednostrannou záležitostí.

Mezi státy, které zde ještě nebyly zmíněny, patří Irák, Írán a Afghánistán. Irák je parlamentní republikou v čele s prezidentem, která leží v jihozápadní Asii a disponuje úzkým přístupem k moři. Přímořský stát ležící mezi Kaspickým mořem, Perským a Ománským zálivem je Írán, který je počtem obyvatel největší zemí Blízkého východu. Jedná se o islámskou republiku se systémem jedné strany a jednokomorou sněmovnou, de facto je to teokratická republika¹⁰. Vnitrozemský stát ležící v horách jižní části Střední Asie je Afghánistán. Jedná se o islámskou republiku, do roku 2001 zemi ovládalo hnutí Taliban, poté byla jmenována nová vláda.

3.2 Přírodní podmínky arabského světa a těžba surovin

Na tomto místě je nutné zmínit také přírodní podmínky arabského světa, které mají souvislost s politickou situací, a to především těžbou ropy. Přírodní podmínky arabského světa jsou velmi různorodé, záleží na poloze dané země, nadmořské výšce či přístupu k moři. Státy severní Afriky mají horké subtropické klima ovlivněné přítomností pouště. Klima je však ovlivněno i horami. Například Maroko

9 ČEJKA, M. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 3. vyd. Brno : Centrum strategických studií, 2005. s. 189.

10 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 397.

je převážně hornatá země, kde se však jednotlivé části odlišují, v horách převládá typicky vnitrozemské podnebí s chladnými, ba i mrazivými nocemi a horkými dny¹¹. Jih je naopak velmi teplý a suchý.

Také Arabský poloostrov je charakteristický svým suchým pouštním klimatem a také plochými nížinami. Například v Saúdské Arábii neexistují trvalé řeky. V poušti Rub al-Chálí neprší i deset let po sobě¹². Stejně tak ve Spojených arabských emirátech není ani jediná řeka. Prameny vody nejsou četné a v některých není dostatek vody ani na zavlažování malých políček. Přitom většina pramenů obsahuje sůl¹³.

Přírodní podmínky zemí Blízkého východu jsou také velmi různorodé, na jedné straně zde můžeme najít horké pouště, na straně druhé nehostinné horstvo. Například většinu území Sýrie tvoří suchá plošina, najdeme zde však i pohoří, například na hranici s Libanonem se nachází nejvyšší hora Hermon (2 814 m n. m.)¹⁴ Libanon je naopak velmi hornatou zemí.

Irák leží na rozhraní Arabského poloostrova, jeho klimatické podmínky jsou ovlivněny pouští. Naopak Írán je hornatý stát, většinu území zaujímá Íránská vysočina. Hornatou zemí je také Afghánistán, kde většinu území vyplňuje horský systém Hindukúše, který na hranici s Pákistánem překračuje 7000 m¹⁵.

V řadě států arabského státu je exportním artiklem ropa, těží se také zemní plyn, olovo či sůl. Například v Alžírsku je těžba ropy na Sahaře a také zemního plynu základem ekonomiky a zajišťuje téměř 20% hrubého domácího produktu a více než 95% exportních příjmů¹⁶. Také libyjská ekonomika je založena na těžbě ropy. Ropa představuje jednu třetinu nominálního hrubého produktu, polovinu fiskálních příjmů a téměř veškeré příjmy ze zahraničí¹⁷. Vysoké ropné příjmy však byly často pohlcovány různými grandiózními projekty jako je například stavba Velké umělé řeky.

Mezi další země, které jsou závislé na těžbě ropy, patří například Sýrie, Irák či

11 FILIP, J. a kol. *Maroko*. 1. vyd. Praha : ČTK-Pressfoto, 1981. s. 27.

12 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 402.

13 FILIP, J. a kol. *Státy Perského zálivu*. 1. vyd. Praha : ČTK-Pressfoto, 1979. s. 115.

14 FILIP, J. a kol. *SAR (Sýrie)*. 1. vyd. Praha : ČTK-Pressfoto, 1978. s. 20.

15 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 400.

16 *Tamtéž*, s. 135.

17 GOMBÁR, E. *Dramatický půlměsíc : Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova ; Nakladatelství Karolinum, 2001. s. 114.

Írán. Také celý Arabský poloostrov prosperuje díky ropným zdrojům, hlavně v Saúdské Arábii umožňuje těžba ropy financovat celou řadu dalších odvětví.

Ropa je zdrojem také mnoha konfliktů. Příkladem zde může být ropná krize, která začala po tzv. říjnové válce v roce 1973¹⁸. V této válce Egypt a Sýrie zaútočily na Izrael, konflikt skončil příměřím dne 26. října 1973. Izraeli pomáhaly Spojené státy, arabské straně zase Sovětský svaz. Když členové organizace OAPEC (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries) Abú Zábí, Írán, Irák, Kuvajt, Katar a Saúdská Arábie oznámili 16. října 1973 zvýšení cen ropy a krátce nato přestávali dodávat ropu do USA a Nizozemska, protože tyto státy podporovaly Izrael, bylo jasné, že politické konflikty v rámci čtvrté arabsko-izraelské války mají bezprostřední vztah k hospodářskému vývoji ve světě, který odstartoval obrovské změny na trhu s energií¹⁹. Státy OAPEC, povzbuzeny vyvolanou krizí, zvyšovaly cenu ropy postupně dále, až se cena jednoho barelu (158,8 litrů) zvedla z 1,83 USD (1973) na 30,00 USD v roce 1980²⁰. O několik měsíců se krize zmírnila a embargo bylo zrušeno v roce 1974, ceny ropy však zůstaly, což způsobilo světové ekonomické problémy trvající až do 80. let 20. století.

Dalším konfliktem může být např. Válka v Zálivu probíhající v letech 1990-1991, kdy příčinou byla irácká invaze do Kuvajtu. Irák byl v té době velmi zadlužený stát a nebyl schopen tyto dluhy splatit. Po sporech se státy Zálivu o směrné ceny za ropu chápala irácká vláda jako velmi problematické, když Kuvajt zahrnul irácké dluhy do rozpočtu emirátu. Irák požadoval jak zrušení dluhů, tak odškodnění poskytnutím těžebních práv v ropných nalezištích na severu Kuvajtu²¹. Kuvajt nebyl ochoten vyhovět. Irák napadl Kuvajt 2.8.1990 a anektoval jej. Po vojenské operaci Pouštní bouře mezinárodních sil pod vlajkou OSN v lednu až únoru 1991 byl Irák nucen Kuvajt vyklidit. Válka v Perském Zálivu si vyžádala na sto tisíc obětí a dále prohloubila hlubokou ekonomickou krizi země²².

18 Znamější název je Jomkipurská válka, která probíhala od 6. října do 26. října 1973

19 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. s. 299.

20 Tamtéž, s. 299.

21 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. s. 294.

22 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. s. 319.

3.3 Obyvatelstvo a jazyk

Obyvatelstvo arabského světa je různorodé, většinu však tvoří tzv. Arabové, které můžeme definovat jako etnickou skupinu semitského původu, kteří obývají převážně severní Afriku, Arabský poloostrov a Blízký východ. Definovat příslušnost k dané skupině přináší řadu úskalí, sjednocujícím prvkem často bývají jiné ohledy, např. islám. Můžeme zde najít i řadu dalších národností, v severní Africe například Berbery (např. v Alžírsku tvoří Arabové 70% a Berbeři 30%)²³, Núbijce, Súdánce (např. v Egyptě), Kurdy (hlavně v Iráku), Peršany (kteří obývají Írán), Kuvajské Araby, Saúdské Araby, Egyptské Araby, Paštúny a Tádžiky (kteří obývají Afghánistan, Paštúnové tvoří 43%, Tádžikové 28%)²⁴, Bahrajnce, ale také další obyvatele jako Pákistánce, Židy, Evropany apod.

Etnické složení státu někdy může vést ke konfliktům, příkladem jsou např. spory mezi Kurdy a Araby v Iráku, které jsou blíže charakterizovány v předchozí kapitole.

Oblast arabského světa je charakteristická velkými rozdíly v hustotě zalidnění. Vedle hustě zalidněné oblasti okolo Istanbulu či v Izraeli, jsou zde místa, kde nežije prakticky nikdo, jedná se hlavně o pouštní či horské oblasti.

Nejlidnatějším státem arabského světa je Egypt, jehož počet obyvatel činí 82 999 000²⁵, ovšem asi 8 milionů žije v zahraničí. Naopak státem, který má nejméně obyvatel, je Bahrajn. Počet obyvatel činí 1 234 571²⁶. Jedná se o malý ostrovní stát, kde je však vysoká hustota obyvatel.

Ve většině arabských zemí je úředním jazykem arabština, která se dělí na řadu dialektů – např. egyptskou arabštinu, súdánskou arabštinu apod. Najdeme zde však i řadu dalších jazyků. V Afghánistánu je úředním jazykem paštština (35%) a darí – afghánská perština (50%)²⁷, zbytek tvoří různé další jazyky a dialekty. V Alžírsku kromě arabštiny můžeme najít berberské dialekty, v kurdských oblastech v Iráku je úředním jazykem kurdština, v Íránu je úředním jazykem perština.

23 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. s. 53.

24 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 38

25 Zdroj: *Egypt. Undata, a world of information*. Www.data.un.org [online] 2012 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: <http://data.un.org/Search.aspx?q=egypt>

26 Zdroj: *Population by Age Groups, Nationality and Sex - 2010 Census*. Www.census2010.gov.bh/ [online] 2012 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: http://www.census2010.gov.bh/results_en.php

27 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. s. 38.

3.4 Náboženství

Dominantním náboženstvím v arabském světě je islám, který je blíže charakterizován v první kapitole. V řadě států arabského světa je islám státním náboženstvím i základem zákonodárství.

Počet muslimů v současném světě bývá udáván různě; nejvyšší odhady hovoří až o 1,2 – 1,3 miliardě, tedy asi pětině všeho lidstva. Čísla se ovšem vzhledem k vysoké porodnosti v muslimských zemích neustále zvyšují²⁸. Muslimové však nežijí jen v tzv. arabském světě. Největší počty muslimů dnes žijí v jižní Asii: v Indonésii, Indii, Pákistánu a Bangladéši. Pákistán také představuje vedle Egypta a některých dalších arabských zemí nejvýraznější ohnisko moderního islámského myšlení. Kontrastně působí další dva velké muslimské státy odlišných etnik a odlišného pojetí islámu: sunnitské, sekulární, modernistické a prozápadní Turecko a šíitský, islámsky radikální a protiamerický Irán²⁹. Další kontrast můžeme najít i v bohatství daných zemí, na jedné bohaté ropné monarchie, na straně druhé hladovějící a válkou rozervané státy.

Kromě islámu najdeme v arabských zemích také řadu minoritních náboženství, jedná se např. o křesťany (např. v Sýrii tvoří 8%)³⁰, drúzy, řecké katolíky, hinduisty, židy apod.

Závěrem můžeme říci, že ačkoliv arabský svět působí jako homogenní celek, není tomu tak. Některé státy jsou dominantnější v prosazování svých zájmů či islámu, jiné státy jsou sekulárnější a otevřenější. Rozdíly jsou také v bohatství země, některé státy jsou velmi vyspělé (např. Katar, Bahrajn či Saúdská Arábie) především díky ropě, ekonomika a hospodářství jiných států naopak není na takové úrovni (např. Afghánistán, Súdán či Jemen). Rozdíly můžeme najít i ve složení obyvatelstva či jazyku, naopak mezi sjednocující faktor patří náboženství.

28 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. s. 107.

29 Tamtéž, s. 109

30 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. s. 387.

4 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Národní obrození Arabů spojené s touhou po svobodě a nezávislosti není jen současnou záležitostí, ale má své kořeny v dobách Osmanské říše a 1. světové války. Tomu faktu bude věnována bližší pozornost v následující kapitole, zaměříme se také na události z období 2. světové války a na souvislosti až do sklonku 90. let 20. století.

4.1 Osmanská říše a ostatní státy arabského světa

Většina blízkovýchodních Arabů žila ještě do začátku 20. století pod nadvládou Osmanské říše. Tato říše byla v dobách svého rozkvětu vyspělým státem, který svému národnostně i nábožensky pestrému obyvatelstvu zabezpečoval – a zároveň vnucoval – značnou míru stability politických a hospodářských poměrů¹. Definitivně zanikla v roce 1922 díky výrazným nacionalistickým tendencím. Tato říše byla muslimská a dokonce byla považována za nástupce arabského chalífátu². Na druhou stranu Arabové vnímali Osmanskou říši jako překážku jejich národního uvědomění, protože dle jejich názoru Turci nejsou Arabové a jediné, co je spojuje, je náboženství. Tak vedle muslimsky formovaných národních států vznikl ideál homogenní islámské obce (umma), který našel své výrazné kulturní a politické vyjádření právě v „islámském chalífátu“ osmanského sultána³.

Ostatní arabský svět byl pod nadvládou evropských mocností, zvláště Francie a Velké Británie. Tyto mocnosti kolonizovaly jednu islámskou zemi za druhou. Francie se zmocnila roku 1830 Alžírsko a o devět let později získala Británie Aden⁴. Tunisko bylo obsazeno v roce 1881, Egypt v roce 1882, Súdán v roce 1899, Libye a Maroko v roce 1912⁵.

Do arabského světa tak pronikala západní kultura. Někteří muslimští vládcové se však pokoušeli o modernizaci ještě před kolonizací. Můžeme zde například uvést

-
- 1 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 47.
 - 2 Politický cíl islámu, sjednocení muslimů pod jedním vládcem (chalífa) a v jediné říši (chalífát).
 - 3 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 37.
 - 4 Adenská kolonie byla britská kolonie, která vznikla po získání jemenského přístavu Aden. Dnes je bývalá kolonie součástí Jemenu.
 - 5 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2008. str. 178.

pokus egyptského paši M. Alího, který fakticky zbavil Egypt závislosti na Istanbulu a téměř bez cizí pomoci dostal tuto zaostalou zemi do moderního světa. Brutalita jeho metod však ukázala, jak obtížné je provádět modernizaci tak velkou rychlostí⁶.

Radikální modernizaci sociálně ekonomické struktury, hospodářského, vojenského a právního systému muslimských zemí, podle vzoru Západu, požadoval další směr, který ale vyzýval k rozchodu s islámem, v jehož dědictví viděl příčinu zaostalosti a slabosti. Jejich představitelé (nejznámější byl Kemal Atatürk v Turecku) se tak dostávali mimo rámec islámu, i když jejich sekularizace neznamenal ateismus⁷.

Degradace islámských zemí na pouhé objekty evropského kolonialismu musela vést ke vzdorné reakci. V islámských zemích se velmi činně stavěly železnice, byla budována telegrafní vedení a vyvíjeny nové technologie zavlažování půdy, ale to všechno neslo pečeť importu z Evropy⁸. Jako by muslimové nebyli schopni sami vytvořit nic moderního. Jako překážka pokroku byl západním světem vnímán právě islám. Arabským světem zavládl pesimismus z odklonu od islámu a orientace na západní hodnoty. Návrat k původnímu islámu si v 19. století vytyčila řada hnutí, jedním z nich byla například salafija. Další, kdo bojoval proti západní převaze, byl například iránský aktivista Džamál ad-Dín (nebo také al-Afghání). Ten viděl nebezpečí v západních hodnotách a apeloval na arabské obyvatelstvo, aby se od nich odvrátilo. Podle jeho názoru bylo nutné, aby dospěli k vědecké kultuře novodobého světa vlastní cestou. Proto je třeba pěstovat vlastní kulturní tradice, to znamená islám⁹.

V Osmanské říši bylo patrné určité vojenské, hospodářské i politické zaostávání za Evropou. Přes několik vln reformních snah propadala stagnaci a nakonec nepřežila porážku, již utrpěla v první světové válce¹⁰.

4.2 První světová válka

Počátek 20. století byl ve znamení postupného rozpadu koloniálních mocností. Ve většině zemí arabského světa však ztráta koloniálního vlivu vedla ke

6 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Sloart, 2008. str. 80.

7 KOVÁŘ, J. *Islám a muslimské země*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1984. str. 36

8 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 39

9 ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Sloart, 2008. str. 181.

10 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 50

vnitropolitickým problémům. Domácí elita totiž viděla, že hospodářský vývoj a také politické a sociální struktury zemí jsou značně závislé na cizích mocnostech. Na druhé straně se zde formovaly velmi různorodé politické síly, které usilovaly o zmenšení moci sultánů a dosazení vlastní správy. Můžeme zde najít tři důležité politické tendence. První z nich byli zástupci liberální střední třídy. Ti chtěli například, aby Osmanská říše zůstala zachovaná jako pluralitní občanský stát¹¹. Druhou frakci tvořili nacionalisté, kteří zdůrazňovali jednotu národa, a třetí frakci tvořili islamisté zdůrazňující islám jako jedinou jednotu.

Islámské země se v letech 1914 až 1918 už nemohly stranit mezinárodní válečné politiky: buď se řídily politikou svých koloniálních pánů, nebo se zařadily do skupiny těch států, jež byly loajální centrálním mocnostem¹². Navíc válečný nacionalismus vedl k tomu, že politika v arabských zemích byla zaměřena zcela nacionalisticky.

V době první světové války se Osmanská říše spojila s Německem a Arabové začali vnímat nepřátele Turecka jako naději k osvobození od sultána a k získání vlastní státnosti. Nadějí byla hlavně Velká Británie, která si uvědomila, že pokud získá Araby na svou stranu, může oslabit Osmanskou říši. Aby Velká Británie získala arabskou podporu proti Osmanské říši, slíbili Angličané mekkánskému šerífovi Hášimovci Husajnovi, že ho po vítězství nad Osmanskou říší, jestliže k němu přispěje organizací arabského povstání, učiní králem Arabů. Arabské povstalecké oddíly skutečně sehrály významnou roli v porážce Osmanů, v boji jim asistoval jako britský agent plukovník T. E. Lawrence¹³.

Velká Británie ovšem sledovala jiné zájmy. Británie totiž v rozporu se slibem Arabům prohlásila Balfourovou deklarací z roku 1917, že umožní Židům zřídit si vlastní domovinu v Palestině, a zároveň se také potají dohodla s Francií, že si po porážce Osmanů arabská území rozdělí mezi sebe¹⁴.

11 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 52

12 Tamtéž, str. 62

13 KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. str. 67.

14 Tamtéž, str. 67.

4.3 Dvacátá a třicátá léta v arabském světě

Závěr první světové války završil existenci Osmanské říše. Poválečné uspořádání na Blízkém východě, které bylo dovršeno laussanskou konferencí ukončenou 24. července 1923, učinilo závěr za východní otázkou¹⁵. Po zániku Osmanské říše vzniklo nezávislé Turecko a arabské provincie se staly koloniemi Velké Británie a Francie a kromě některých částí Arabského poloostrova se celý arabský svět ocitl pod nadvládou evropských mocností¹⁶. Ty se sice postaraly o modernizaci státní správy, ale jejich přítomnost podnítila mezi vzdělanými vrstvami růst nacionalismu, a to zejména v zemích, kde jim kolonizátoři neposkytli ani omezenou autonomii¹⁷.

Velká Británie získala Palestinu, Irák, a Zajordánsko, Francie Libanon a Sýrii, Řecko obsadilo anatolské pobřeží. Irák a Sýrie byly podřízeny formálnímu regentství dvou Husajnových synů. Monarchistické státní zřízení dominovalo nad republikovým. Když byl 28. února 1922 nakonec zrušen britský protektorát nad Egyptem, stala se brzy i tato země královstvím s Fu'ádem I. jako králem¹⁸. Místo ideálu sultanátu vzniklo ve východoarabské oblasti pět království.

Arabský nacionalismus zpočátku akceptoval monarchistickou tradici. Republikové tendence byly omezeny na Sýrii, Libanon a Alžírsko, kde měly vliv ideály francouzské koloniální politiky¹⁹. Bylo však také několik případů republik, které vznikly nezávisle na koloniálních vzorech. Příkladem zde může být Tripolská republika, která byla jednou z prvních republik, která vznikla v arabském světě, měla však krátkého trvání.

Po první světové válce se z arabského světa postupně stávala neklidná zóna. Bylo to způsobeno zklamáním z neuskutečnění nezávislé arabské státnosti, navíc došlo ke vzniku mandátů. Mandátní území svěřovala Společnost národů svým členským státům, které měly území spravovat do doby, než země bude schopna převzít sama vládu. Tyto mandáty byly rozděleny do tří skupin dle umístění a stupně rozvoje. Irák, Palestina (Velká Británie), Sýrie a Libanon (Francie) patřily do skupiny A-

15 GOMBÁR, E. *Moderní dějiny islámských zemí*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999. str. 369.

16 HOURANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. str. 200.

17 Tamtéž, str. 200.

18 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 80.

19 Tamtéž, str. 81.

mandátů.²⁰ Sympatie k Západu zde poklesly, Arabové vnímali Západ tak, že je jen využívá pro ropné zdroje. Zdrojem nepokojů byly taktéž arabsko-židovské vztahy. Byla zahájena vlna přistěhovalectví Židů do Palestiny, kteří zde hodlali založit svou domovinu. První nepokoje v Palestině, spojené s krveprolitím, propukly v dubnu roku 1920 a v květnu 1921²¹. Velká Británie chtěla chránit zájmy obou stran, proto v Bílé knize z roku 1922 přislíbila další přistěhovalectví jen v mezích hospodářských možností²². Nepokoje se však stupňovaly a během 20. a 30. let 20. století již byly neudržitelné. Bylo evidentní, že soužití Arabů a Židů pod jednou správou není možné. Kromě protižidovských tendencí existovaly v arabském světě také tendence protizápadní. Vznikala různá hnutí bojující proti koloniální nadvládě a vzniku prozápadních vlád.

Ve 30. letech 20. století byl v arabském světě znát vliv fašistických evropských hnutí. Mocnosti Osy (Itálie, Japonsko, Německo) zde měly pro své pronikání zvláště příhodné politické i sociálně ekonomické podmínky²³. Mezi širokými masami obyvatelstva byla zakořeněná hluboká nenávisť k Angličanům a Francouzům. Antisemitské excesy nacistů, tolik odsuzované v Evropě, nacházely v očích Arabů ospravedlnění pod vlivem palestinského vývoje²⁴. Během války však zůstala většina Arabů víceméně na straně Západu (ačkoliv i zde byly výjimky) a v řadách spojeneckých vojsk bylo možné najít arabsky mluvící vojáky.

4.4 Druhá světová válka a poválečné období

Druhá světová válka zasáhla arabské země v době, kdy byly nedílnou součástí britského a francouzského impéria. Američané a Sověti měli na Blízkém východě a v Maghribu jen okrajové zájmy a vojenská, hospodářská i kulturní nadřazenost Británie a Francie byla neotřesitelná, a tak nacionalisté doufali, že jejich země alespoň získají v rámci koloniálního systému přijatelnější postavení²⁵.

20 Zdroj: *Mandate*. Wwww.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-11]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/361608/mandate>

21 TERNER, E. *Stát Izrael : encyklopedický přehled*, Albrechtice : Kora, 1993. str. 59.

22 Tamtéž, str. 59.

23 DURMAN, K. *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. str. 182

24 Tamtéž, str. 182.

25 HOURANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. str. 349.

Krise koloniálního systému se po druhé světové válce prohloubila a vstoupila do fáze jeho rozpadu. V řadě zemí docházelo k převratům a změně režimu, například v Egyptě byla v roce 1952 svržena monarchie a nastolena republika²⁶. Také Blízký východ jako strategicky významný region se stal místem mocenských bojů, v nichž se angažovaly zejména USA. Jejich spojenec Velká Británie vzešla z války oslabena a díky americké půjčce musela omezit vliv v Iráku, Kuvajtu, Saúdské Arábii i dalších zemích²⁷. Tak se zvyšoval vliv USA.

Postupně dosáhla politické nezávislosti značná část muslimských zemí a změnily se podmínky vývoje i těch, jež si zachovaly státní samostatnost, nebo ji získaly již před válkou²⁸. Vznikaly tedy jednotlivé státy, žádný jednotný arabský stát, navíc se jednalo spíše o sekulární státy s vazbou na Západ (či na komunistický Východ), ačkoliv v roce 1945 vznikla Liga arabských států. Jejím cílem bylo posílení svazků mezi účastnickými státy, koordinace jejich politických programů, aby se mezi nimi uskutečnila opravdová spolupráce, zachovala jejich nezávislost a suverenita a byly společně projednány věci zajímaví arabské země²⁹.

Současně však došlo k události, kterou Arabové (a muslimové) vůbec oprávněně považovali za nebezpečnou, za vážné ohrožení jejich existence a islámu vůbec³⁰. Jednalo se o vznik Izraele. Dne 15. května 1948 měl skončit britský mandát nad Palestinou³¹. Arabové se pokoušeli dějinný vývoj zvrátit a založení státu ignorovat. V den zrušení mandátu vtrhly do Izraele armády Egypta, Zajordánska, Sýrie, Libanonu a Iráku, tažení se účastnily i jednotky z Jemenu a Saúdské Arábie³². Izrael v této tzv. první arabsko-izraelské válce uhájil svoji samostatnost, nejednalo se však o poslední konflikt mezi Izraelem a arabskými státy.

4.5 Padesátá a šedesátá léta v arabském světě

Ve 40. letech a začátku 50. let 20. století bylo islámské veřejnosti dopřáno rozvinout svůj vlastní politický profil. Islámská veřejnost byla orientována

26 BAREŠ, L. *Dějiny Egypta*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. str. 531.

27 TERNER, E. *Stát Izrael : encyklopedický přehled*, Albrechtice : Kora, 1993. str. 76.

28 KOVÁŘ, J. *Islám a muslimské země*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1984. str. 37.

29 DURMAN, K. *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. str. 257.

30 KOVÁŘ, J. *Islám a muslimské země*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1984. str. 37.

31 KRUPP, M. *Sionismus a stát Izrael*. Praha : Vyšehrad, 1998. str. 115.

32 Tamtéž, str. 119.

převážně republikově, nacionalisticky a mnohdy i socialisticky a snažila se tento profil zformulovat islámsky. Nyní však bylo „liberální desetiletí“ u konce a ukázalo se, že islámská veřejnost je z politiky vyloučena³³. V prakticky každé arabské zemi tak začala vznikat různá islámská hnutí spojující fundamentalismus a militantnost. Byla však zároveň potírána, například Sdružení muslimských bratří v Egyptě, kde prezidentem byl G. Násir. Islám v Násirově Egyptě byl podřízen silnému tlaku v obsahu i v organizačních formách projevu³⁴.

Vytváření bloků arabských států vedlo k jejich rozdělení na pokrokové a konzervativní státy. Navíc byly rozděleny na prozápadní či provýchodní. Léta 1956 až 1958 představovala ještě přechodné období, v němž byla orientace na příslušný blok určována vnitropolitickými krizemi v jednotlivých státech. Po roce 1958 však byl arabský svět a navíc islámský svět rozdělen do dvou bloků. K západnímu bloku náležely všechny monarchie (zejména Maroko, Libye, Saúdská Arábie, emiráty v Zálivu, Írán, Malajská federace); většina republik (Tunisko, Egypt, Súdán, Sýrie, Irák, Indie a Indonésie) se pokládala za představitele „pozitivní neutrality“ ve struktuře jednotlivých bloků³⁵. Západ a Východ zde prosazovaly své zájmy a z vůdčích představitelů národního osvobození (M. Kaddáfí či G. Násir) se stali představitelé často zkorumpovaného režimu, kteří se zároveň z osobního prospěchu orientovali na Západ či Východ.

Na tomto místě můžeme zmínit ideu panarabismu, která usiluje o jednotu Arabů a o spojení proti západním hodnotám a která navazuje na arabský nacionalismus. Odtud také pochází pojem násirismus³⁶. Tato idea bývá spojena s G. Násirem, jehož popularita po Suezské krizi (viz kapitola Konflikty) mu umožnila realizovat jeho panarabskou vizi. Vznikla tzv. Sjednocená arabská republika (SAR). K té se však kromě Egypta připojila pouze Sýrie (tedy stát, který s Egyptem nhraničí), a to jen do roku 1961³⁷. Později se přidal také Jemen, ale opět na krátkou dobu. Po smrti G. Násira se prezident A. Sadat vrátil k původnímu názvu – Egyptská arabská republika – a neúspěšný projekt SAR byl definitivně ukončen³⁸.

33 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 168.

34 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 116.

35 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. s. tr. 177.

36 Socialistická forma arabského nacionalismu a politika nezáúčastnosti, která dominovala veřejnému životu v arabském světě celá 60. léta 20. století.

37 ČEJKA, M. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 3. vyd. Brno : Centrum strategických studií, 2005. str. 101.

38 Tamtéž, str. 101.

S panarabismem souvisí i politická strana Baas vzniklá v Sýrii (baasisté). Ideolog strany M. Aflaq tvrdil, že existuje pouze jeden arabský národ a ten má právo žít v jednotném arabském státě, protože ho zformovala výjimečná historická zkušenost³⁹.

V 60. letech 20. století docházelo ke konfliktům mezi státy usilujícími o revoluční změny po násirovském vzoru a těmi, kde vládla dynastie, která se k této ideologii stavěla nepřátelsky. V roce 1963 se v Sýrii chopili moci nejprve předáci strany Baas a potom armádní důstojníci, kteří s ní spolupracovali. Téhož roku byla svržena vojenská vláda v Iráku, jež vzešla z revoluce v roce 1958, a vystřídala ji exekutiva sympatizující se stranou Baas a násirismem⁴⁰. Vládní změny se odehrávaly i v dalších státech.

Zároveň začala být arabská oblast důležitá pro světové hospodářství díky těžbě ropy, změnilo se tak postavení Arabského poloostrova, který měl čím dál větší vliv.

Z politického hlediska byla idea násirismu neproveditelná. Vše vyvrcholilo krizí v roce 1967, která vyústila v Šestidenní válku, během které Izrael získal Pásmo Gazy, Západní břeh, Golanské výšiny a Sinajský poloostrov, který byl součástí Egypta⁴¹. Válka změnila situaci a rozložení sil, Arabové zjistili, že se Izraeli vojensky nevyrovnají, neustále však apelovali na Izrael, ať se z okupovaných území stáhne.

Po této válce došlo k oslabení ideologických vlivů v arabském světě, navíc se díky válce zvýšila cena ropy, trh ovládala Saúdská Arábie. Právě tam se přesunulo mocenské centrum, které se předtím nacházelo v Egyptě⁴².

4.6 Sedmdesátá a osmdesátá léta

Počátek 70. let 20. století zvěstoval dalekosáhlou změnu perspektivy v politickém dění v islámském světě. Národní stát jako ideál pozvolna ustupoval do pozadí, i když i nadále sloužil jako orientační bod⁴³. Vzrostl význam etnického, sociálního i genderového pohledu v politice. Také vzrostl význam islámu, přestal být jen náboženstvím, ale stal se systémem norem a interpretací pro národ.

39 HOURANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. str. 398.

40 Tamtéž, str. 403.

41 ČEJKA, M. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 3. vyd. Brno : Centrum strategických studií, 2005. str. 119.

42 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 213.

43 Tamtéž, str. 239.

G. Násir zemřel roku 1970. Jeho nástupcem se stal A. Sadat, u něhož se předpokládalo, že bude v dosavadní politice násirismu pokračovat. Rok předtím se stala klíčová událost. V roce 1969 byla v Lybii svržena monarchie a k moci se dostal M. Kaddáfí. Jeho režim vycházel z nacionalismu a islámu. Zpočátku se Kaddáfí inspiroval násirismem, „egyptizace“ se projevila ve změně vlajky, hymny a v úsilí o sjednocení obou zemí. Zároveň však okázale uplatňoval islámské principy, jako např. striktní zákaz alkoholu a bičování za nemanželský pohlavní styk⁴⁴. V roce 1973 zahájil kulturní revoluci, rezignoval téměř na všechny funkce, aby se mohl stát vůdcem revoluce a začal psát spisy o sociální a hospodářské teorii. Český arabista E. Gombár se domnívá, že inspirací libyjského vůdce byla „přímá demokracie“. Nový politický systém fungoval do značné míry jako primitivní „kmenová demokracie“, kdy každý jedinec, který se neztotožňoval s přesvědčením kmene, byl vyhnán na okraj společnosti a zbaven možnosti užívat výdobytků kolektivního úsilí⁴⁵. Tato přímá demokracie se nazývá Džamáhírije⁴⁶.

I v dalších státech během 70. let 20. století probíhaly změny, například v Iráku se v roce 1968 dostala k moci skupina, spolupracující s baasistickou stranou, v níž nakonec získal hlavní slovo S. Husajn⁴⁷.

Další významná událost se udála sice v nearabském státě (většinu zde tvoří šíité), ale měla vliv i na státy arabského světa. Jedná se o iránskou islámskou revoluci v roce 1979. Již rok předtím zde proběhly četné demonstrace, které vedly k svržení šáha Pahlavího, k moci se dostal charismatický duchovní Chomejní. Vznikla tak republika s přísně teokratickými prvky. Bylo evidentní, že si Egypt a Írán vyměnily politické role. Jestliže do roku 1979 byl v islámském světě nejvýznamnějším spojencem Západu a rovněž Izraele Írán, převzal nyní tuto funkci Egypt⁴⁸.

V 80. letech 20. století došlo v arabském světě k několika významným konfliktům. Jedním z nich byla irácko-iránská válka zmíněná v druhé kapitole. Situace v samotném Íránu byla chaotická. Jeho politika byla terčem kritiky Západu a

44 GOMBÁR, E. *Dramatický pŭlměsíc : Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova ; Nakladatelství Karolinum, 2001. str. 85.

45 Tamtéž, str. 87.

46 Jedná se o formu politického zřízení, kterou poprvé popsal M. Kaddáfí ve svém díle Zelená kniha. Je to stát založený na přímé demokracii bez politických stran, řízený jeho lidem prostřednictvím místních rad.

47 HOURANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. str. 414.

48 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 253.

Východu a obě strany dokonce podporovaly režim S. Husajna v Iráku. V Íránu se proplétaly postoje politiků, radikální přístup s liberálním, názory podporující vnitřní rekonstrukci nebo naopak šíření islámské revoluce. V roce 1989 zemřel ájatolláh Chomejní, vůdce Íránské islámské republiky. Dne 18. července 1989 se novým prezidentem stal Alí Akbar Hášemí Rafsandžání⁴⁹.

Vládnoucí režimy byly v této době poměrně stabilní, ačkoliv politické jednoty nedosáhly. Docházelo k propastem mezi vládnoucí vrstvou a ostatním obyvatelstvem, inteligence napadala spravedlnost vládnoucího řádu a kritizovala duchovní krizi. Navzdory tomu zůstávaly politické režimy prakticky stejné od konce 60. let 20. století. Jejich stabilita závisela na třech faktorech. Vládnoucí skupina musela spojit své zájmy se zájmy nejsilnějších společenských vrstev a tuto jednotu vyjádřit jako politickou ideu, čímž dosáhla toho, že v očích podstatné části obyvatelstva získala legitimitu⁵⁰. Jinak řečeno – vláda používala systém represí a prostředky vnější kontroly, potlačila každé opoziční hnutí, důraz na soudržnost s obyvatelstvem, široký státní aparát apod. Kladl se také důraz na ideologie, které oslovovaly široké vrstvy, např. nacionalismus či panarabismus, ke kterému se hlásily téměř všechny vlády, a také důraz na islám, který od 80. let 20. století začal hrát v politice významnou roli.

Tyto režimy se však časem stávaly nestabilní. Docházelo k rivalitě mezi vládnoucími skupinami či k rozporům mezi vládnoucí skupinou a zájmy obyvatel. Politické myšlenky, které si vláda přivlastnila, časem ztratily obsah a stala se z nich jen hesla, jejichž význam se neustálým opakováním vyprázdnil, takže na sebe nedokázala navázat další ideje, vytvářet nové, mobilizovat společnost a proměnit mocenskou sílu v legitimní autoritu⁵¹. Docházelo také k stále silnějším hlasům obnovit ústavní vládu a obnovit moc parlamentu. Tyto tlaky ze stran veřejnosti se naplno projeví až v pozdějších letech.

49 GOMBÁR, E. *Dramatický půlměsíc : Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova ; Nakladatelství Karolinum, 2001. str. 125.

50 HOURANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. str. 439.

51 Tamtéž, str. 445.

4.7 Devadesátá léta až rok 2001

Rok 1989 byl v arabském světě přelomovým rokem. Došlo k rozpadu Východního bloku a konflikt mezi Západem a Východem se stal minulostí. Vize islámského světa, která by pomocí islámského kosmopolitismu dokázala skoncovat s válkami a konflikty, neměla šanci na realizaci, pokusy vytvořit jednotnou společnost neuspěly. Islámská společnost přestala být od roku 1989 zaměřena ideologicky. Navíc do islámského světa začala zasahovat globalizace, která mění svět v globální trh. To mělo vliv i na dosavadní ideologie, na jejich místo nastoupil tzv. postislamismus.

Postislamismus našel dvě hlavní vyjádření. Na jedné straně došlo ke snaze zakotvit v islámu hodnoty globalizace jako je volný trh, občanská práva apod. Známkou těchto intelektuálních snah byla ostrá kritika tradičních rysů, jež islám symbolizují⁵². Na straně druhé to jsou lokalizační strategie, které můžeme chápat jako protiklad globalizace.

Vznikly také nové radikální islámistické skupiny, jejich terčem bylo nejen předsouvání západních hodnot islámskému světu, ale také zkorumpované režimy arabských států. Jeden z těchto momentů byl například u vzniku Al-Kaidy.

4.7.1 Vývoj v arabských zemích

V arabském světě v 90. letech 20. století nedocházelo k výrazným změnám. Mimo nestabilní Alžírsko se všude udržely vládnoucí osobnosti a seskupení⁵³. Pokračovala tak stabilita existující od 70. let 20. století.

V Alžírsku docházelo k radikalizaci islámských fundamentalistů. Po jejich vítězství v prvních svobodných pluralitních volbách roku 1991 převzala začátkem roku 1992 moc vojenská vláda a postavila teroristickou Islámskou frontu mimo zákon⁵⁴.

V Íránu se o moc dělil Rafsandžání jako prezident a Chameneí jako duchovní Rahbar⁵⁵. Nové vedení se ovšem těžko mohlo rozejít s odkazem Chomejního éry.

52 SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. str. 333.

53 KROPÁČEK, L. *Blízký východ na přelomu tisíciletí : dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1999. str. 210.

54 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. str. 135.

55 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 191.

Vývoj sám vedl k omezení nerealistických představ o exportu revoluce. V zemi samotné byly zřetelně patrné známky únavy z ideologických tlaků. Pokračují a znovu se otevírají diskuze a dochází k vymezení názorů na správné a uspokojující uspořádání islámského státu⁵⁶.

Irák byl v první polovině 90. let 20. století spojován s válkou v Perském zálivu, blíže nastíněné v předchozích kapitolách. Přes porážku a izolaci byla země stále v moci S. Husajna. Politická opozice, soustředěná v severním Iráku, založila v roce 1992 Irácký národní kongres, který se snažil o vytvoření demokratického Iráku na federativním základě⁵⁷. V roce 1995 došlo k vzpouře proti režimu, která byla potlačena.

V Libanonu začíná v 90. letech 20. století obnova po dlouhé občanské válce probíhající mezi lety 1975 až 1990. Díky sociálním nepokojům musela odstoupit vláda a v roce 1992 se konaly nové parlamentní volby, které bojkotovala většina křesťanského obyvatelstva na protest proti syrské přítomnosti. Nová vláda byla převážně prosyrská. Na počátku roku 1993 proběhly boje na jihu Libanonu mezi šíitskými fundamentalisty (Hizballáh) a Jiholibanonskou armádou. V této době také pokračovaly boje mezi muslimy a maronitskými křesťany⁵⁸.

V čele Egypta stál od roku 1981 H. Mubarak. Politický systém v Egyptě byl vysoce institucionalizován a zároveň centralizován s tím, že prezident koncentroval ve svých rukou většinu pravomocí. Přesto byla egyptská vnitřní a zahraniční politika ovlivňována řadou jednotlivců i skupin ze státních institucí a občanské společnosti⁵⁹. Také v čele Libye stál i nadále jeden muž – M. Kaddáfí. Jeho režim, zvláště jeho mezinárodní izolace a represe ze strany vlády, se stal terčem kritiky.

Pro Afghánistán 90. let 20. století byly charakteristické radikální změny. Po odchodu sovětských vojsk v roce 1989 vládu přejala vojenská rada. Nadále však pokračoval boj mnoha frakcí islámských mudžahídů proti vládě. V roce 1992 povstalci svrhli prezidenta a převzali kontrolu nad Kábulem⁶⁰. V roce 1996 převzala nad většinou území kontrolu radikální organizace Taliban a byla zde prakticky až do roku 2001.

56 KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 191.

57 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. str. 319.

58 Tamtéž, str. 452.

59 BAREŠ, L. *Dějiny Egypta*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. str. 642.

60 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa: encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Columbus, 1994. str. 401.

Události 90. let 20. století, zkorumpované režimy a vznik teroristických skupin překrucujících islám byly předzvěstí roku 2001. Tento rok byl pro arabský svět přelomový. Bezprostředně po útocích ze dne 11. září 2001 se v západních zemích zvedla vlna odporu proti muslimům a muslimským zemím. Spojené státy si našly nového nepřítele a svůj boj prezentovaly jako boj proti terorismu. Zároveň se v arabských zemích postupně zvedal tlak na neoblíbené režimy vycházející zejména z mladší a vzdělanější vrstvy obyvatel. Tento boj se naplno projevil až v posledních letech.

5 HLAVNÍ KONFLIKTY V ARABSKÉM SVĚTĚ NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ

Z předchozí kapitoly je zřejmé, že dnešní bouřlivé dění v arabském světě, svržení čelních představitelů v řadě arabských zemí a cesta k demokracii je pokračováním procesu, který započal již v době první světové války. Následující kapitola bude zaměřena na charakteristiku režimů a konfliktů v jednotlivých zemích, které předcházely tzv. Arabskému jaru, které začalo koncem roku 2010.

5.1 Charakteristika režimů

Řada států arabského světa, ve kterých proběhly počátkem roku 2011 nepokoje, má několik společných rysů. Jedná se například o geopolitický význam těchto zemí, tedy vojenskostrategický a hospodářsko-strategický význam. Hospodářství je určováno ropným bohatstvím a z toho vyplývá i vztah západních zemí k těmto státům. Některé státy také využívají této geopolitické reality k výbojně zahraniční politice. Dalším rysem je vyhraněné nacionalistické cítění a důraz na státní svrchovanost, historické kořeny autoritativních režimů, porušování lidských práv a klientismus, který vede k nadměrné centralizaci moci ve vnitřním kruhu kolem hlavy státu. V neposlední řadě se jedná také o obtížnost transformace těchto režimů směrem k demokracii ve vnitřní politice, ekonomické liberalizaci a vzniku tržního hospodářství a zásadám mírového soužití v zahraniční politice¹.

5.2 Egypt

Pro lepší pochopení změn, ke kterým došlo v roce 2011 v Egyptě, je nutné věnovat pozornost i událostem předcházejícím tomuto datu. V prvním desetiletí 21. století byl egyptským prezidentem stále H. Mubarak, který ve svých rukou koncentroval většinu pravomocí. V tomto úřadě setrval 30 let, poté byl v roce 2011 donucen odstoupit.

¹ GOMBÁR, E. *Dramatický půlměsíc : Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova ; Nakladatelství Karolinum, 2001. str. 12.

Na egyptský mocenský systém bylo možné aplikovat třístupňovou strukturu politicky relevantní elity. První mocenský kruh kolem prezidenta tvořili státní technokraté a politici vládnoucí strany. Ve druhém mocenském kruhu jsme našli velké podnikatele, vysoké odborářské funkcionáře a poslance parlamentu. Třetí mocenský kruh zahrnoval nové sub-elity (soudce Nejvyššího ústavního soudu, představitele nevládních organizací) a kontra-elity z řad islámských organizací². H. Mubarak stál jednoznačně v centru prvního mocenského okruhu.

Výsadní postavení prezidenta má své kořeny z dob A. Sadata, který během své vlády rozšířil pravomoce prezidenta a z exekutivní složky udělal nejvíce institucionalizovanou část politického systému³.

Mubarakův prezidentský mandát byl pravidelně potvrzován v prezidentských referendech (1987, 1993, 1999, 2005) a v posledním desetiletí se výrazně projevoval jeho kult osobnosti⁴. Prezident se také výrazně opíral o armádu. Armáda měla velké pravomoce, prezentovala sama sebe jako neutrálního arbitra mezi soupeřícími stranami, na druhou stranu měla své vlastní zájmy⁵. Dopad na egyptské obyvatelstvo byl značný. Spojovala je nespokojenost s režimem a touha po změně. Terčem kritiky bylo nejvíce to, že ve volbách vždy zvítězila Národní demokratická strana prezidenta Mubaraka. Opozice neměla kvůli byrokratickým překážkám, policejnímu dohledu a neexistenci nezávislého monitoringu sčítání hlasů mnoho šancí⁶. Dalším problémem byl nedostatek pracovních příležitostí, dlouhodobá nespokojenost byla patrná zvláště mezi nejchudší částí obyvatelstva. V Egyptě navíc od roku 1981 platil výjimečný stav⁷, během kterého vláda posílila represe. Proto požadavky protestujících byly poměrně prosté: ukončit výjimečný stav, uspořádat nové volby, a poskytnout svobodu formovat strany bez zásahu státu⁸.

2 BAREŠ, L. *Dějiny Egypta*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. str. 642.

3 Zdroj: *The dominant executive and the power elite. The Presidency*. Www. countrystudies.us [online] 2012 [cit. 2013-01-31]. Dostupný z WWW: <http://countrystudies.us/egypt/106.htm>

4 BAREŠ, L. *Dějiny Egypta*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. str. 644.

5 GOLDBERG, E. *Mubarakism without Mubarak. Why Egypt's military will not embrace democracy*. In *The New Arab Revolt: What Happened, What It Means, What Comes Next*, The Council on Foreign Relations, 2011. str. 111.

6 Zdroj: Egyptský režim dusí islamisty. Nechce je v parlamentu. Www.aktualne.centrum.cz [online] 27.11.2010 [cit. 2013-01-31]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-ychod/clanek.phtml?id=683976>

7 Ten byl vyhlášen poté, co islámští radikálové na vojenské přehlídce zastřelili Mubarakova předchůdce v prezidentském úřadě A- Sadata

8 GOLDBERG, E. *Mubarakism without Mubarak. Why Egypt's military will not embrace democracy*. In *The New Arab Revolt: What Happened, What It Means, What Comes Next*, The Council on Foreign Relations, 2011. str. 111.

Na tomto místě je důležité zmínit islámskou organizaci zvané Muslimské bratrstvo. Tato umírněná organizace vznikla ve 20. letech 20. století a její prvotním cílem bylo větší sblížení s islámem a nastolení islámské legislativy. Později bojovali také například za očištění země od západních vlivů. Od 50. let 20. století se organizace výrazně zradikalizovala a podílela se na řadě atentátů (jednalo se například o zavraždění A. Sadata). Za vlády H. Mubaraka bylo toto hnutí zakázáno a stalo se hlavním opozičním subjektem Mubarakova režimu.

Toto hnutí mělo za cíl budovat svou organizaci (tanzím) a pronikat do společenského a politického života. Základním strategickým rozhodnutím Muslimských bratří, které prosazoval umírněný vůdce hnutí Umar Tilimsání, bylo zapojit se do parlamentního života a to ve spojení s jakoukoli politickou stranou⁹. Pokoušeli se o návrat do politiky a v roce 2000 se jim podařilo získat 17 křesel v Lidovém shromáždění a v roce 2005 dokonce 88 křesel, což představuje přesně jednu pětinu dolní komory egyptského parlamentu¹⁰. Národní strana prezidenta H. Mubaraka začala zasahovat proti této organizaci, v roce 2010 hnutí nezískalo ani jeden mandát a strhla se tak kritika na legitimitu voleb. To byl jeden ze spouštěčů demonstrací z počátku roku 2011. Nepokoje započaly 25. ledna 2011, tisíce demonstrantů vyšlo do ulic a protestovalo proti politickým represím, bídě a korupci. Demonstrací se účastnilo i Muslimské bratrstvo¹¹. Dne 11. února 2011 prezident M. Mubarak rezignoval a pověřil výbor ozbrojených sil, aby řídil záležitosti země¹². V období od listopadu 2011 do března 2012 se uskutečnily parlamentní volby. V květnu a červnu 2012 se konala přímá volba prezidenta. V té přesvědčivě zvítězil kandidát vycházející z řad Muslimského bratrstva M. Mursí¹³. Bližšímu průběhu demonstrací a aktuální politické situaci bude věnována pozornost v následující kapitole.

9 GOMBÁR, E. *Vliv politicky relevantních elit na demokratizační proces v Egyptě*. Praha: Výzkumný projekt MZV, 2007. str. 20.

10 Zdroj: *Muslimské bratrstvo*. Www.tema.novinky.cz [online] 27.11.2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupný z WWW: <http://tema.novinky.cz/muslimske-bratrstvo>

11 Zdroj: *Egypt. Unrest in 2011*. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/299462/Unrest-in-2011>

12 Zdroj: *Egyptský prezident Mubarak rezignoval, zemi povede armáda*. Www.idnes.cz [online] 11.2.2011 [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/egyptsky-prezident-mubarak-rezignoval-zemi-povede-armada-p3b-/zahranicni.aspx?c=A110211_170907_zahranicni_aha

13 Zdroj: *Egypt: Vnitropolitická charakteristika*. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/egypt-vnitropoliticka-charakteristika-18199.html>

5.3 Libye

V prvním desetiletí 21. století byl v čele Libye stále M. Kaddáfí. Ve své funkci setrval od 1. září 1969, kdy došlo ke státnímu převratu. Za jeho vlády se Libye oficiálně nazývala Velká libyjská arabská lidová socialistická džamáhírija¹⁴. Džamáhíriju můžeme chápat jako „vládu mas“, která je řízena lidem prostřednictvím základních lidových kongresů. V Kaddáfího Libyi byl totiž lid oficiálně držitelem moci. Rozhodování „lidových mas“ se odehrávalo ve shromáždění nazývaných „základní lidové kongresy“¹⁵. Zde se projednávala řada problémů, pokud však zde byl odpor příliš silný, základní revoluční výbory, které disponovaly právem oficiálního dohledu nad diskuzí a každým jmenováním, vstupovaly násilně do diskuze¹⁶.

Režim M. Kaddáfího byl velmi autoritativní. Odmítal parlamentní demokracii a existenci a činnost politických stran. Libye byla zároveň státem, který neměl platnou ústavu. M. Kaddáfí rovněž zakázal soukromé vlastnictví a maloobchod, zakázal svobodný tisk a civilní službu¹⁷. V roce 2002 pod tlakem stále se zhoršujících životních podmínek většiny Libyjců však vyhlásil M. Kaddáfí legalizaci volného obchodu¹⁸. Reforma posílila drobné podnikatele, ale také mocenské vojensko-bezpečnostní a revoluční struktury. Nastalo období politické a sociální frustrace, typické pro poslední desetiletí Kaddáfího režimu.

Oporu režimu od převratu v roce 1969 tvořily kmeny, inspirací režimu byla „primitivní kmenová demokracie“¹⁹. Zahraniční vztahy s Libyí byly napjaté, skutečné podpoře se těšila jen v Africe, u ostatních států arabského světa však byla díky svému režimu v nemilosti.

14 ŠLECHTA, O. *Případ Libye a důsledky pádu Kaddáfího režimu. Západ reagoval na „arabské jaro“ zcela chybně.* EU Portál - Evropská Unie [online]. 30. 6. 2012, [cit. 2013-02-08]. Dostupné z:

<http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/9265-pripad-libye-a-dusledky-padu-kaddafiho-rezimu-zapad-reagoval-na-arabske-jaro-zcela-chybne.aspx>

15 HAIMZADEH, P. *V srdci Kaddáfího Libye.* 1. vyd. Brno: Jota, 2011. str. 85.

16 Tamtéž, str. 87.

17 ANDERSON, L. *Demystifying the Arab Spring. Parsing the differences between Tunisia, Egypt and Libya.* In *The New Arab Revolt: What Happened, What It Means, What Comes Next*, The Council on Foreign Relations, 2011. str. 326.

18 HAIMZADEH, P. *V srdci Kaddáfího Libye.* 1. vyd. Brno: Jota, 2011. s. 60.

19 Termín „kmen“ se v souvislosti s Libyí objevuje velmi často, neboť v Libyi je kmenový faktor velmi důležitý. Slovem kmen se v Libyi rozumí označení skupiny, jež se identifikuje příslušností ve vztahu k jednomu předku, jehož potomci tvoří posloupnost po otcovské linii. Zástupce kmene je na politické úrovni privilegovaným prostředníkem lokální a centrální moci.

Útok na Irák na jaře 2003, vedený USA a Velkou Británií kvůli balistickým zbraním a zbraním hromadného ničení v držení S. Husajna, urychlil Kaddáfího rozhodnutí zničit vlastní chemické zbraně a ukončit svůj nukleární a balistický program – to vše za přísné americké kontroly²⁰. Od r. 2004 se snažil Kaddáfí zlepšit pověst své země a svého režimu, sbližoval se také s Evropskou unií, jednalo se však především o export zbraní z EU²¹.

Na jednu stranu se Libye zdánlivě otevírala světu, na stranu druhou se zvyšovala nespokojenost obyvatel. Kritizovali okázalé bohatství Kaddáfího rodiny, které kontrastovalo s ekonomickými a sociálními problémy země, koncentraci moci, přílišnou kontrolu či četné represe vůči vlastnímu obyvatelstvu a ignoraci lidských práv, předmětem kritiky byla i vláda bez ústavy a parlamentu. Tyto faktory výrazně posílily nenávist vůči systému.

Proto se Libye zapojila k protestům, které započaly v Tunisku koncem roku 2010 a šířily se dál. Byly zde ovšem rozdíly oproti Tunisku či Egyptu. Protestující skupiny nevytvořily jednotný proud, společnost byla rozdělena do rodinných a kmenových komunit a každá instituce, včetně armády, kopírovala tento model. V Libyi neexistovaly žádné strany či uskupení působící na národní úrovni. Když se v únoru 2011 demonstrace dostaly až do hlavního města Tripolisu, došlo k četným útokům, kdy armáda začala protestující letecky bombardovat.²² Strategickou situaci na bojišti změnila i vojenská intervence²³. Dne 20. srpna 2011 dobyla vojska NPR po půlročních bojích hlavní město Tripolis, dne 20.10.2011 byl zajat a zabit bývalý diktátor M. Kaddáfí. Dne 7. července 2012 se v Libyi konaly historicky první svobodné volby²⁴. O současné situaci, která je stále nestabilní, bude pojednávat další kapitola.

20 HAIMZADEH, P. *V srdci Kaddáfího Libye*. 1. vyd. Brno: Jota, 2011. str. 50.

21 Zdroj: *Také Češi posílali zbraně do Libye*. [www.denik.cz](http://www.denik.cz/z_domova/take-cesi-posilali-zbrane-do-libye20110324.html) [online] 24.3.2011 [cit. 2013-02-02]. Dostupný z WWW:http://www.denik.cz/z_domova/take-cesi-posilali-zbrane-do-libye20110324.html

22 Zdroj: *Letadla bombardují civilisty v Tripolisu, tvrdí svědci*. [www.aktualne.centrum.cz](http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=691717) [online] 21.2.2011 [cit. 2013-02-02]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=691717>

23 ŠLECHTA, O. *Případ Libye. Západ reagoval na „arabské jaro“ zcela chybě*. [www.revuepolitika.cz](http://www.revuepolitika.cz/clanky/1675/pripad-libye) [online]. 22. 6. 2012, [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1675/pripad-libye>. Použití vojenské síly proti Libyi legalizovala rezoluce RB OSN č. 1973, přijatá 17. března 2011, která se stala okamžitě předmětem sporů. Rezoluce dala členským zemím RB OSN právo provést „veškerá nezbytná opatření k ochraně obyvatel“, ale podle svého článku 9 nechala na státech a organizacích, aby po konzultaci s generálním tajemníkem přijaly opatření k prosazení rezoluce. Vlády USA, Francie a VB zahájily bombardování Libye. Učinily tak bez dotazu zákonodárcům a přes negativní postoj veřejnosti. Otázka legality celé akce je dodnes předmětem sporů.

24 Zdroj: *Libye. Vnitropolitická charakteristika*. www.businessinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW:<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-vnitropoliticka-charakteristika-18952.html>

5.4 Sýrie

Autoritativní režim v Sýrii trval od 60. let. 20. století. Moderní Sýrie byla založena jako francouzský mandát v roce 1920. Poté, co Sýrie v roce 1946 vyhlásila nezávislost, se v příštích dvou desetiletích potýkala s politickou nestabilitou. Série převratů skončila v roce 1963, kdy Baasistická strana převzala kontrolu nad Sýrií.²⁵ Nicméně mocenský boj uvnitř strany pokračoval až do roku 1970, kdy H. al- Asad převzal vedoucí úlohu ve straně a založil autoritářskou vládu v Sýrii pro příštích 30 let²⁶. Nové levicové vedení sebou přineslo orientaci na Sovětský svaz²⁷.

Politický systém Sýrie bylo možné charakterizovat jako autoritativní prezidentský režim se silnými klientskými prvky. Nejednalo se však o režim totalitní²⁸. V Sýrii navíc platil od roku 1964 výjimečný stav. Později bylo faktické překračování výjimečného stavu zdůvodňováno válečným stavem s Izraelem. Právě na tomto základě mohly bezpečnostní složky při potlačování opozičních sil překračovat běžné zákony²⁹.

Hafiz al-Asad zemřel v roce 2000 a jeho úlohu okamžitě přijal jeho syn Bašár al-Asad. Od počátku se chtěl zaměřit na ekonomické a politické reformy. Po krátkém období uvolnění známé jako Damašské jaro (červenec 2000-únor 2001) nebyla opozice opět tolerována a průběh reforem se zpomalil³⁰. V roce 2005 došlo ke klíčové události, kdy došlo k atentátu na libanonského premiéra R. Harírího, na kterém se měla podílet i Sýrie. Došlo k napětí mezi Sýrií a Libanonem, také řada dalších zemí (např. země EU) omezila své kontakty se Sýrií. Na základě mezinárodního tlaku musely syrské jednotky odejít z Libanonu.

Do roku 2011, kdy došlo k občanské válce, proběhla řada menších konfliktů s okolními zeměmi i uvnitř země. Příkladem můžou být parlamentní volby konané v roce 2007, které vyvolaly násilné protesty, protože se místní úředníci pokusili

25 Zdroj: *Current Crisis in Syria*. Www.studentsummit.cz [online]. 2012 [cit. 2013-02-03]. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1354903402701NATO_Current-crisis-in-Syria.pdf

26 Tamtéž

27 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. s. 744.

28 GOMBÁR, E. *Dramatický půlměsíc : Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova ; Nakladatelství Karolinum, 2001. str. 22.

29 Tamtéž, str. 45.

30 Zdroj: *Country profile: Syria*. Library of Congress – Federal Research Division. Www.memory.loc.gov [online]. 2005 [cit. 2013-02-03]. Dostupné z WWW: <http://memory.loc.gov/frd/cs/profiles/Syria.pdf>

zmanipulovat výsledky ve prospěch prorežimních kandidátů³¹. V březnu 2011 propukly v Sýrii nepokoje v reakci na probíhající projevy odporu vůči vládnoucím režimům v ostatních arabských zemích. Předmětem kritiky byla autoritativní vláda opírající se o armádu, netolerance opoziční vlády a porušování lidských práv. Podle ministerstva zahraničí USA je dodržování lidských práv nedostatečné – dochází k svévolnému zatýkání a věznění, mučení ve vazbě, dlouhodobému zadržování bez soudu apod. Policie a bezpečnostní síly jsou zkorumpované, režim dále výrazně omezuje svobodu projevu, tisku, shromažďování a ukládá určitá omezení svobody náboženského vyznání a svobodu pohybu³². Prezident označil protesty za zahraniční spiknutí, přesto přislíbil zavedení některých reforem a v dubnu 2011 dokonce zrušil výjimečný stav. Protesty však nadále trvaly. O dalším průběhu a současném vývoji pojednává následující kapitola.

5.5 Tunisko

Tunisko je zemí, kde začaly první protesty proti stávajícím režimům v arabském světě, hovoří se o tzv. Jasmínové revoluci. Příčinou byla nespokojenost s autoritativním režimem prezidenta Zin Abidín bin Alího.

Do roku 1987 bylo Tunisko státem s jedinou politickou stranou³³. V tomto roce byl prezident Burgiba sesazen pro senilitu. Jeho nástupce Zin Abidín bin Alí slíbil pokračovat v demokratických reformách, ale vládl se vzrůstajícími autokratickými tendencemi, provázenými porušováním lidských práv, svobody tisku a potlačováním opozice³⁴. Na druhou stranu došlo k výraznému zlepšení v ekonomické oblasti. Série ozdravných opatření, rozsáhlá privatizace a podpora zahraničních investic restartovaly ekonomický růst, omezily rozpočtové schodky a výrazně snížily inflaci³⁵. Zároveň došlo ke zlepšení v oblasti školství a zdravotnictví, zvýšila se gramotnost a životní úroveň, nedocházelo k výraznější bezpečnostní krizi.³⁶ Nezaměstnanost ale stále byla vysoká. Ačkoliv proběhlo několik volebních reforem,

31 Zdroj: *Syria: Year in review 2007*. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1341885/Syria-Year-In-Review-2007#ref962302>

32 Zdroj: *Country profile: Syria*. Library of Congress – Federal Research Division. Wwww.memory.loc.gov [online]. 2005 [cit. 2013-02-03]. Dostupné z WWW: <http://memory.loc.gov/frd/cs/profiles/Syria.pdf>

33 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. str. 137.

34 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. str. 789.

35 GIRGLE, P. *Tunisko*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Libri, 2007. str. 103.

36 Tamtéž, str. 104.

nepřineslo to žádnou změnu ve sdílení moci. Prezident bin Alí vyhrál volby v roce 1994, 1999, 2004, a 2009, a to vždy s ohromujícím náskokem³⁷.

Během vlády bin Alího prosazovalo Tunisko umírněnou zahraniční politiku podporující mírové urovnání konfliktů. Aktivně se podílelo např. v izraelsko-palestinském konfliktu³⁸. Autoritářský prezident stál v čele Tuniska dlouhých 23 let. Následkem sociálních nepokojů a jasmínové revoluce z přelomu prosince 2010 a ledna 2011 byl prezident spolu s jeho nejbližšími pracovníky ve vládě a v parlamentu sesazen a v současné době žije v exilu³⁹. Z prvních svobodných voleb v říjnu 2011 vzešlo Ústavodárné shromáždění, které za provizorního prezidenta Tuniské republiky zvolilo Moncefa Marzoukiho⁴⁰.

5.6 Alžírsko

Alžírsko je od roku 1962 nezávislým státem. Hospodářské těžkosti koncem 80. let 20. století vedly k opuštění socialistických idejí a povolení činnosti politických stran, ale zároveň k radikalizaci islámských fundamentalistů⁴¹. Po jejich vítězství v prvních svobodných pluralitních volbách roku 1991 převzala začátkem roku 1992 moc vojenská vláda a postavila teroristickou Islámskou frontu spásy (IFS) mimo zákon⁴². Téhož roku byl rozpuštěn parlament a byl vyhlášen výjimečný stav. IFS svoji činnost neukončila, přestože byla zakázaná. Moc převzala Nejvyšší státní rada, což rozpoutalo teror a násilí ze strany militantních islamistů⁴³. Tvrdé represe vůči islamistům měly za následek eskalaci občanské války, která trvala až do konce 90. let 20. století. V roce 1994 byl L. Ziruál jmenován prozatímním prezidentem s diktátorskými pravomocemi⁴⁴. V roce 1997 došlo k rozpadu GIA (Armed Islamic group) a usmíření s IFS, což přineslo uklidnění situace⁴⁵.

37 Zdroj: *Tunisia: Independence*. Wwww.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/609229/Tunisia/46621/The-protectorate-1881-1956>

38 Zdroj: *Tunisia: Foreign relations*. Wwww.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/609229/Tunisia/46625/Foreign-relations>

39 Zdroj: *Tunisko: Vnitropolitická charakteristika*. Wwww.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/tunisko-vnitropoliticka-charakteristika-18024.html>

40 Tamtéž

41 GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1994. str. 135.

42 Tamtéž, str. 135.

43 Zde byla aktivní převážně Islámská vojenská skupina – GIA, jež podnila atentáty zejména vůči Francouzům.

44 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. str. 55.

45 BERÁNEK, Z. *Alžírsko*. 1. vyd. Praha : Libri, 2007. s. 149.

Na konci 90. let 20. století propukla občanská válka mezi armádou a islamistickými skupinami. V roce 1999 zvítězil v prezidentských volbách A. Azíz Buteflika. Ten má dodnes jako prezident velmi silné pravomoci a omezuje demokratické principy. Bouteflikův autoritativní režim byl potvrzen v referendu v září 2005, kdy se voliči vyjádřili kladně k Chartě pro mír a národní usmíření, která měla amnestovat bývalé islamistické radikály i provinilé příslušníky alžírské armády a měla i definitivně ukončit konflikt z 90.let 20. století⁴⁶. Prezident byl znovuzvolen v roce 2009, další volba by měla proběhnout v roce 2014. Prezident se stylizoval do role stabilizátora, v rámci různých referend byla omilostněna část islamistických povstalců. Nový a omezeně demokratický režim (pravidelně konané volby téměř vždy provází zprávy o masových manipulacích) si nicméně dokázal vybudovat jistou legitimitu právě na základě určité "normalizace" politické, ekonomické a sociální situace v zemi. Ta není v současnosti zdaleka ideální, ale řada Alžířanů především středního věku jí stále dává přednost před možnými hrůzami nové občanské války⁴⁷.

Ačkoliv Arabské jaro probíhalo těsně za hranicemi, alžírského režimu se nijak výrazně nedotklo. Přesto došlo k několika protestům, v lednu 2011 vyšli mladí Alžířané do ulic, aby protestovali proti zvyšování cen potravin, nezaměstnanosti a politickým represím⁴⁸. Režim prezidenta Butefliky však odolal hlavně díky zavedení různých sociálních programů, navíc byl zrušen výjimečný stav trvající od roku 1992. Alžírsko však dosud není stabilní, jeho aktuální vývoj bude analyzován v následující kapitole.

5.7 Jordánsko

Arabské jaro a vlna protestů se dotkla také Jordánska. Jordánsko je konstituční monarchií v čele s králem, který má rozsáhlé pravomoce. Od června 1999 je králem

46 ŠKOCHOVÁ, M. *Alžírsko od vyhlášení nezávislosti do současnosti (1962 - 2007)* [online]. E-polis.cz, 20. únor 2008. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/231-alzirsko-od-vyhlaseni-nezavislosti-do-soucasnosti-1962-2007.html>>.

47 DANIEL, J. *Svéhlavý partner v boji proti terorismu*. Www.natoaktual.cz [online]. 20. srpna 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW: http://www.natoaktual.cz/alzirsko-svehlavy-partner-v-boji-proti-terorismu-fsg-na_analyzy.aspx?c=A120820_091303_na_analyzy_m02

48 Zdroj: *Algeria: Postwar developments*. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/15001/Algeria/220556/Civil-war-the-Islamists-versus-the-army>

Abdulláh II. bin Al-Husajn. V následujících letech nový monarcha budoval intenzivní zahraniční politiku. Vytvořily se silné ekonomické vazby s okolními arabskými státy, zejména Egyptem a Sýrií, král se také snažil modernizovat a oživit ekonomiku⁴⁹.

Hlavním cílem jordánské zahraniční politiky bylo úspěšné pokračování a završení mírového procesu mezi Izraelci a Palestinci. Země je jednoznačně zainteresována na úspěšném vyřešení problému⁵⁰. Dalším důležitým pilířem jordánské politiky byly také dobré vztahy s okolními arabskými státy.

V roce 2003 proběhly první parlamentní volby, kde získali dvě třetiny hlasů nezávislí kandidáti loajální královi. Téhož roku došlo k bombovému útoku na jordánskou ambasádu v Bagdádu. Jordánsko označilo útok za hrubý akt terorismu⁵¹. V roce 2006 se snažilo Jordánsko zabránit rostoucímu vlivu islamistických organizací, bylo odhaleno několik ilegálních teroristických buněk, které plánovaly útoky na západní, americké či izraelské cíle.

Další volby proběhly v roce 2007 a 2010, průběh voleb doprovázely střety mezi příznivci různých kandidátů. V roce 2011 zasáhly Jordánsko nepokoje inspirované Arabským jarem. Tisíce Jordánců se zúčastnilo shromáždění v Ammánu, aby protestovali proti vysokým cenám, nezaměstnanosti, korupci ve státní správě a nedostatku demokracie ve státě. Kritika byla zaměřena spíše na premiéra než na krále⁵². Král přikročil k odvolání premiéra a dosadil nového. Navíc král přislíbil politické reformy. Rovněž byl změněn návrh státního rozpočtu, který za cenu zvýšeného deficitu více zohledňoval ekonomickou situaci běžných Jordánců⁵³.

49 Zdroj: *Jordan: Hussein's last years and the ascension of Abdulah II.* Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/306128/Jordan/214106/Husseins-last-years-and-the-ascension-of-Abdullah-II>

50 Zdroj: *Jordánsko: Zahraničně-politická orientace.* Www.mzv.cz [online]. 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/jordansko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

51 Zdroj: *Výbuch u jordánské ambasády v Bagdádu zabil nejméně 11 lidí.* Www.novinky.cz [online]. 7.8.2003 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/irak/12924-vybuch-u-jordanske-ambasady-v-bagdadu-zabil-nejmene-11-lidi.html>

52 Zdroj: *Jordan: Hussein's last years and the ascension of Abdulah II.* Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/306128/Jordan/214106/Husseins-last-years-and-the-ascension-of-Abdullah-II>

53 Zdroj: *Jordánsko. Vnitropolitická charakteristika.* Www.mzv.cz [online]. 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/jordansko/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html

Reformy byly ale pomalé, ještě v roce 2012 nebyl schválen nový volební zákon ani změna ústavy.

5.8 Maroko

Maroko je konstituční monarchie se silnou rolí panovníka, který disponuje rozsáhlými pravomocemi. Od roku 1999 stojí v čele země Mohamed VI⁵⁴. První desetiletí 21. století v Maroku bylo ve znamení snahy Západní Sahary⁵⁵ stát se samostatným státem, což provázela řada komplikací. Přestože OSN Západní Saharu řadí mezi tzv. Non-Self-Governing Territories (nesamosprávné), uznává ji více než třetina všech států, naopak marockou anexi neuznává žádný stát. Hlavní překážkou pozitivního obratu jsou různá, protichůdná stanoviska jednotlivých stran a nejednoznačná identita (identifikační kritéria) obyvatel Západní Sahary⁵⁶.

Vlna demonstrací zasáhla i Maroko. Na počátku roku 2011 demonstranti volali po hospodářských a politických reformách, došlo i k několika střetům mezi nimi a policií. Král přislíbil prodemokratické reformy, například zřízení nezávislého soudu či posílení pravomocí parlamentu. Nová ústava sice rozšířila pravomoce premiéra a parlamentu, ale král si ponechal výlučnou kontrolu nad náboženskými záležitostmi a bezpečnostní politikou. Nová ústava byla schválena v referendu i přes námitky kritiků.

5.9 Jemen

Jemen se od února 2011 potýkal s četnými nepokoji. Studentské protesty byly zaměřeny proti režimu Ali A. Saleha. Ozbrojené konfrontace téměř přerostly v občanskou válku.

Jemen je jednotnou republikou od roku 1990⁵⁷. Podle ústavy byl politický systém

54 Zdroj: *Morocco: The reign of Muammad VI*. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/392604/Morocco/299844/The-reign-of-Muhammad-VI>

55 Jedná se o sporné území v západní Africe, které je z větší části spravované Marokem, z menší části osvobozenecským hnutím zvaným Polisario.

56 VESELÁ, M. *Problém Západní Sahary* [online]. E-polis.cz, 8. březen 2009. [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW: <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/359-problem-zapadni-sahary.html>

57 LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. str. 345. Došlo ke sjednocení severního a jižního Jemenu, v roce 1994 však vypulky boje jednotkami severního a jižního Jemenu, které přerostly v občanskou válku.

Jemenské republiky založen na politické a stranické pluralitě. Ve skutečnosti však Všelidový kongres, v jehož čele stál prezident Ali A. Saleh (který byl znovuzvolen v roce 2006), dominoval vládě a ve volbách získal vždy drtivou většinu hlasů⁵⁸. Prezident měl ve svých rukou většinu pravomocí, a i přesto, že v roce 2007 přislíbil demokratické reformy, jejich uskutečňování zůstalo nejisté.

Četné ekonomické a společenské problémy, kterým čelil Jemen v prvním desetiletí 21. století, vedly k nespokojenosti obyvatel. V první polovině roku 2007 začala vlna protestů a demonstrací na mnoha místech v Jemenu. Předmětem kritiky byla prezidentova moc, nízké platy, vysoká nezaměstnanost, omezování lidských práv a svobody slova, také diskriminace jižní části Jemenu trvající už od konce občanské války⁵⁹. Zhruba polovina jemenské populace je mladší 15 let, země vykazuje cca 50% nezaměstnanost a společenská i ekonomická integrace žen je doposud na minimální úrovni⁶⁰. V roce 2011 se rozpoutaly další, tentokrát rozsáhlejší nepokoje. Demonstrující požadovali odstoupení prezidenta a zavedení reform. V listopadu 2011 byla přijata tzv. Dohoda o předání moci prezidenta Saleha. Tato dohoda anticipovala, vedle odstoupení prezidenta Saleha a členů jeho rodiny, především ustanovení přechodné vlády národní jednoty, konání předčasných prezidentských voleb a také například zahájení celospolečenského dialogu o ústavní změně centralizovaného prezidentského systému na parlamentní a federální politický systém. Dne 21.2.2011 proběhly prezidentské volby, novým vládcem země se stal Abdar Rabbú Mansúr Hádí.

5.10 Bahrajn

Nepokoje se nevyhnuly ani menším státům, příkladem je zde Bahrajn. Tento ostrovní stát je od roku 2002 konstituční monarchií. Rozhodující legislativní pravomoce má horní komora parlamentu, tj. Poradní sbor jmenovaný králem⁶¹.

58 Zdroj: *Country profile: Yemen. Library of Congress – Federal Research Division* [Www.memory.loc.gov](http://www.memory.loc.gov/frd/cs/profiles/Yemen.pdf) [online]. 2008 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW: <http://memory.loc.gov/frd/cs/profiles/Yemen.pdf>

59 Zdroj: *Yemen: Mounting challenge to the ali regime. Wwww.britannica.com* [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/652831/Yemen/280867/Mounting-challenge-to-the-Salih-regime>

60 Zdroj: *Jemen: Očekávaný vývoj v teritoriu. Wwww.bussinesinfo.cz* [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/jemen-ocekavany-vyvoj-v-teritoriu-18821.html>

61 Zdroj: *Bahrajn: Vnitropolitická charakteristika. Wwww.bussinesinfo.cz* [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bahrajn-vnitropoliticka-charakteristika-18622.html>

Tento fakt je předmětem sváru mezi šiítskou většinou a vládnoucí sunnitskou královskou rodinou. V průběhu let zde došlo k zlepšení v oblasti lidských práv, právních i svobodě projevu, nicméně v roce 2011 vláda pomocí saúdské armády potlačila protesty občanů, kteří požadovali větší prostor ve vládě a kritizovali diskriminaci šiítů ve společnosti⁶². Tisíce lidí demonstrovalo v hlavním městě Manama, několik jich bylo při střetech zabito. Král Hamad slíbil ekonomické změny, propustil i politické vězně, nepokoje však nadále trvali a trvají, napětí mezi šiítskou a sunnitskou komunitou přetrvává.

5.11 Irák

K méně rozsáhlým protestům a nepokojům docházelo také v dalších státech arabského světa, jednalo se například o Irák, Írán, Libanon či Spojené arabské emiráty. V Iráku od roku 1979 vládl S. Husajn. Během jeho vlády zažil Irák válku s Íránem, napadnutí Kuvajtu (což vedlo k tzv. Válce v Zálivu). V roce 2003 USA a jeho spojenci provedly invazi do Iráku, která postupně vedla k pádu Husajnova režimu. Po roce 2003 vládla krátká přechodná vláda ve spolupráci s USA a v roce 2005 proběhly první volby. Teprve v roce 2011 opustil zemi poslední americký voják⁶³. V roce 2010 zde proběhly volby, které vytvořily novou mocenskou strukturu. Té dominuje šiítská většina, ale proporcionální zastoupení je poskytnuto i iráckým sunnitům, Kurdům a jiným menšinám. Prioritou vlády je poválečná rekonstrukce země, na druhou stranu v Iráku stále chybí základní služby (dodávka elektřiny apod.) a problémem je také vysoká nezaměstnanost.

Po svržení S. Husajna se vyostřily nepokoje mezi šiíty (ti tvoří většinu) a sunnity, které vedly k občanské válce doprovázené bombovými útoky a sebevražednými atentáty. V únoru 2012 Irák zasáhly nepokoje spojené s Arabským jarem. Na rozdíl od ostatních zemí ale Iráčané neusilovali o svržení svého vůdce, nýbrž po letech válek a strádání požadovali zejména lepší státní služby⁶⁴. Zemi stále sužují

62 Zdroj: *Bahrain profile*. *Www.bbc.co.uk* [online] 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14540571>

63 Zdroj: *Irák opustil poslední americký voják. Válka stála 800 miliard dolarů*. *Www.idnes.cz* [online] 18. 12. 2011 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/irak-opustili-posledni-vojaci-usa-operace-stala-800-miliard-dolaru-ph5-/zahranicni.aspx?c=A111218_081807_zahranicni_zep

64 Zdroj: *Irák*. *Www.tema.novinky.cz* [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://tema.novinky.cz/irak>

nepokoje a série válek a protestů přivedla Irák do ekonomických problémů.

5.12 Írán

Ačkoliv je Írán islámskou republikou, největší roli zde má Nejvyšší vůdce, kterým je Sajjid Alí Chameneí. V jeho rukou se koncentruje téměř veškerá moc. V roce 2005 se prezidentem stal M. Ahmadínežád, který byl znovuzvolen v roce 2009, ačkoliv se do té doby nepodařilo žádnému íránskému prezidentovi zvítězit i podruhé⁶⁵. Po jeho znovuzvolení došlo v zemi k nepokojům, které byly násilně potlačeny. Je známý svými ostře protizápadními názory, zároveň se však snaží Írán otevřít světu, což je terčem kritiky duchovního vůdce, který chce ponechat zemi v izolaci⁶⁶. Přesto i tuto zemi zasáhly v roce 2011 demonstrace. Prezident sice přivítal změny v ostatních zemích, ale protivládní protesty v Íránu odsoudil a vyzval k potrestání jejich organizátorů.

65 Zdroj: *Iran: conservatives return to power.* Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013- 02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293359/Iran/278534/Conservatives-return-to-power>

66 Zdroj: *Íránským režimem otřásají spory mezi prezidentem a ajatolláhem.* Wwww.novinky.cz [online] 6.5.2011 [cit. 2013- 02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/232653-iranskym-rezimem-otrasaji-spory-mezi-prezidentem-a-ajatollahem.html>

6 SOUČASNÝ VÝVOJ

Tato kapitola bude zaměřena na vývoj v arabských zemích od prvních protestů v roce 2011 až do současnosti, pozornost bude věnována především státům, kde se ději významné změny, a to konkrétně Egyptu, Libyi, Tunisku, Sýrii, Alžírsku, Jordánsku, Maroku, Jemenu, Bahrajnu, Iráku a Íránu.

6.1 Egypt

Na základě nepokojů, které se šířily arabským světem na počátku roku 2011, došlo v Egyptě k několika výrazným změnám. Dne 11. února 2011 rezignoval dlouholetý prezident země H. Mubarak a moc v zemi převzala armáda. Výbor ozbrojených sil přislíbil přípravu kroků, které měly vést k naplnění legitimních požadavků lidu¹. V květnu 2012 se konaly prezidentské volby, ve kterých zvítězil islamista M. Mursí, člen Muslimského bratrstva, tedy hnutí, které bylo za prezidenta Mubaraka pronásledováno. Tyto volby zanechaly národ hluboce polarizovaný, na jedné straně byl prezidentský kandidát A. Šafík, který slíbil, že zajistí zemi stabilitu a zabrání Egyptu stát se teokracií, na druhé straně zde byli podporovatelé prezidenta M. Mursího, sympatizanti Muslimského bratrstva, které se po odstoupení H. Mubaraka stalo jednou z nejsilnějších skupin v Egyptě². Proto se objevily obavy liberálních a sekulárních skupin, že se Egypt stane islamistickým státem. V červnu 2012 uložil soud bývalému prezidentovi H. Mubarakovi doživotní trest za podíl na zabíjení demonstrantů při nepokojích. Téhož měsíce se jeho zdravotní stav prudce zhoršil, upadl do kómatu, v současnosti je jeho stav stále kritický a setrvává ve vojenské nemocnici.

V prosinci 2012 došlo k přijetí nové ústavy. Referendum o jejím přijetí provázely nepokoje, návrh na přijetí ústavy se stal terčem kritiky liberálů, levice a sekularistů, kteří tvrdili, že ústava dostatečně nezabezpečuje práva občanu a otevírá

1 Zdroj: *Egyptský prezident Mubarak rezignoval, zemi povede armáda*. Www.idnes.cz [online] 11. února 2011 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/egyptsky-prezident-mubarak-rezignoval-zemi-povede-armada-p3b-/zahranicni.aspx?c=A110211_170907_zahranicni_aha

2 Zdroj: *Muslim Brotherhood-backed candidate Morsi wins Egyptian presidential election*. Www.foxnews.com [online] 24.6. 2012 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.foxnews.com/world/2012/06/24/egypt-braces-for-announcement-president/>

cestu k islámskému státu³. Občané se v referendu nakonec rozhodli pro přijetí ústavy. Volební účast však byla velmi nízká, což se také stalo předmětem kritiky. Nová ústava i prezidentův režim byly napadány opozicí, M. Mursí však ve svém projevu zdůraznil, že se hodlá zaměřit na stabilizaci ekonomiky a zajištění bezpečí svých občanů. Také ochránci lidských práv prohlašovali, že nová ústava obsahuje záruky proti zadržování lidí i mučení a zachovává také svobodu vyznání, v této souvislosti jsou však zmíněni jen muslimové, křesťané a židé, což mezi aktivisty vyvolává obavy z útlaku menších náboženských skupin⁴. V lednu 2013 došlo k dalším výrazným nepokojům. Tentokrát byly protesty zaměřeny proti vládě jedné strany Muslimského bratrstva, terčem kritiky je také nová ústava a také to, že si prezident M. Mursí přisvojil neústavní pravomoce⁵. V protestech se angažovala také opoziční Fronta národní spásy. Ta požádala o soud s M. Mursím, který má podle Fronty vinu za krveprolití, které v zemi nastalo. Fronta národní spásy také prohlásila, že se nebude účastnit dialogu, dokud prezident nesplní její požadavky. Jedná se o zrušení nové ústavy, rozpuštění Muslimského bratrstva a vyšetření vražd demonstrujících, které byly spáchány při nejnovějších nepokojích. Také vyhlásila bojkot parlamentních voleb, které se mají konat v dubnu 2013. Prezident M. Mursí reagoval na probíhající nepokoje tím, že vyhlásil výjimečný stav a také zákaz nočního vycházení ve městech Ismáílija, Port Saíd a Suez⁶. Začátkem února došlo k dalším konfliktům, kdy na mnoha místech v Egyptě vyšli lidé do ulic, aby protestovali proti současnému režimu a M. Mursímu, který podle nich zradil odkaz protivládního povstání před dvěma lety. Impulsem k novým demonstracím se stala také policejní brutalita při nepokojích. Je zřejmé, že egyptské obyvatelstvo je z průběhu a výsledků arabského jara zklamané. Je však také evidentní, že politické změny jsou teprve na svém začátku a že jedná o dlouhodobý proces. Až následující měsíce ukážou, jaké politické změny budou probíhat a s jakými výsledky, klíčové zde budou převážně parlamentní volby, které jsou naplánované na duben 2013.

3 Zdroj: *Islamisté v Egyptě hlásí vítězství. Prosadili ústavu. Www.lidovky.cz* [online] 16.12. 2012 [cit. 2013-02-27]. Dostupný z WWW: http://www.lidovky.cz/zpravy-svet.aspx?c=A121216_111255_ln_zahranici_mc

4 Zdroj: *Egyptský prezident podepsal novou ústavu, lidu slíbil ekonomický růst. Www.idnes.cz* [online] 26.12. 2012 [cit. 2013-02-27]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/mursi-podepsal-novou-ustavu-dg9-/zahranici.aspx?c=A121226_193956_zahranici_ert

5 Zdroj: *Dva roky od revoluce. V Káhiře se opět demonstruje. Www.lidovky.cz* [online] 24.1. 2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupný z WWW: http://www.lidovky.cz/dva-roky-od-revoluce-v-kahire-se-opet-demonstruje-fb8-/zpravy-svet.aspx?c=A130124_175038_ln_zahranici_jv

6 Zdroj: *Mursí vyhlásil v Egyptě výjimečný stav na třech místech. Www.aktualne.centrum.cz* [online] 27.1. 2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=769742>

6.2 Libye

Dlouholetý vůdce Libye M. Kaddáfí byl dopaden povstalcí, následně zlynčován a na následky střelných ran zemřel dne 20. října 2011⁷. Zpráva o jeho smrti vyvolala v Libyi nadšení. Dočasná NPR se snažila vytvořit funkční vládu a také po pádu režimu M. Kaddáfího upevnit svou autoritu. Avšak povstalecké milice, které bojovaly samostatně během demonstrací proti minulému režimu, se nechtěly podrobit prozatímní vládě vytvořené ve východní Libyi, která měla nízké vazby se zbytkem země, a také byly podezřívaví k minulosti některých členů NPR⁸.

V červenci 2012 se konaly první parlamentní volby od smrti M. Kaddáfího. Hlasování ovšem místy provázely násilnosti, které si vyžádaly dva lidské životy. Tyto konflikty vycházely z napětí mezi východem Libye a zbytkem země, na východě země, kde řada občanů požaduje větší autonomii, se také odehrála většina konfliktů, některé volební místnosti musely být dokonce uzavřeny. Zdrojem nepokojů byla také obava obyvatel východní Libye, že nebudou v novém národním shromáždění dostatečně zastoupeni. NPR tedy nakonec rozhodla, že budoucí členy výboru nejmenuje národní shromáždění, ale o jeho složení rozhodnou Libyjci sami v pozdějších volbách⁹. Nový parlament měl před sebou několik významných úkolů, jednalo se například o vytvoření státní bezpečnostní složky a armády, dostat pod kontrolu ozbrojené milice či obnovit poválečnou infrastrukturu. Dne 8. srpna 2012 zahájil nový parlament svoji činnost.

Nový parlament měl zajistit stabilitu a obnovu země, jenže ani po dvou letech není zápas o stabilitu a jednotu země u konce. Proběhly sice první demokratické volby, vznikla vláda a chystá se ústava, vznikla nezávislá média, byly přijaty náboženské a občanské svobody, země se však dosud potýká s problémy. Jedná se o nejistou bezpečnostní situaci, kdy v zemi operují nestátní ozbrojené skupiny, které mezi sebou bojují a které nemá kdo zpacifikovat, protože bezpečnostní složky teprve

7 Zdroj: *Kaddáfí je mrtev*. Wwww.novinky.cz [online] 20.10. 2011 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.novinky.cz/zahranicni/248056-kaddafi-je-mrtev.html>

8 BARBOUR, Nevill, a kol. *Libya . Revolt in 2011*. Encyclopaedia Britannica [online] 2013 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/339574/Libya/299762/Revolt-in-2011>

9 Zdroj: KHAN, U., GRANT, G. *NTC takes responsibility for constitution from National Conference*. In: *Libya Herald* [online]. 5.7.2012 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.libyaherald.com/2012/07/05/ntc-takes-responsibility-for-constitution-from-national-conference/>

vznikají¹⁰. Snahu centrální vlády o ustanovení moci také hatí nesourodost země, kdy v minulosti došlo k umělému připojení tří provincií. Nefungující infrastruktura, nestabilní bezpečnostní a politická situace, hospodářství či zdravotnictví vedou u obyvatel Libye k frustraci a k nesplnění porevolučních očekávání. Jedná se však o jev běžný, dochází k němu i v ostatních státech arabského světa, kde proběhly revoluční nepokoje. Vidíme to i na příkladu našeho státu, kde porevoluční transformace a cesta k demokracii trvala dlouhou dobu a stále přetrvává.

6.3 Sýrie

Také Syřané se potýkali s podobnými represivními podmínkami, které vedly podobně jako v ostatních arabských státech k sérii protestů a povstání. Nespokojenost u obyvatel Sýrie způsoboval nedostatek politických svobod i hospodářské obtíže. První protesty, které započaly v Sýrii v únoru 2011, nebyly příliš úspěšné, přesto se vlna nespokojenosti s režimem B. Asada rozlila po celé zemi¹¹. B. Asad reagoval na tyto demonstrace násilím, proti demonstrantům nasadil bezpečnostní složky, které se chovaly velmi krutě a ve velké míře používaly násilí. Pro uklidnění napjaté situace slíbil prezident zavedení některých reforem a v dubnu 2011 zrušil výjimečný stav, také propustil některé politické vězně a přiznal občanství menšinovým Kurdům. Členové opozice tyto reformy s pochybnostmi odmítali, navíc ozbrojené síly sáhly k drastičtějším metodám a opatřením¹². Prezident nechal střílet do neozbrojených demonstrantů, čímž ještě více rozdmýchal nestabilní situaci v zemi. Tato situace se nezlepšila ani po zavedení embarga ze strany EU či po vyslání monitorovací mise Ligou arabských států. Také snaha evropských zemí v RB OSN (Rada bezpečnosti OSN) prosadit rezoluci odsuzující tvrdý postup syrského režimu proti demonstrantům se ukázala jako neúspěšná¹³. Zhoršující se humanitární situace sice přinesla volání po vojenské intervenci, ale

10 ZLATOHLÁVEK, P. *Libye dva roky poté, část první: Vyrovnání se s Kaddáfího dědictvím.*

In: *Natoaktual.cz* [online]. 25.2.2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/libye-dva-roky-pote-cast-prvni-vyrovnani-se-s-kaddafiho-dedictvim-py6-na-analyzy.aspx?c=A130225_154230_na_analyzy_m02

11 *Current Crisis in Syria.* *Www.studentsummit.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1354903402701NATO_Current-crisis-in-Syria.pdf

12 COMMINS, D., a kol. *Syria. Uprising and civil war.* *Encyclopaedia Britannica* [online] 2013 [cit. 02-28] Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/578856/Syria/309008/Uprising-and-civil-war>

13 Zdroj: *Západ neprosadil v OSN rezoluci proti Sýrii.* *Www.aktualne.centrum.cz* [online]. 28.4. 2011 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=698528>

spojenci Sýrie Rusko a Čína vetovali tuto rezoluci.

Jako opoziční skupina vznikla v listopadu 2012 Národní koalice sil revoluce a syrské opozice, která získala mezinárodní uznání. Jako legitimního představitele syrského lidu ji uznaly USA, EU i některé další státy. Problematickým státem je zde Rusko, které syrskému režimu dodává zbraně¹⁴.

V únoru 2012 se začalo jednat o nové ústavě, podle které by sice skončila vláda jediné strany Baas, ale prezidentské pravomoci by zůstaly zachovány. Opozice však vyzvala k bojkotu referenda, které mělo rozhodnout o této ústavě, podle ní by nezaručovala požadované společenské změny. Nakonec byla ústava přijata. Výsledky voleb však byly kritizovány kvůli nízké účasti, navíc sliby omezených politických reforem opozici neuspokojily, protože jediné řešení krize viděla v odstoupení prezidenta.

V březnu 2012 přistoupila syrská vláda na šestibodový plán zmocněnce OSN a Ligy arabských států K. Anana na řešení krize v Sýrii. Tento plán požadoval především okamžité příměří mezi konfliktními stranami, stažení armádních jednotek a těžkých zbraní z obydlených oblastí, umožnění humanitární pomoci obyvatelstvu, propuštění vězňů, svobodu pohybu a přístup novinářů¹⁵. Nakonec však obě strany příměří porušily a OSN formálně přerušila svoji pozorovatelskou misi v červnu 2012. Téhož měsíce prezident prohlásil, že Sýrie je ve válce.

Boje neustále pokračují, povstalci ale od října 2012 dosáhli velkých územních zisků, kontrolují téměř celý sever a západ státu. Pád Asadova režimu je ovšem nejistý. Sýrii už dva roky zmítá povstání proti režimu spojené s krvavými boji. Podle OSN má syrský konflikt od svého vypuknutí v březnu 2011 nejméně 60 000 lidských obětí¹⁶. Mezinárodní společenství se marně snaží přimět obě strany konfliktu k příměří, aby mohla být civilistům poskytnuta humanitární pomoc. Zbytek světa kritizuje především RB OSN, která není schopná se dohodnout o postupu v Sýrii, a kde v minulosti neprošlo několik rezolucí díky nesouhlasu Ruska a Číny. Koncem února 2013 prohlásil prezident, že hodlá jednat s opozicí. Zároveň

14 Zdroj: *Rusko stále zásobuje Asadův režim zbraněmi*. Www.ceskatelevize.cz [online]. 14.2.2013 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/215126-rusko-stale-zasobuje-asaduv-rezim-zbranemi/>

15 Zdroj: *Sýrie přijala mírový plán Kofiho Annana*. Www.tyden.cz [online]. 27.3.2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/mista-kde-to-vre/syrie-prijala-mirovy-plan-kofiho-annana_229447.html

16 Zdroj: *Damašek opět pod palbou. Vláda chce dobýt čtvrt' Darája*. Www.aktualce.centrum.cz [online]. 12.1.2013 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=768424>

odsoudil krveprolití a vojenské řešení konfliktu. Opozice souhlasila, kladla si však několik podmínek, včetně odchodu prezidenta.

6.4 Tunisko

Vlna nepokojů a demonstrací v arabském světě byla rozpoutána v Tunisku a právě Tunisko jako první země svrhla počátkem roku 2011 autoritativní režim prezidenta Bin Alího. V říjnu 2011 se uskutečnily první demokratické volby. Parlamentní volby vyhrála islámská Strana obnovy. Podle některých odborníků tato volba mohla znamenat velkou změnu pro zemi, která sice byla po dobu 23 let represivním policejním státem, zároveň však stabilním pro investory a s nebývale velkými právy žen¹⁷. Budoucí ústavodárné shromáždění dostalo za úkol vypracovat novou ústavu, stanovit prozatímní vládu a stanovit termín voleb nového prezidenta a parlamentu. Dalším problémem byla také napjatá hospodářská situace, která se musela vyřešit.

V Tunisku však nepokoje pokračovaly. Problémem bylo a je zvláště sebeupalování, které je v Tunisku poměrně časté. Oběťmi jsou převážně mladí nezaměstnaní muži z chudých oblastí. Ti se tak snaží upozornit na korupci ve státě a vysokou nezaměstnanost. Kromě nezaměstnanosti zemi trápí i stagnující ekonomika a úpadek turismu¹⁸. Dochází i k nepokojům v ulicích. Například v červnu 2012 došlo k potyčkám mezi islamisty a pořádkovou policií, během kterých zemřel jeden člověk. Následkem byl zákaz nočního vycházení v hlavním městě a v některých dalších městech. Příčinou byla umělecká výstava, která urážela ortodoxní islamisty. Tito islamisté sice nehráli během revoluce větší roli, nyní se však dožadují svých práv a žádají, aby se Tunisko stalo islamistickým státem s právem šaría. Tuniská vláda to však odmítá s tím, že Tunisko zůstane moderním demokratickým státem.

Situace v Tunisku rozhodně není ideální, země se stále potýká s nestabilní ekonomikou a nezaměstnaností, je však faktem, že oproti některým státům, především zdevastované Sýrii, je situace daleko stabilnější.

17 Zdroj: *Konečné výsledky voleb v Tunisku potvrdily vítězství islamistů*. Wwww.ceskatelevize.cz [online]. 28.10.2011 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/141067-konecne-vysledky-voleb-v-tunisku-potvrdily-vitezstvi-islamistu/>

18 Zdroj: *Rok po revoluci se zoufali Tunisané upalují více než kdy předtím*. Wwww.zpravy.idnes.cz [online]. 14.1.2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rok-po-revoluci-se-zoufali-tunisane-upaluji-vice-nez-kdy-pred-tim-pyz-/zahranicni.aspx?c=A120113_153646_zahranicni_ip1

6.5 Alžírsko

Režim prezidenta A. Butefliky, který stojí v čele země od roku 1999, rozhodně není ideální, řada Alžířanů však dává přednost jeho vládě, než aby se znovu rozhořela občanská válka. Vlna protestů, která započala začátkem roku 2011, byla zaměřena proti zvyšování cen potravin, nezaměstnanosti i politickým represím, tyto protesty však nedosahovaly takových rozměrů jako v ostatních arabských státech. Ozývaly se sice požadavky, aby dlouholetý prezident ustoupil, vedoucí představitelé ale tvrdili, že se jedná pouze o hlas menšiny¹⁹. Pro uklidnění situace došlo ke zrušení výjimečného stavu a byly přislíbeny reformy. Pozice alžírského režimu byla také upevněna po květnových volbách v roce 2012. Vyhrála opět Fronta národního osvobození, nejsilnější současná strana. Tyto volby byly ovšem zpochybněny kvůli nízké volební účasti zejména mladých lidí, manipulaci s výsledky v některých regionech či kvůli ignoraci ze strany radikálnějších islamistických hnutí²⁰.

Alžírská populace je velmi mladá. Většinou právě mladí Alžířané jsou apatičtí a nedůvěřiví k režimu, trápí je vysoká nezaměstnanost a sociální nejistota. Tato frustrace vede k pouličním nepokojům a nárůstu kriminality. Dalším problémem je nestabilní ekonomika, která je závislá na exportu nerostných surovin. To sice přináší vládě velký zisk, ale zároveň málo pracovních míst²¹.

Dalším problémem v zemi je terorismus, proti kterému se však vláda snaží bojovat. V zemi je aktivní především severoafrická odnož al-Káidy (al-Káida islámského Magrebu), která unáší lidi a má na svědomí řadu útoků. V tomto boji Alžírsko úzce spolupracuje např. s USA, přestože jejich vzájemný vztah není ideální. Alžírsko se tak stává klíčovým hráčem pro zajištění stability v severní Africe. Důležitý je i jeho geopolitický význam, Alžírsko disponuje ropou a zemním plynem, což je důležité především pro jihoevropské země.

Další vývoj politické situace v Alžírsku je otázkou. Záleží na tom, zdali se

19 BROWN, L. C. a kol. *Algeria. Civil war. The islamists versus army*. Encyclopaedia Britannica, [online] 2013 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/15001/Algeria/220556/Civil-war-the-Islamists-versus-the-army>

20 DANIEL, J. *Alžírsko: Svěhlavý partner v boji proti terorismu*. In: *Natoaktual.cz* [online]. 20. 8. 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/alzirsko-svehlavy-partner-v-boji-proti-terorismu-fsg/na_analyzy.aspx?c=A120820_091303_na_analyzy_m02

21 Tamtéž

Alžírsko dokáže adaptovat na změny, které přicházejí zvenčí, záleží také na generační výměně politické elity a také na přístupu k širší demokratizaci.

6.6 Jordánsko

Jordánsko je země, o které se v souvislosti s Arabským jarem příliš nemluvalo. Vlna protestů ale zasáhla i tuhle blízkovýchodní zemi. Protesty z počátku roku 2011 byly původně spojeny s ekonomickými požadavky, ale později se objevily i požadavky politické. Zemi dosud sužuje ekonomická stagnace, která je společná pro většinu arabských států kvůli poklesu zájmu zahraničních investorů a turistů. Dalším problémem je také zdražování, nezaměstnanost, korupční skandály ve vládě a velký vliv krále a tajných služeb na chod státu²². Přesto se větší nepokoje Jordánsku vyhnuly. Příčinou je zřejmě komplikovaná situace v okolních arabských státech a také nestabilní domácí situace²³. Z ostatních arabských států totiž do Jordánska prchají uprchlíci, což je pro malou zemi, jako je Jordánsko, značná zátěž. Také situace v Egyptě je pro Jordánsko hrozbou, neboť narůstající moc islamistů posiluje optimismus a sebevědomí také u jordánského Muslimského bratrstva²⁴. Hrozbou je také nestabilní situace v Sýrii, které se může přelít i do Jordánska.

Je nejisté, jestli i nadále vydrží režim krále Abdulláha. Demonstrace ve městech, které obývají především jordánské klany, ukázaly, že jejich loajalita vůči králi nemusí být neomezená. Král sice přislíbil reformy, ale Alžířané se jich zatím nedočkali. Jordánsko několik posledních let čelí mnoha vnějším i vnitřním problémům, proto je důležité, aby král přijal jasnou politickou strategii a stabilizoval svoji zemi.

22 KALHOUSKOVÁ, I. *Jordánsko: klíčová země pro stabilitu Blízkého východu*. In: *Natoaktual.cz* [online]. 23. 7. 2012 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/jordansko-klicova-zeme-pro-stabilitu-blizkeho-vychodu-pgp-/na_analyzy.aspx?c=A120723_083807_na_analyzy_m02

23 Zde můžeme uvést spory mezi jordánským obyvatelstvem, které je rozděleno do dvou skupin – jordánských klanů (obyvatelé Východního břehu), z jejichž řad se rekrutuje bezpečnostní a politická elita, a Jordánců, kteří mají palestinský původ.

24 KALHOUSKOVÁ, I. *Jordánsko: klíčová země pro stabilitu Blízkého východu*. In: *Natoaktual.cz* [online]. 23. 7. 2012 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/jordansko-klicova-zeme-pro-stabilitu-blizkeho-vychodu-pgp-/na_analyzy.aspx?c=A120723_083807_na_analyzy_m02

6.7 Maroko

Marocký král je největší světskou i náboženskou autoritou v zemi. I přes ústavní reformu, přijatou v referendu v červenci 2011, si král ponechal klíčovou roli v rámci politického systému.

Přijetí nové ústavy v červenci 2011 bylo reakcí na sérii demonstrací a nepokojů z počátku roku 2011, které se nevyhnuly ani Maroku. Demonstranti požadovali prodemokratické změny a hospodářské a politické reformy, došlo také k několika střetům mezi demonstranty a policií. Král pro odvrácení dalších nepokojů přislíbil ústavní změny. Návrh se však okamžitě stal terčem kritiky, přestože měl rozšířit pravomoci premiéra a parlamentu, panovník si však měl uchovat konečné slovo v otázkách obrany, bezpečnosti a náboženství. Především mladí Maročané ale reformu považovali za nedostatečnou a požadovali zavedení parlamentní monarchie západního typu²⁵. V červnu 2011 došlo k několika demonstracím, které chtěly tento návrh zvrátit. Ústava byla přesto v referendu přijata.

V listopadu 2011 se konaly kvůli nepokojům předčasné volby, na základě kterých měl vzniknout nový parlament. Zvítězila umírněná islamistická Strana spravedlnosti a rozvoje (PJD).

Během roku 2012 docházelo k ojedinělým demonstracím, které byly občasně doprovázeny střety s bezpečnostními složkami. Demonstrace se nejčastěji konaly kolem 20. dne v měsíci, který je spojen s výročím založení marockého protestního „Hnutí 20. února“. Mezi rozsáhlejší nepokoje se řadí například demonstrace z května 2012. Zde tisíce protivládních demonstrantů vyšly do ulic Casablancy. Toto shromáždění, organizované odborovými organizacemi, bylo největší od doby, kdy v lednu 2012 zasedla nová vláda. Odbory volaly po zvýšení platů a zlepšení sociální situace ve státě, kde téměř polovina lidí ve věku od 15 do 29 je bez práce, kritizovaly také vládu, že selhala ve slibovaných reformách²⁶. Marocká vláda tvrdí, že proces demokratizace v Maroku postupuje úspěšně, kritici však tvrdí, že se jedná spíše o kosmetické úpravy. Země se rozvíjí hlavně ekonomicky, politické změny

25 Zdroj: *Maročané volili parlament. K urnám přišla skoro polovina voličů.* Wwww.zpravy.idnes.cz [online]. 25.11. 2011 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/marocane-volili-parlament-k-urnam-prisla-skoro-polovina-volicu-ps7-/zahranicni.aspx?c=A111125_144615_zahranicni_ip1

26 Zdroj: *Morocco protest fill Casablanca streets.* Wwww.bbc.co.uk [online]. 27.5.2012 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-18231125>

jsou již menší. Fungování systému vytváří iluzi demokratičnosti, ale vše je uspořádáno tak, aby měl největší vliv panovník.

6.8 Jemen

Režim prezidenta Alí Abdulláha Saleha (viz předchozí kapitola) jsme mohli charakterizovat jako klientelistický a korupční systém kmenových vůdců a náboženských autorit. Poté, co revoluční vlna zasáhla v únoru 2011 Jemen, se tento systém začal rozpadat. Studentské protesty zaměřené proti tomuto režimu postupně přešly v ozbrojenou konfrontaci kmenových uskupení²⁷. Prezident již nebyl schopen čelit kombinaci tlaků jižních separatistů, islámských radikálů, mocných armádních a kmenových představitelů společně s vlnou demonstrantů, kteří protestovali proti špatné socio-ekonomické situaci. Novým prezidentem se stal v únoru 2011 Abdar Rabbú Mansúr Hádí. Avšak ani za vlády nového prezidenta nedošlo k uklidnění situace. Problémem je stále nestabilní vnitrostátní situace, zejména přítomnost radikálních islamistických skupin na území Jemenu, kmenová fragmentace země, kdy je obtížná jakákoliv centralizace moci, neregulované držení zbraní, vzrůstající nedostatek zdrojů pitné vody, populační exploze či ekonomické problémy. Současně se začaly opět probouzet separatistické tendence jihu, jehož obyvatelé stále hůře snášeli špatné zacházení ze strany severních elit²⁸. Také na severu docházelo k nepokojům, kdy došlo ke vzpouře šíitské větve Hútijů.

V boji proti terorismu se zde velmi angažovaly USA, od roku 2006 však docházelo opět k nárůstu terorismu, aktivní zde byla především Al-Kaidá, která stála za četnými teroristickými útoky. Proti ní se opět angažují USA, které svými bezpilotními letadly útočí na jemenském území na radikály z Al-Káidy a několik jich zabily. To způsobuje silné protiamerické tendence u části jemenských obyvatel²⁹. Také jemenská vláda je aktivní vůči al-Káidě, podařilo se jí vytlačit tuto organizaci z několika jihojemenských měst.

27 Zdroj: Jemen: Vnitropolitická charakteristika. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/jemen-vnitropoliticka-charakteristika-18813.html>

28 MÁDL, M. Jemen – dokonalá bouře, část druhá. In: *Natoaktual.cz* [online]. 7.5.2012 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/jemen-dokonala-boure-cast-druha-dmh-/na_analyzy.aspx?c=A120507_105732_na_analyzy_m02

29 Zdroj: Tisíce demonstrantů vtrhly na velvyslanectví USA v Jemenu. Www.novinky.cz [online] 13.9.2012 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/278632-tisice-demonstrantu-vtrhly-na-velvyslanectvi-usa-v-jemenu.html>

Situace v Jemenu je dosud velmi nestabilní, k souběžným bojům na severu proti šíitským povstalcům, vzpouře na jihu země a činnosti al-Káidy se přidaly i boje mezi odpůrci a prominenty bývalého režimu³⁰. Jemenu hrozí kolaps, současná situace navíc nahrává teroristickým organizacím v Jemenu. Obyvatelé Jemenu i nadále cítí nespokojenost, kritizují současného prezidenta, který nedokázal nabídnout vizi pro řešení krize, která Jemen postihla. Ačkoliv je Jemen uprostřed transformačního procesu, nedošlo k žádným podstatným politickým změnám, navíc je situace komplikována vnitřní situací.

6.9 Bahrajn

Na tomto ostrovním státě se dlouhodobě nachází jeden vládnoucí klan zvaný sunnitští Chálifovci. Ačkoliv jsou v menšině, oproti šíitské většině (která tvoří přes 65% obyvatel) získávají dobrou práci ve státní sféře či armádě nebo lepší zdravotní péči a další výhody³¹. Proto si šíitská většina dlouhodobě stěžuje na diskriminaci a neuspokojily ji ani umírněné politické reformy, na které vláda jen neochotně přistoupila. Proto se nepokoje spojené s Arabským jarem z února 2011 změnilly z původního volání po hospodářské a politické rovnoprávnosti na vzdor vůči králi a celému vládnímu systému. Režim na nepokoje zareagoval tvrdě, v hlavním městě Manama došlo v únoru 2011 ke krvavému střetu. Toto násilné potlačení se stalo okamžitě terčem kritiky USA, pro něž je Bahrajn strategickým místem. V březnu 2011 král Hamad bin Ísá Chalífa vyhlásil tříměsíční výjimečný stav, který měl platit v celé zemi a měl přispět k řešení krize³². Avšak i během této doby docházelo k masivním protestům a také zatýkání osob. V květnu 2011 vyzval král k celonárodnímu dialogu a k vyřešení přetrvávajícího napětí. Většina šíitů však byla skeptická k ústupkům, které nabízela sunnitská monarchie. Tyto ústupky byly zaměřeny na vyšetření vražd, které byly spáchány během nepokojů a také na stažení

30 MÁDL, M. *Jemen – dokonalá bouře, část druhá*. In: *Natoaktual.cz* [online]. 7.5.2012 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/jemen-dokonala-boure-cast-druha-dmh-na_analyzy.aspx?c=A120507_105732_na_analyzy_m02

31 Zdroj: *Proč bahrajnské nepokoje nedají spát Západu? Je pro něj příliš strategický*. *Www.zpravy.idnes.cz* [online] 19.2. 2011 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/proc-bahrajnske-nepokoje-nedaji-spat-zapadu-je-pro-nej-prilis-strategicky-1rr-/zahranicni.aspx?c=A110218_154257_zahranicni_btw

32 Zdroj: *Bahrain king declares state of emergency after protests*. *Www.bbc.co.uk* [online] 15.3.2011 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12745608>

saúdské armády³³. Také rok 2012 byl ve znamení protestů, zatýkání aktivistů za lidská práva, mučení, ale i hledání společného dialogu. Protesty i nadále požadovaly konec vlády, nahrazení absolutní monarchie demokracií, zastavení diskriminace majoritní populace a propuštění politických vězňů.

V poslední době se v médiích o Bahrajnu příliš nemluví, situace je však stále nestabilní. Tento ostrovní stát je stále zmítán demonstracemi, nepokoji a represemi. K částečnému utlumení přispěla Západem tiše podporovaná vojenská intervence reakčních monarchií v čele se Saúdskou Arábií, avšak zcela udusit povstání se jim nepodařilo³⁴.

6.10 Irák

Protesty spojené s Arabským jarem začaly v Iráku v únoru 2011. Byly zaměřeny proti korupci ve vládě, nezaměstnanosti a požadovaly také zlepšení služeb (dodávka elektřiny apod.). Demonstrace se postupně stupňovaly a měly často velmi dramatický průběh. V prosinci 2011 odešla z Iráku americká vojska a pouhý den po jejich odchodu zachvátila zemi krize. Americká armáda fungovala jako stabilizující prvek a její odchod znamenal konec války pro USA, ne však pro Irák. Byl vydán zatykač na viceprezidenta T. Hašimího, který byl obviněn z napojení na teroristy. Ten vše popřel³⁵. Objevily se také obavy z propuknutí sektářského násilí.

Začátek roku 2012 provázela politické krize. Docházelo k četným teroristickým útokům, ke kterým se přihlásili sunnitě z irácké větve al-Káidy. Začala nová vlna násilí, která se odlišovala od těch z roku 2011. Zatímco předchozí protesty byly zaměřeny proti vládě a sociální situaci, protesty v roce 2012 byly spojeny s konflikty mezi šíity a sunnity. Soužití šiitů, kteří tvoří asi šedesát procent iráckého obyvatelstva, se sunnitskou dvacetiprocentní menšinou je dosud velmi komplikované a provázejí ho vzájemné násilnosti i krvavé atentáty radikálních

33 Zdroj: *Protestors doubt Bahrain dialogue will end crisis*. Wwww.reuters.com [online] 1.7..2011 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.reuters.com/article/2011/07/01/us-bahrain-dialogue-idUSTRE7602MR20110701>

34 KOSINA, O. Ondřej Kosina: *Sýrie a Bahrajn – dvojí metr na Blízkém východě*. In: *Vasevec.cz* [online]. 20. 1. 2013 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/vip-blogy/ondrej-kosina-syrie-bahrajn-dvoji-metr-na-blizkem-vychode>

35 Zdroj: *Irák pouhý den po odchodu Američanů zachvátila hluboká krize*. Wwww.zpravy.idnes.cz [online] 20.12. 2011 [cit. 2013-03-04]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/irak-pouhy-den-po-odchodu-americanu-zachvatila-hluboka-krize-prx-/zahranicni.aspx?c=A111220_105019_zahranicni_aha

skupin. Příkladem zde může být pumový útok na irácké šíity z února 2013, při kterém nejméně 29 lidí zahynulo³⁶.

Viceprezident byl v září 2012 odsouzen k trestu smrti. T. Hašími vinu popírá a procesy označuje za politické. V sunnitských částech země se konají často protesty a demonstrace. Aby se situace v Iráku stabilizovala, je potřeba několik změn, například zajištění shody mezi jednotlivými iráckými komunitami, rozvoj ekonomických zdrojů, náprava zničené sociální struktury i změna vládní struktury. Předpokladem ke stabilizaci jsou jednak dobré zahraniční vztahy, aby se Irák mohl soustředit na vnitřní problémy a jednak snaha elit tyto problémy překonat.

6.11 Írán

Také Írán zasáhla v únoru 2011 vlna demonstrací. Ta navázala na protestní akce z roku 2009, které vznikly po kontroverzním znovuzvolení prezidenta M. Ahmadínežáda, které bylo opozicí zpochybněno. Vláda sice vyjádřila podporu všem zemím, kde se naplno rozhořelo Arabské jaro, ale manifestace ve vlastní zemi zakázala. Tyto protesty však pokračují až do dnešních dnů, jsou spojeny se zatýkáním a vězněním nepohodlných osob. Za další problém Íránu můžeme označit napjatou situaci mezi prezidentem a duchovním vůdcem. Tento boj probíhal vždycky, ale v poslední době se výrazně zintenzivnil. Vnitropolitické napětí navíc přišlo v době, kdy na Teherán tlačí sankcemi Západ kvůli kontroverznímu iráckému jadernému programu³⁷.

Důsledkem těchto sankcí je propad ekonomiky, což vedlo k dalším vlnám protestů. Terčem kritiky bylo také to, že irácká vláda posílá peníze syrské vládě k potlačení tamního povstání³⁸. K propadu ekonomiky přispělo i ropné embargo uvalené na Írán v červenci 2012. Situace v tomto státě, který je ovládán šíitskými kleriky, je stále nestabilní, nezaměstnanost a inflace stále roste, na druhou stranu se začátkem roku

36 Zdroj: *Pumové útoky na irácké šíity: 29 mrtvých, 70 raněných*. Www.aktualne.centrum.cz [online] 8.2.2013 [cit. 2013-03-04]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=770876>

37 Západ v čele s USA a Izraelem tvrdí, že Teherán se snaží vyvinout atomovou pumu, zatímco Íránci trvají na tom, že uran obohacují výhradně kvůli vědeckým účelům. Vlekly spor se zatím nedaří diplomaticky vyřešit a Izrael navíc hrozí preventivním útokem.

38 Zdroj: *Írácké hospodářství je v rozkladu. V Teheránu vypukly protesty*. Www.zpravy.idnes.cz [online] 3.10.2012 [cit. 2013-03-04]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/protesty-v-iranu-kvuli-inflaci-a-ekonomickym-sankcim-p00-/zahranicni.aspx?c=A121003_182943_zahranicni_aha

2013 začalo jednat o jaderném programu, kdy ajatolláh uvalil fatvu³⁹ na výrobu jaderných zbraní.

6.12 Důsledky Arabského jara

Změny v arabském světě, zahájené tzv. Arabským jarem, začaly již před dvěma lety a stále nekončí. Arabské jaro začalo jako spontánní protestní hnutí, které otřáslu většinou zemí arabského světa. Tunisko bylo první zemí, kde proces začal, konflikt se následně rozlil do ostatních státu arabského světa bez ohledu na jejich velmi rozdílné společenské a ekonomické charakteristiky. Nepokoje začaly pod hesly svržení vládců, kteří byli u moci několik desetiletí. Tato revolta lidí, kteří se potýkali se sociálními problémy, nezaměstnaností a represemi, byla oprávněná. Změny se však často neudají tak rychle, jak by si lidé přáli, velmi často se totiž jedná o komplikovaný proces. Došlo sice ke svržení autoritativních vládců v mnoha zemích, země se však začaly potýkat s řadou problémů, především špatnou ekonomickou a sociální situací, také nové vlády, které se dostaly k moci, nesplňovaly původní představy protestujících. K moci se navíc často dostaly islamistické strany, které se snažily přetvořit země v islamistické státy. Noví vládcí si ponechali výsadní pravomoce. Politické změny tak přinesly jen další zklamání, na druhou stranu ale došlo i k několika pozitivním změnám, například k přiznání některých občanských práv.

Dalším problémem bylo i to, že toto protestní hnutí, které svrhlo dlouholeté vůdce nebo usilovalo o vládní změny, nemělo jasné vůdčí síly ani program. Například v zemích, kde došlo k rychlému svržení prezidentů (Egypt, Tunisko), se teprve až poté rozhodovalo o dalším vývoji země. Situaci komplikovaly a dosud komplikují různé představy o vedení země.

V mnoha arabských zemích se udály podobné změny, například v Egyptě, Tunisku či Libyi, kde došlo ke svržení dlouholetých vládců, některé státy však zůstaly stranou, jedná se například o Saúdskou Arábii či Spojené arabské emiráty. Mezi jednotlivými státy tak existují významné rozdíly. Některé státy jsou stabilnější,

³⁹ Forma nábožensko-právního prohlášení náboženských duchovních, které z náboženských pozic zdůvodňuje určité jednání.

například Maroko či Jordánsko, které postupně vstřebávají ústavní uspořádání, v některých státech však došlo ke zhoršení situace, především v Sýrii. Některé státy jsou tedy stabilnější díky několika faktorům, například výhodou v Maroku je legitimita vládnoucí dynastie, Tunisko je relativně vyspělá země a Egypt národnostně a nábožensky poměrně homogenní stát. Oproti tomu jsou státy, které jsou nábožensky a národnostně velmi pestré, což přispívá k nestabilitě. Příkladem zde může být Írán (konflikt mezi šííty a sunnity), můžeme zde zařadit i kmenová uspořádání v Libyi.

Navíc stále dochází k nepokojům, v některých státech jsou jen občasné, v dalších státech jsou mnohem častější. Problémem je také vměšování Západu, aby nedošlo ke ztrátě geopolitického vlivu, což výrazně podporuje protiamerické nálady.

V mnoha arabských zemích došlo k výrazným změnám, v Egyptě, Tunisku, Libyi a Jemenu došlo ke svržení dlouholetých vůdců, v dalších zemích došlo k politickým a ústavním změnám, například v Maroku, přesto změny nejsou takové, jaké arabský svět na počátku očekával.

Na Západě vyvolaly změny v arabském světě nadšení, iluze však nejsou na místě. Otázkou je, jestli arabské země mohou přijmout demokracii tak, jak si ji interpretuje Západ. Demokracie totiž v arabském světě neměla svou tradici a je potřeba se zamyslet nad vnucováním konceptu klasické parlamentní demokracie západního typu zemím, kde jejich nábožensko-politické smýšlení je odlišné a nesrovnatelné s civilizací, která je vybudována na křesťanských základech. Odborník na orientální studia Arshin Adib-Moghaddam se domnívá, že tento rozdíl mezi Evropou a arabským světem je dán také dědictvím období kolonialismu a postkolonialismu. Jediné instituce pro zřízení národního státu zde byly armády a na vrcholu se ocitli vojenští vůdci, ne organicky vzrostlé státní struktury. V Evropě byl prostor a čas pro rozvoj demokracie. Sám Arabské jaro vnímá jako proces, kdy se konečně arabská společnost zorganizovala a zinstitutionalizovala a postavila se proti autoritě státu¹.

Je proto důležité najít kompromis, ustanovit vládu, kde by se snoubila tradice arabských zemí (např. monarchie) a která by zároveň byla stabilní a zajistila svým občanům ekonomické, sociální a občanské jistoty. Zdali je tato idea realizovatelná, ukáže až čas. Zatím se arabské země musí potýkat se střety mezi sekulární

¹ Zdroj: *Arabské jaro: Už nic nebude jako dřív*. Wwww.presseurop.eu [online] 30.5. 2011 [cit. 2013-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/684521-uz-nic-nebude-jako-driv>

diktaturou, islamisty a místními kmeny, klany či teroristickými organizacemi. Současnou situaci tak můžeme označit jako ideové štěpení.

Proces politických změn začal spontánně s velkými ambicemi a ideály, je však evidentní, že se jedná o proces dlouhodobý a komplikovaný, který přináší řadu problémů, například zvýšenou migraci do Evropy, nové riziko vzniku blízkovýchodního konfliktu či komplikace s ropným obchodem. Bilancovat výsledky Arabského jara bude však možné až s větším časovým odstupem.

7 PEDAGOGICKÁ APLIKACE

Tato závěrečná kapitola bude zaměřena na aplikaci tématu politických změn v arabském světě na přelomu 20. a 21. století do výuky. Pozornost bude věnována jednotlivým vzdělávacím oborům a tématickým okruhům, do kterých je možné toto téma aplikovat, a případně i aktivitám, které se v rámci tohoto tématu dají použít.

7.1 Občanský a společenskovední základ

Téma Arabské jaro a s ním související politické změny v arabských zemích je velmi aktuální a navíc stále probíhající proces. Můžeme jej používat v řadě předmětů a využít mezipředmětové vazby, vhodná jsou také průřezová témata, kde se tomuto tématu může dát větší prostor.

Toto téma již vyžaduje určitou úroveň kritického myšlení a také přehled v oblasti dějepisu, zeměpisu a společenských věd, proto má své místo především na gymnáziích a ostatních středních školách. Ovšem lze ho použít i na základních školách, kde se musí přizpůsobit věku a úrovni žáků. Největší prostor pro aplikaci tohoto tématu nabízí vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ.

7.1.1 *Člověk ve společnosti*

Tento tématický okruh rozvíjí několik důležitých kompetencí. Pro aplikaci tématu Arabského jara je nejdůležitější výstup, kdy žák objasní podstatu některých sociálních problémů současnosti. K sociálním problémům řadíme především nezaměstnanost, kriminalitu a extremismus. To vše se dá mimo jiné spojit i s problematikou politických změn v arabském světě. Na základě teoretických poznatků žák vymezení sociální problémy, objasní podstatu sociálních problémů současnosti a dá do souvislosti sociální problémy a vznik některých konfliktů (v souvislosti s Arabským jarem se jedná o problematiku nezaměstnanosti, nízké životní úrovně a absence občanských a politických práv, která stála na počátku Arabského jara). Žák také posoudí celý proces změn v arabském světě a především zhodnotí vnitrostátní situaci během Arabského jara a po něm (nárůst kriminality a extremismu apod.) Mezi metody, které se dají použít, patří monologický výklad, demonstrační metody (využití videa apod.), dialog a diskuze (otázka na žáky: Co

víte o Arabském jaru? Proč vzniklo? apod.). Toto téma je určené pro 2. ročníky gymnázií a středních škol. Do tohoto tématického okruhu řadíme také masmédiá, blíže se jim budeme věnovat v průřezovém tématu Mediální výchova.

V základním vzdělávání je tématický okruh Člověk ve společnosti zaměřen v souvislosti s Arabským jarem na kulturní zvláštnosti a názory, xenofobii a extremistické projevy v chování lidí. Toto téma blíže analyzujeme v průřezovém tématu Multikulturní výchova.

7.1.2 Občan ve státě

Další oblastí, kde se nabízí téma Arabského jara a politických změn, je Občan ve státě a to především učivo týkající se demokracie, lidských práv a také ideologie. Zde žák vyloží podstatu demokracie a odliší ji od nedemokratických režimů, porovná postavení občana v demokratických a nedemokratických zemích a objasní podstatu a význam pluralitní demokracie, uvede příklad extremismu a zhodnotí nebezpečí ideologií. Žákům se zadá samostatná práce na příští vyučovací hodinu na téma nedemokratické režimy (součástí témat by byla i demokratizace v arabských zemích). Po prezentaci prací se otevírá prostor pro diskuzi, podnětné jsou zejména otázky: „Jak moc změnilo Arabské jaro arabské státy? V čem vidíte pozitiva a v čem negativa? Je možné zavést demokracii do arabských zemí, kde s touto formou vlády nemají zkušenosti?“ Toto téma v rámci RVP GV (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia) je určené pro 3. ročník gymnázií a středních škol, metody jsou slovní, demonstrační, dialog i diskuze.

V učivu o lidských právech žák definuje lidská práva a jednotlivě je vymezí, uvede příklady států, kde jsou porušována lidská práva a zdůvodní význam a smysl lidských práv. K tématu politických změn v arabském světě se dá využít diskuze, použily by se otázky typu: Proč Arabové vyšli začátkem roku 2011 do ulic? Jakou událostí to začalo? Co přesně požadovali? Byla dodržována v těchto zemích lidská práva?

V základním vzdělávání se dá tematika lidských práv realizovat pomocí četných aktivit. Příkladem je aktivita, kdy se na počátku hodiny rozdají pracovní listy s obrázky týkající se lidských práv do skupinek o 4-5 žácích. Žáci poté obrázky zhodnotí a odpovídají, jaká práva je spojují. Součástí budou i fotografie dokumentující arabské nepokoje a demonstrace.

7.1.3 Mezinárodní vztahy, globální svět

V tomto tématickém okruhu má problematika politických změn v arabském světě největší prostor, téma se dotýká také mezinárodních organizací a globalizace a globálních problémů. Téma je určené pro 3. ročníky gymnázií a středních škol, mezi didaktické metody řadíme monologické, demonstrační, dialog i diskuzi. Žák posoudí projevy globalizace, analyzuje jejich příčiny a následky, uvede příklady konkrétních globálních problémů současnosti, uvede příklady činnosti významných mezinárodních organizací a rozlišuje mezi ekonomickou, politickou a vojenskou podobou mezinárodní spolupráce. V případě arabského světa se zde nabízí řada témat, problematika války a míru, ekonomická zaostalost některých zemí, problematika ropných surovin a jejich vliv na vývoj v teritoriu i ve světě, vojenská intervence OSN a NATO apod. Žák tedy aplikuje teoretické znalosti na konkrétní události či jevy, posoudí, jak Arabské jaro ovlivnilo mezinárodní trh s ropou, vymezí prostředky, kterými disponují mezinárodní organizace a uvede konkrétní příklad, posoudí vliv globalizace na arabské státy a uvede klady a zápory. Zde musíme vzít v úvahu fakt, že ne pro každého žáka je toto téma srozumitelné, existují zde totiž rozdíly v úrovni žáků, proto by měl učitel téma přizpůsobit žákům tak, aby každý porozuměl dané problematice. To platí i pro ostatní vzdělávací obory a tématické okruhy.

7.1.4 Úvod do filozofie, religionistiky

Arabské jaro se dá propojit také s religionistikou, kde získává prostor islám a jeho různé podoby. Téma je určené pro 4. ročníky gymnázií a středních škol. Hodina je doprovázena prezentací, na konci vyučovací hodiny se žákům rozdá pracovní list, který je uveden v příloze této práce. Žák uvede základní charakteristiky islámu, popíše jeho podstatu a historické souvislosti, rozlišuje dvě základní větve islámu, uvede příklad konfliktů mezi nimi, definuje termíny jako fundamentalismus, islamismus a terorismus a uvede příklady islamistických a teroristických organizací. Žák si uvědomuje rozdíly mezi těmito termíny a vzájemně je porovná, zhodnotí význam islámu pro současný svět.

7.2 Dějepis

7.2.1 *Středověk*

Také dějepis skýtá prostor pro aplikaci tématu Arabského jara. Tohoto tématu se můžeme dotknout již ve výuce starověku a středověku, kde se nachází učivo islám a arabská říše. Toto téma je určeno pro 1. ročník gymnázií a středních škol. Žák vymezení specifika arabské oblasti, charakterizuje hlavní podstatu islámu a porovná islám s ostatními náboženstvími, především křesťanstvím, a zdůvodní jeho expanzivní povahu a vysvětlí historické souvislosti šíření islámu a politického vývoje v arabských zemích. Zde je také důležitá práce s mapou, ve které se žák orientuje a vymezení geografické a historické aspekty středověkého arabského světa.

Také v základním vzdělávání se uplatňuje téma islám a islámské říše, které ovlivňovaly Evropu. Toto téma je určeno pro 7. ročníky ZŠ. Žák zde popíše základní rysy islámu, porovná základní rysy západoevropské, byzantsko-slovanské a islámské oblasti a vymezení základní historické souvislosti.

7.2.2 *Novověk, moderní doba a soudobé dějiny*

V těchto třech tématech, která se nacházejí v RVP GV, se uplatňují témata jako kolonizace, dekolonizace, obě světové války, poválečný vývoj, vznik prvních států a současný vývoj. Toto téma je určeno pro 3. a 4. ročníky gymnázií středních škol, nachází se i RVP ZV (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání), zde je určeno pro 8. a 9. ročníky. Na středních školách žák vysvětlí expanzivní záměry velmocí v mimo-evropském světě, analyzuje důsledky koloniální politiky na kolonizované země, charakterizuje obě světové války a uvede jejich důsledky, popíše proces dekolonizace a historický a politický vývoj v arabském světě ve 2. polovině 20. století, objasní hlavní problémy specifické cesty vývoje významných postkoloniálních rozvojových zemí, objasní také význam islámské kultury v moderním světě a vymezení základní problémy a konflikty současného světa a porovná je s konflikty minulými. Právě v učivu týkající se soudobých problémů aktuálního světa má téma Arabské jaro největší prostor, toto téma je vhodné realizovat pomocí prezentací či referátů. Pro střední i základní školy je vhodná práce se slepou mapou, kde by žáci označili dané kolonie a k jakému státu patřily.

7.3 Geografie

7.3.1 Sociální prostředí

Také v geografii můžeme využít řadu mezioborových přesahů, jedním z nich je i aktuální dění v arabském světě. V tématickém okruhu Sociální prostředí v RVPG se zaměříme na obyvatelstvo, kulturní a politické prostředí, světové hospodářství a socioekonomickou sféru. Toto učivo je určené pro 3. ročník gymnázií a středních škol. Žák popíše a vymezí jednotlivé kulturní regiony světa, zhodnotí na příkladech důsledky nerovnoměrného rozmístění obyvatelstva, posoudí geografické, demografické a hospodářské aspekty působící na chování, pohyb, rozmístění a zaměstnanost obyvatelstva, analyzuje rasová, etnická, náboženská a jazyková specifika v daných oblastech, charakterizuje světové hospodářství a nerovnoměrné rozmístění energetických a surovinových zdrojů a vymezí kritéria pro vyspělost států. V oblasti arabského světa se tedy žák zaměří na národnostní, etnické a náboženské složení a konflikty z toho vyplývající a demografickou a ekonomickou charakteristiku zemí arabského světa. Žák zhodnotí rozdílnou úroveň v arabských zemích a zdůvodní, proč tomu tak je.

V RVP ZV této oblasti odpovídá tématický okruh Společenské a hospodářské prostředí, které je vhodné aplikovat do 9. ročníku. Žák zde vymezí základní geografické, hospodářské, kulturní a demografické charakteristiky, chápe podstatu struktury lidí podle ras, jazyků a náboženství, vysvětlí, jak posuzujeme vyspělost států, porovná státy dle různých kritérií (poloha, forma vlády) a orientuje se v současných světových konfliktech a vysvětlí jejich příčinu.

7.3.2. Regiony

Učivo tohoto tématického okruhu je možné aplikovat do 1. ročníku gymnázií a středních škol. V souvislosti s politickými změnami v arabském světě lze využít učivo Makroregiony světa. Zde žák popíše a vymezí jednotlivé kulturní regiony světa, lokalizuje hlavní jádrové oblasti světa, posoudí pozitiva a negativa jádrových a periferních oblastí světa, na mapách analyzuje přírodní, hospodářské, kulturní a politické vlastnosti jednotlivých makroregionů a kriticky je porovná.

V geografii je důležitá práce s mapou. V práci s politickou mapou žáci lokalizují hlavní aktuální geopolitické problémy, kam by se zařadila i oblast arabského světa,

a na mapě vyhledají také hlavní oblasti cestovního ruchu, kde porovnají jejich lokalizační faktory a potenciál (jedná se především o Egypt či Tunisko). Tato práce s mapou se dá hojně využít během vyučování, během různých aktivit i během zkoušení a písemných testů.

7.4 Průřezová témata

7.4.1 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech ukrývá největší prostor pro aplikaci tématu Arabského jara. Toto téma má mimo jiné přispívat k rozvoji vnímavosti ke kulturním odlišnostem, solidárnosti s lidmi žijících v obtížných podmínkách, orientaci v současné mezinárodní situaci apod. Toto průřezové téma se dá využít ve vzdělávacím oboru Občanský a společenskovědní základ (především Mezinárodní vztahy a globální svět), taktéž v dějepise a geografii.

V tématickém okruhu Globalizační a rozvojové procesy je důležitým pojmem globalizace, která úzce souvisí s problematikou Arabského jara. Některé arabské státy totiž západní kulturu odmítají, některé ji přijímají, globalizace však přispěla k rozpadu tradičních společností i medializaci nepokojů, navíc Arabské jaro má celosvětové dopady. Zde žák definuje pojem globalizace a popíše její dopady na celý svět, dá do souvislosti globalizaci a ekonomický rozvoj, vymezí pozitiva i negativa globalizace a popíše různé konflikty jako důsledek globalizace.

V tématickém okruhu Globální problémy, jejich příčiny a důsledky se nachází témata jako hospodářské, kulturní, etnické, ideologické a náboženské konflikty, lidská práva, světový populační vývoj, migrace, uprchlictví apod., což nabízí velký prostor pro aplikaci politických změn v arabském světě. Zde žák vymezí hlavní konflikty ve světě, definuje pojem terorismus a popíše hlavní teroristické organizace a jejich působení, definuje lidská práva a vymezí státy, kde dochází k jejich porušování, vysvětlí, z jakých důvodů dochází k migraci a uprchlictví, popíše jejich důsledky a zhodnotí klady i zápory.

7.4.2 *Výchova demokratického občana*

Toto průřezové téma se nachází v RVP ZV a jeho úkolem je především rozvoj kritického myšlení, rozvíjet vědomí práv a povinností a porozumění demokratickému uspořádání společnosti. V souvislosti s Arabským jarem se zde nabízí témata jako občan, občanská společnost a stát, formy participace a principy demokracie. Zde si žák uvědomuje důležitost pojmů jako je spravedlnost, solidarita, tolerance a odpovědnost, vymezí způsoby občanské participace, definuje občanská práva a vyjmenuje státy, kde dochází k jejich porušování, zhodnotí pro a proti demokratické společnosti. Zde se nabízí řada aktivit, které rozvíjejí demokratické myšlení, například aktivita, při které si žáci musí odhlasovat pravidla vlastní třídy apod.

7.4.3 *Multikulturní výchova*

Také toto průřezové téma úzce souvisí s Arabským jarem, zvláště problematika etnických skupin, xenofobie, rasismu a také problematika imigrace z arabských zemí. Žák definuje pojmy jako xenofobie, rasismus, imigrace a inkluze a vysvětlí je na příkladech, popíše příčiny imigrace a charakterizuje příčiny způsobující etnickou, náboženskou či jinou nesnášenlivost a uvede příklady, respektuje kulturní odlišnosti a na příkladech doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky.

Toto průřezové téma nabízí řadu aktivit. Jednou z nich je taková, kde učitel pomocí dotazníku zjišťuje postoje žáků vůči imigrantům, dotazuje se žáků, zdali by Evropa měla otevřít hranice pro všechny (např. z důvodu povinnosti přijímat politické uprchlíky, z důvodu levné pracovní síly, kulturnímu obohacení apod.) nebo by naopak měla zavést určité kvóty pro přijímání uprchlíků (např. z důvodu nedostatku pracovních míst, nárůstu kriminality a rasismu apod.). Učitel by zaznamenal pro a proti a výsledky by poté společně zhodnotili. Na základních školách je vhodné využít projektové vyučování, kde by každý žák či skupinka žáků charakterizovala určitou národnost, náboženskou či etnickou skupinu. To by mělo vést k uvědomění si rozmanitosti a odlišnosti lidí a zároveň rovnocennosti všech etnických skupin.

7.4.4 Mediální výchova

Mediální výchova navazuje na občanský a společenskovední základ, v rámci průřezového tématu však nacházíme větší prostor pro aplikaci tématu této diplomové práce. Významnými okruhy jsou zde např. vliv médií, masová společnost a svoboda projevu, formování představ o současném dění pomocí médií apod. Žák vymezí vliv médií na každodenní život, uvede klady i zápory médií, popíše rozdíl mezi postavením člověka v moderní a tradiční společnosti, definuje pojem masová společnost, vymezí, co je to svoboda projevu a uvede konkrétní příklady nesvobody projevu a uvědomuje si vliv médií na formování našich představ o světě. Zde by se dala využít řada aktivit, například prezentace aktualit, které by žáci našli v novinách či na internetu a které by se týkaly současného dění ve světě. Podobnou aktivitou je také prezentace jedné události (ta by se týkala např. arabského světa) z různých zdrojů (noviny, bulvár, televize, internet apod.). Učitel by poté s žáky zhodnotil styl příspěvku či reportáže, jeho obsah či jeho zaměření.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo charakterizovat politické změny v arabském světě, které se udály na přelomu 20. a 21. století, důraz byl kladen především na problematiku Arabského jara, na okolnosti, které mu předcházely, na jeho průběh a důsledky. Zohledněn byl také vývoj v jednotlivých arabských zemích, historický kontext a politicko-geografická charakteristika. Lze konstatovat, že v daném rozsahu byl cíl naplněn, existuje však ještě řada dalších otázek, které se nabízí k širšímu zpracování.

Tato diplomová práce je rozdělena do sedmi hlavních kapitol. V první kapitole je vymezena charakteristika islámu a jeho základní znaky, zaměřili jsme se také na vztah islámu a státu a na rozdíl mezi fundamentalismem, politickým islámem, extremismem a terorismem, který je třeba rozlišovat.

Druhá kapitola je zaměřena na teoretické vymezení konfliktů a na jejich rozdělení dle různých hledisek. Důraz je kladen na nejvýznamnější konflikty, k nimž byly přiřazeny konkrétní příklady, jednalo se například o občanskou válku v Libyi.

Třetí kapitola charakterizuje politicko-geografický aspekt arabského světa, politické zřízení, přírodní podmínky jednotlivých oblastí, analyzuje také obyvatelstvo, jazyk a náboženství arabského světa. Můžeme konstatovat, že arabský svět na první pohled působí jako homogenní celek, nacházíme zde však řadu rozdílů v přírodních podmínkách, v politickém zřízení jednotlivých států, v bohatství a vyspělosti, v jazyku či národnostním složení.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na popis historického a politického vývoje arabského světa od dob Osmanské říše až po 90. léta 20. století. Důraz je kladen na zásadní události, které podstatně ovlivnily současnou podobu arabského světa a jeho politický vývoj, především kolonialismus, události obou světových válek, vznik samostatných států, růst nacionalistických tendencí a nástup autoritativních vládců.

Pátá kapitola zahrnuje popis historických událostí od roku 2001 až po začátek procesu Arabského jara. Jsou zde analyzovány jednotlivé státy arabského světa, jejich politické uspořádání a politický vývoj až po začátek nepokojů z přelomu roku 2010 a 2011. Pozornost je věnována především okolnostem, které předcházely těmto nepokojům.

Šestá kapitola charakterizuje současný vývoj v arabském světě, průběh Arabského jara a jeho důsledky, důraz je kladen především na politické a společenské změny a také konflikty, které tento proces rozpoutal. Lze konstatovat že v jednotlivých arabských zemích mělo Arabské jaro různé důsledky, někde došlo ke zhoršení situace (Sýrie), někde došlo k výrazným změnám, která přinesla pozitiva i negativa (Egypt, Libye), některé státy postupně vstřebávají ústavní uspořádání (Maroko, Jordánsko). Bilancovat výsledky Arabského jara však bude možné až s větším časovým odstupem.

Poslední sedmá kapitola se věnuje pedagogické aplikaci daného tématu. Pozornost je věnována jednotlivým vzdělávacím oborům a tématickým okruhům, do kterých je možné toto téma aplikovat. Téma této diplomové práce je velmi široké, dá se využít v řadě předmětů i v průřezových tématech.

Závěrem lze shrnout, že uchopení problematiky současného politického vývoje v arabských zemích je značně komplikované, monografií, které dané téma souhrnně zpracovávají, je malé množství, protože tento proces dosud nebyl ukončen. Z toho důvodu jsou zohledněny údaje známé před ukončením této práce.

Prameny a literatura:

ANDERSON, L. *Demystifying the Arab Spring. Parsing the differences between Tunisia, Egypt and Libya*. In: *The New Arab Revolt: What Happened, What It Means, What Comes Next*, The Council on Foreign Relations , 2011. 496 s. ISBN 978-0-87609-528-7

ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2008. 255 str. ISBN 9788073911553

BAREŠ, L. *Dějiny Egypta*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 821 str. ISBN 9788071069713

BARŠA, P. *Západ a islamismus : střet civilizací, nebo dialog kultur?* 1.vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 188 str. ISBN 8085959968

BERÁNEK, Z. *Alžírsko*. 1. vyd. Praha : Libri, 2007. 176 str. ISBN 9788072773350

ČEJKA, M. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 3. vyd. Brno : Centrum strategických studií, 2005. 321 str. ISBN 8090333397

DURMAN, K. *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. 516 str.

FILIP, J. a kol. *Maroko*. 1. vyd. Praha : ČTK-Pressfoto, 1981. 192 str. ISBN

FILIP, J. a kol. *Státy Perského zálivu*. 1. vyd. Praha : ČTK-Pressfoto, 1979. 351 str.

FILIP, J. a kol. *SAR (Sýrie)*. 1. vyd. Praha : ČTK-Pressfoto, 1978. 207 str.

GARDNER P. [et al.]. *Zeměpis světa : encyklopedie*. 1. vyd. Praha :

Columbus, 1994. 512 str. ISBN 8090172768

GIRGLE, P. *Tunisko*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Libri, 2007. 145 str. ISBN 9788072773138

GOLDBERG, E. Mubarakism without Mubarak. Why Egypt's military will not embrace democracy. In *The New Arab Revolt: What Happened, What It Means, What Comes Next*, The Council on Foreign Relations, 2011. str. 111.

GOMBÁR, E. *Dramatický půlměsíc : Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova ; Nakladatelství Karolinum, 2001. 215 str. ISBN 8024603705

GOMBÁR, E. *Moderní dějiny islámských zemí*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999. 427 str. ISBN 807184599X

GOMBÁR, E. Vliv politicky relevantních elit na demokratizační proces v Egyptě. Praha: Výzkumný projekt MZV, 2007. 112 str.

HAIMZADEH, P. V srdci Kaddáfího Libye. 1. vyd. Brno: Jota, 2011. 168 str. ISBN 978-80-7217-911-4

HOURLANI, A. *Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost*. 1. vyd. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 566 str. ISBN 978-80-7422-059-3

KOVÁŘ, J. *Islám a muslimské země*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1984. 369 str.

KROPÁČEK, L. Blízký východ na přelomu tisíciletí : dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1999. 283 str. ISBN 8070212985

KROPÁČEK, L. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. 1. vyd.

Praha: Vyšehrad, 2002. 197 str. ISBN 8070215402

KROPÁČEK, L. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. 263 str. ISBN 8070211687

KRUPP, M. *Sionismus a stát Izrael*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1998. 242 str. ISBN 8070212659

KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 306 str. ISBN 8073250594

LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 1. vyd. Praha : Libri, 1996. 935 str. ISBN 8085983079

MENDEL, M. *Džihád: Islámské koncepce šíření víry*. 1. vyd. Praha : Atlantis, 1997. 231 str. ISBN 8071081515

MÜLLER, Z. *Islám a islamismus*. 1. vyd. Praha : Academia, 2010. 256 str. ISBN 978-80-200-1818-2

PROROK, V. *Teorie a praxe řešení politických konfliktů*. 1. Vyd. Praha : Grada, 2011. 156 str. ISBN 978-80-247-3027-1

SCHULZE, R. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. 447 str. ISBN 9788071082842

ŠMÍD, T. – VAŽURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: CDK, 2007. 278 str. ISBN 9788073251260

TERNER, E. *Stát Izrael : encyklopedický přehled*, Albrechtice : Kora, 1993. 111 str. ISBN 8085644002

WAIŠOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha :

Portál, 2005. 206 str. ISBN 8071783900

WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk s.r.o. 2009. 174 str. ISBN 8086898334

Elektronické zdroje:

Algeria: Postwar developments. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/15001/Algeria/220556/Civil-war-the-Islamists-versus-the-army>

Arabské jaro: Už nic nebude jako dřív. Www.presseurop.eu [online] 30.5. 2011 [cit. 2013-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/684521-uz-nic-nebude-jako-driv>

Bahrain king declares state of emergency after protests. Www.bbc.co.uk [online] 15.3.2011 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW:<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12745608>

Bahrain profile. Www.bbc.co.uk [online] 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14540571>

Bahrajn: Vnitropolitická charakteristika. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bahrajn-vnitropoliticka-charakteristika-18622.html>

BARBOUR, Nevill, a kol. *Libya . Revolt in 2011*. Encyclopaedia Britannica [online] 2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/339574/Libya/299762/Revolt-in-2011>

BROWN, L. C. a kol. *Algeria. Civil war. The islamists versus army*. Encyclopaedia Britannica,[online] 2013 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/15001/Algeria/220556/Civil-war-the-Islamists-versus-the-army>

COMMINS, D., a kol. *Syria. Uprising and civil war*. Encyclopaedia Britannica [online] 2013 [cit. 02-28] Dostupné z:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/578856/Syria/309008/Uprising-and-civil-war>

Country profile: Syria. Library of Congress – Federal Research Division. Www.memory.loc.gov [online]. 2005 [cit. 2013-02-03]. Dostupné z WWW:<http://memory.loc.gov/frd/cs/profiles/Syria.pdf>

Country profile: Yemen. Library of Congress – Federal Research Division
Www.memory.loc.gov [online]. 2008 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z
WWW:<http://memory.loc.gov/frd/cs/profiles/Yemen.pdf>

Current Crisis in Syria. Www.studentsummit.cz [online]. 2012 [cit. 2013-02-03]. Dostupné
z:http://www.studentsummit.cz/data/1354903402701NATO_Current-crisis-in-Syria.pdf

Damašek opět pod palbou. Vláda chce dobýt čtvrt' Darája. Www.aktualce.centrum.cz
[online]. 12.1. 2013 [cit. 2013-02-28]. Dostupné
z:<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=768424>

DANIEL, J. Svěhlavý partner v boji proti terorismu. Www.natoaktual.cz [online]. 20.8.2012
[cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW:http://www.natoaktual.cz/alzirsko-svehlavy-partner-v-boji-proti-terorismu-fsg-/na_analyzy.aspx?c=A120820_091303_na_analyzy_m02

Dva roky od revoluce. V Káhiře se opět demonstruje. Www.lidovky.cz [online] 24.1. 2013
[cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW:http://www.lidovky.cz/dva-roky-od-revoluce-v-kahire-se-opet-demonstruje-fb8-/zpravy-svet.aspx?c=A130124_175038_ln_zahranici_jv

Egypt. *Undata, a world of information*. Www.data.un.org [online] 2012 [cit. 2012-11-28].
Dostupný z WWW: <http://data.un.org/Search.aspx?q=egypt>

Egyptský režim dusí islamisty. Nechce je v parlamentu. Www.aktualne.centrum.cz [online]
27.11.2010 [cit. 2013-01-31]. Dostupný z WWW:<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=683976>

Egyptský prezident Mubarak rezignoval, zemi povede armáda. Www.idnes.cz [online]
11.2.2011 [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW:http://zpravy.idnes.cz/egyptsky-prezident-mubarak-rezignoval-zemi-povede-armada-p3b-/zahranicni.aspx?c=A110211_170907_zahranicni_aha

Egyptský prezident podepsal novou ústavu, lidu slíbil ekonomický růst. Www.idnes.cz
[online] 26.12. 2012 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW:http://zpravy.idnes.cz/mursi-podepsal-novou-ustavu-dg9-/zahranicni.aspx?c=A121226_193956_zahranicni_ert

Egypt. Unrest in 2011. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-01]. Dostupný z
WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/299462/Unrest-in-2011>

Egypt: Vnitropolitická charakteristika. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-01].
Dostupný z WWW:<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/egypt-vnitropoliticka-charakteristika-18199.html>

Islamisté v Egyptě hlásí vítězství. Prosadili ústavu. Www.lidovky.cz [online] 16.12. 2012
[cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW:http://www.lidovky.cz/zpravy-svet.aspx?c=A121216_111255_ln_zahranici_mc

Irák opustil poslední americký voják. Válka stála 800 miliard dolarů. Www.idnes.cz [online] 18. 12. 2011 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:http://zpravy.idnes.cz/irak-opustili-posledni-vojaci-usa-operace-stala-800-miliard-dolaru-ph5-/zahranicni.aspx?c=A111218_081807_zahranicni_zep

Irák pouhý den po odchodu Američanů zachvátila hluboká krize. Www.zpravy.idnes.cz [online] 20.12. 2011 [cit. 2013-03-04]. Dostupný z WWW:http://zpravy.idnes.cz/irak-pouhy-den-po-odchodu-americanu-zachvatila-hluboka-krize-prx-/zahranicni.aspx?c=A111220_105019_zahranicni_aha

Irák. Www.tema.novinky.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:<http://tema.novinky.cz/irak>

Iran: conservatives return to power.. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013- 02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293359/Iran/278534/Conservatives-return-to-power>

Íránské hospodářství je v rozkladu. V Teheránu vypukly protesty. Www.zpravy.idnes.cz [online] 3.10. 2012 [cit. 2013-03-04]. Dostupný z WWW:http://zpravy.idnes.cz/protesty-v-iranu-kvuli-inflaci-a-ekonomickym-sankcim-p0o-/zahranicni.aspx?c=A121003_182943_zahranicni_aha

Íránským režimem otrásají spory mezi prezidentem a ajatolláhem. Www.novinky.cz [online] 6.5.2011 [cit. 2013- 02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/232653-iranskym-rezimem-otrasaji-spory-mezi-prezidentem-a-ajatollahem.html>

Jemen: Vnitropolitická charakteristika. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW:<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/jemen-vnitropoliticka-charakteristika-18813.html>

Jemen: Očekávaný vývoj v teritoriu. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/jemen-ocekavany-vyvoj-v-teritoriu-18821.htm>

Jordan: Hussein's last years and the ascension of Abdulah II. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/306128/Jordan/214106/Husseins-last-years-and-the-ascension-of-Abdullah-II>

Jordánsko: Zahraničně-politická orientace. Www.mzv.cz [online]. 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW:http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/jordansko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Jordánsko. Vnitropolitická charakteristika.. Www.mzv.cz [online]. 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z

WWW:http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/jordansko/politika/vnitro_politicka_charakteristika.html

Kaddáfi je mrtev. Www.novinky.cz [online] 20.10. 2011 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW:<http://www.novinky.cz/zahranicni/248056-kaddafi-je-mrtev.html>

KALHOUSKOVÁ, I. Jordánsko: klíčová země pro stabilitu Blízkého východu. In: *Natoaktual.cz* [online]. 23. 7. 2012 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/jordansko-klicova-zeme-pro-stabilitu-blizkeho-vychodu-ggp-na_analyzy.aspx?c=A120723_083807_na_analyzy_m02

KHAN, U., GRANT, G. *NTC takes responsibility for constitution from National Conference.* In: *Libya Herald* [online]. 5.7.2012 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.libyaherald.com/2012/07/05/ntc-takes-responsibility-for-constitution-from-national-conference/>

Konečné výsledky voleb v Tunisku potvrdily vítězství islámistů. Www.ceskatelevize.cz [online]. 28.10.2011 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z:<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/141067-konecne-vysledky-voleb-v-tunisku-potvrdily-vitezstvi-islamistu/>

KOSINA, O. Ondřej Kosina: Sýrie a Bahrajn – dvojí metr na Blízkém východě. In: *Vasevec.cz* [online]. 20. 1. 2013 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/vip-blogy/ondrej-kosina-syrie-bahrajn-dvoji-metr-na-blizkem-vychode>

Letadla bombardují civilisty v Tripolisu, tvrdí svědci. Www.aktualne.centrum.cz [online] 21.2.2011 [cit. 2013-02-02]. Dostupný z WWW:<http://aktualne.centrum.cz/zahranicni/afrika/clanek.phtml?id=691717>

Libye. Vnitropolitická charakteristika. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW:<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-vnitropoliticka-charakteristika-18952.html>

Mandate. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-11]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/361608/mandate>

MÁDL, M. Jemen – dokonalá bouře, část druhá. In: *Natoaktual.cz* [online]. 7.5.2012 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/jemen-dokonala-boure-cast-druhadmh-na_analyzy.aspx?c=A120507_105732_na_analyzy_m02

Maročané volili parlament. K urnám přišla skoro polovina voličů. Www.zpravy.idnes.cz [online]. 25.11. 2011 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z:http://zpravy.idnes.cz/marocane-volili-parlament-k-urnam-prisla-skoro-polovina-volicu-ps7-/zahranicni.aspx?c=A111125_144615_zahranicni_ip1

Moc v Libyi převzal nový parlament. Přechodná národní rada končí. Www.rozhlas.cz. [online] 9.8.2012 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: http://www.rozhlas.cz/zpravy/afrika/_zprava/moc-v-libyi-prevzal-novy-parlament-prechodna-narodni-rada-konci--1095859

Morocco protest fill Casablanca streets. Www.bbc.co.uk [online]. 27.5.2012 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-18231125>

Morocco: The reign of Muammad VI. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/392604/Morocco/299844/The-reign-of-Muhammad-VI>

Mursí vyhlásil v Egyptě výjimečný stav na třech místech. Www.aktualne.centrum.cz [online] 27.1. 2013 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=769742>

Muslimské bratrstvo. Www.tema.novinky.cz [online] 27.11.2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupný z WWW: <http://tema.novinky.cz/muslimske-bratrstvo>

Muslim Brotherhood-backed candidate Morsi wins Egyptian presidential election. Www.foxnews.com [online] 24.6. 2012 [cit. 2013- 02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.foxnews.com/world/2012/06/24/egypt-braces-for-announcement-president/>

Population by Age Groups, Nationality and Sex - 2010 Census. Www. census2010.gov.bh/ [online] 2012 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: http://www.census2010.gov.bh/results_en.php

Proč bahrajnské nepokoje nedají spát Západu? Je pro něj příliš strategický. Www.zpravy.idnes.cz [online] 19.2. 2011 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/proc-bahrajnske-nepokoje-nedaji-spat-zapadu-je-pro-nej-prilis-strategicky-1rr-/zahranicni.aspx?c=A110218_154257_zahranicni_btw

Protestors doubt Bahrain dialogue will end crisis. Www.reuters.com [online] 1.7..2011 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.reuters.com/article/2011/07/01/us-bahrain-dialogue-idUSTRE7602MR20110701>

Protesty dorazily i do Libye. Vidět jsou ale více stoupenci Kaddáfího. Www.idnes.cz. [online] 16.2.2011 [cit. 2012-11-16]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/protesty-dorazily-i-do-libye-videt-jsou-ale-vice-stoupenci-kaddafiho-1it-/zahranicni.aspxc=A110216_094444_zahranicni_ipl

Pumové útoky na irácké šíity: 29 mrtvých, 70 raněných. Www.aktualne.centrum.cz [online] 8.2.2013 [cit. 2013-03-04]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=770876>

Rok po revoluci se zoufalí Tunisané upalují více než kdy předtím. [Www.zpravy.idnes.cz](http://www.zpravy.idnes.cz) [online]. 14.1.2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z:http://zpravy.idnes.cz/rok-po-revoluci-se-zoufali-tunisane-upaluji-vice-nez-kdy-pred-tim-pyz-/zahranicni.aspx?c=A120113_153646_zahranicni_ipl

Rusko stále zásobuje Asadův režim zbraněmi. [Www.ceskatelevize.cz](http://www.ceskatelevize.cz) [online]. 14.2.2013 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z:<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/215126-rusko-stale-zasobuje-asaduv-rezim-zbranemi/>

South Sudan: Moving toward southern independence. [online] 2013. [cit. 2013-01-23]. Dostupný z WWW: www.britannica.com

Syria: Year in review 2007. . [Www.britannica.com](http://www.britannica.com) [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1341885/Syria-Year-In-Review-2007#ref962302>

Sýrie přijala mírový plán Kofiho Annana. [Www.tyden.cz](http://www.tyden.cz) [online]. 27.3.2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z:http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/mista-kde-to-vre/syrie-prijala-mirovy-plan-kofiho-annana_229447.html

ŠKOCHOVÁ, M. Alžírsko od vyhlášení nezávislosti do současnosti (1962 - 2007) [online]. E-polis.cz, 20. únor 2008. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z WWW:<<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/231-alzirsko-od-vyhlaseni-nezavislosti-do-soucasnosti-1962-2007.html>>

ŠLECHTA, O. Případ Libye a důsledky pádu Kaddáfího režimu. Západ reagoval na „arabské jaro“ zcela chybně. EU Portál - Evropská Unie [online]. 30. 6. 2012, [cit. 2013-02-08]. Dostupné z:<http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/9265-pripad-libye-a-dusledky-padu-kaddafiho-rezimu-zapad-reagoval-na-arabske-jaro-zcela-chybne.aspx>

Také Češi posílali zbraně do Libye. [Www.denik.cz](http://www.denik.cz) [online] 24.3.2011 [cit. 2013-02-02]. Dostupný z WWW:http://www.denik.cz/z_domova/take-cesi-posilali-zbrane-do-libye20110324.html

The dominant executive and the power elite. The Presidency. [Www. countrystudies.us](http://www.countrystudies.us) [online] 2012 [cit. 2013-01-31]. Dostupný z WWW:<http://countrystudies.us/egypt/106.htm>

Tisíce demonstrantů vtrhly na velvyslanectví USA v Jemenu. [Www.novinky.cz](http://www.novinky.cz) [online] 13.9.2012 [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW:<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/278632-tisice-demonstrantu-vtrhly-na-velvyslanectvi-usa-v-jemenu.html>

Tunisia: Independence . [Www.britannica.com](http://www.britannica.com) [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/609229/Tunisia/46621/The-protectorate-1881-1956>

Tunisia: Foreign relations. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/609229/Tunisia/46625/Foreign-relations>

Tunisko: Vnitropolitická charakteristika. Www.bussinesinfo.cz [online] 2013 [cit. 2013-02-04]. Dostupný z WWW:<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/tunisko-vnitropoliticka-charakteristika-18024.html>

VESELÁ, M. Problém Západní Sahary [online]. E-polis.cz, 8. březen 2009. [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW:<<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/359-problem-zapadni-sahary.html>

Výbuch u jordánské ambasády v Bagdádu zabil nejméně 11 lidí. Www.novinky.cz [online]. 7.8.2003 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW:<http://www.novinky.cz/irak/12924-vybuch-u-jordanske-ambasady-v-bagdadu-zabil-nejmene-11-lidi.htm>

Yemen: Mounting challenge to the ali regime. Www.britannica.com [online] 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupný z WWW:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/652831/Yemen/280867/Mounting-challenge-to-the-Salih-regime>

Západ neprosadil v OSN rezoluci proti Sýrii. Www.aktualne.centrum.cz [online]. 28.4. 2011 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z:<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=698528>

ZLATOHLÁVEK, P. *Libye dva roky poté, část první: Vyrovnání se s Kaddáfího dědictvím*. In: *Natoaktual.cz* [online]. 25.2.2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/libye-dva-roky-pote-cast-prvni-vyrovnani-se-s-kaddafiho-dedictvim-py6-/na_analyzy.aspx?c=A130225_154230_na_analyzy_m02

Seznam zkratk:

OOP – Organizace na osvobození Palestiny

OAPEC - Organization of Arab Petroleum Exporting Countries

SAR – Sjednocená arabská republika

NPR – Národní přechodná rada

IFS – islámská fronta spásy

GIA – Armed Islamic Group – Ozbrojená islámská skupina

RB OSN – Rada bezpečnosti OSN

PJD - Strana spravedlnosti a rozvoje

RVP GV – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Pracovní list

Pracovní list

1. Islám patří mezi.....náboženství, vznikl vstoletí v oblasti.....na základě učení proroka.....Významným okamžikem pro muslimy je....., které se datuje do roku.....Nejposvátnější knihou je.....

2. Na mapě vyhledejte všechny státy, které patří do tzv. arabského světa. Najděte jejich hlavní města, vyhledejte nejmenší a největší stát.

3. Uveďte zásadní rozdíly mezi fundamentalismem, politickým islámem a terorismem.

4. Vysvětlete pojem šaría. Vyjmenujte některé charakteristické rysy.

5. Vyjmenujte dva proudy islámu a vymezte mezi nimi zásadní rozdíl. Uveďte příklad státu, kde jsou v současné době spory mezi těmito větvemi.

6. Definujte terorismus a vyjmenujte některé teroristické organizace působící v arabských zemích.

7. Domníváte se, že je fanatismus a terorismus přirozenou součástí islámu? Zdůvodněte svoji odpověď.

8. Charakterizujte pojem Arabské jaro. Proti čemu účastníci tohoto procesu bojují?

9. Popište stručně s jakými aktuální problémy se potýkají státy, ve kterých proběhlo Arabské jaro. Uveďte i příklady.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Jana Hegrová
Katedra:	Katedra společenských věd, PdF UP Olomouc
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Politické změny v arabském světě na přelomu 20. a 21. století
Název v angličtině:	Political changes in the Arab world at the turn of the 20th and 21st century
Anotace práce:	Práce se zabývá analýzou politických změn v arabském světě na přelomu 20. a 21. století v širším kontextu historických událostí a konfliktů. Začíná charakteristikou islámu, v dalších kapitolách je charakterizována teorie konfliktů, historický vývoj, politicko-geografická charakteristika a současný vývoj v arabském světě. Poslední kapitola se věnuje pedagogické aplikaci tohoto tématu.
Klíčová slova:	Arabský svět, islám, politický vývoj, Arabské jaro, konflikty
Anotace v angličtině:	The thesis deals with analysis of political changes in the Arab world at the turn of the 20th and 21st century of the context with historical events and conflicts. It begins with characterization of Islam, next chapters deal with theory of conflicts, historic development, political-geographic division and present development in the Arab world. The last chapter deals with pedagogic application of this thesis.
Klíčová slova v angličtině:	The Arab world, Islam, political development, Arab spring, conflicts
Přílohy vázané v práci:	1.) Pracovní list
Rozsah práce:	93 s.
Jazyk práce:	Čeština